

అందనివాడా! అందుకో

నమ ఆత్మప్రదీపాయ
　　సాక్షిణే పరమాత్మనే
నమో గిరాం విదూరాయ
　　మనస శ్చేతసా మపి

ఆత్మ ప్రకాశకుడు, సాక్షిరూపుడు నగు పరమాత్మకు నమస్కారము. వాక్కునకు, మనసునకు, చిత్తవృత్తులకు లభ్యము గాని భగవానునకు ప్రణామము.

Salutations to the Supreme Being who is revealed by His own Self and stands as the witness of all ! Greetings to Him who is entirely beyond speech and mind and the faculties of mind !

ఉపోద్ఘాతము

ఇది నవమ స్కంధము

"కంఠస్తు రాజన్నవమో యదీయో"

నవమ స్కంధము భగవానుని కమనీయ కంఠస్థానమై వెల్గొందుచున్నది. పరమాత్మ సాన్నిధ్యము సులభముగా లభ్యముకాదు. భక్తుల సాన్నిధ్యము లభించనిదే భగవానుని దర్శనము ప్రాప్తించదు.

ఈ స్కంధమున మనకు భక్తుల దర్శనము లభిస్తుంది. ఖట్వాంగ, భగీరథ, సౌభరి, హరిశ్చంద్ర, అంబరీషాదుల అనుగ్రహం లభిస్తుంది. అంతేగాదు. రమణీయమైన రామరూపము సాక్షాత్కరిస్తుంది.

నవమ స్కంధము భగవానుని కంఠస్వరూపము కాగా దశమ స్కంధము ముఖారవిందమని చెప్పబడినది. కంఠమును విప్పి నామసంకీర్తనము చేసినచో భగవంతుని ముఖపద్మమును దర్శింపగలము. నవమ స్కంధములో రామదర్శనము కలుగుతుంది. దశమ స్కంధమున శ్రీకృష్ణసందర్శనము ప్రాప్తిస్తుంది. రాముడు ధర్మ స్వరూపుడు. కృష్ణుడు ప్రేమ స్వరూపుడు. ధర్మాచరణము లేకుండా ప్రేమ సిద్ధించదు.

"ధర్మేణ పాప మపనుదతి"

"ధర్మము ద్వారా పాపము నశిస్తుంది"యని తైత్తిరీయోపనిషత్తు ప్రవచించినది.

పాపమనేది ఏమిటి? అనేక జన్మపరంపరలలో కూడగట్టుకొనిన వాసనలే పాపము. వాసనా క్షయము గానిదే మోక్షము లభించదు. గృహ ద్వారము ఛిద్రముగా యున్నచో ఆ గృహములోనికి ఎవ్వరూ ప్రవేశించరు. హృదయ ద్వారము శుభ్రముగా లేనిచో పరమాత్మ ఎలా ప్రవేశించును? మనస్సే హృదయమందిరానికి ద్వారమై యున్నది. మనస్సు వాసనలచే కలుషితమై యుండును.

పండుగనాడు పరమాత్మ మన ఇంటికి వచ్చునని ఇంటిని శుభ్రపరచుకొందుము. ద్వారమును చక్కగా అలంకరించుకొందుము. అలాగే శ్రీకృష్ణుడు మన హృదయములో ప్రవేశింపవలెనని మనోద్వారమును శుభ్రము చేయాలి. వాసనలనెడి చెత్తను దూరం చేయాలి. అవగాహన యనెడి జలముతో శుద్ధిచేయాలి. సదాచార మనెడి ముగ్గువేయాలి. సద్గుణము లనెడి మామిడి తోరణాలతో అలంకరించాలి.

ఈ నవమ స్కంధములో నిజమైన పండుగ తెలుస్తుంది. అంతేకాదు. దండుగ ఏమిటో కూడా తెలుస్తుంది. నిండుగ పరమాత్మను హృదిలో నింపుకొనే దెలాగో అవగతమవుతుంది. బ్రతుకును జ్ఞానంతో పండించుకొనే దెలాగో స్పష్టమవుతుంది. మరి.... ఇంకేమిటి? చదవండి.

చైతన్య భాగవతము

నవమ స్కంధము

సుద్యుమ్న మహారాజు చరిత్ర

దారి తప్పి నడక సాగించువారి బాట అంధకారబంధురము. అగచాట్లకు నిలయము. ఆపదలకు ఆలవాలము. వర్తించే నేర్పులేనివారు సమవర్తి నోటిలో పడినంత వరకు దుఃఖాన్నే అనుభవిస్తుంటారు. ఇంట గెలిచి రచ్చ గెలవమని సామెత. ఇరువైపుల ఇబ్బందులే ఎదురైతే ఆ జీవికి శాంతి మిగలదు. ఇంటా బయటా ఏ తంటా లేకుండా జీవించాలంటే వ్యక్తి వెంట వెలుగు ఉండాలి. అదియే ద్యుమ్నము. ద్యుమ్నము అనగా దీప్తి నిచ్చునది అని భావము. బలము అని కూడా అర్థము. 'సు' యనెడి ఉపసర్గ చేరగనే అది సుద్యుమ్నమై బ్రతుకును సుందర మొనర్చును. జీవిని సంతోష పెట్టును.

దాంపత్య మనేది ధర్మావలంబనము కొఱకే గాని, భోగానుభవము కొఱకు గాదు. అవగాహన లేని దాంపత్యము ఆవేదనలనే అందించి, సంసారమొక దుఃఖాలయము యనెడి భావనను జనులలో కలిగించుచున్నది. భార్యాభర్త లిరువురు ఏకాభిప్రాయముతో వర్తించగలిగితే ఏ విధమైన ఇబ్బందులు తలెత్తవు. లేనిచో ఇరువురి జీవితములు అయోమయంగా తయారుగాక తప్పదు. ఈ సత్యమును సుద్యుమ్న చరిత్ర మనకు తెలుపును. అంతేగాదు. ఇంటిలో ఎలా చరించాలో తెలిస్తే చాలదు. బయట కూడా ఎలా సంచరించాలో తెలుపుతుంది. ఇంటా బయట ఓర్పుతో, నేర్పుతో జీవించ గలిగితే వ్యక్తి సుఖజీవనమును గడుపగలుగును.

"మహాత్మా! వివిధ మన్వంతరములలో భగవానుడగు నారాయణుని దివ్య విభూతులను మీ ద్వారా ఆలకించి ధన్యుడ నయ్యాను. ఇక్ష్వాకాది మహారాజులకు తండ్రియైన వైవస్వత మనువు యొక్క వంశవృక్షమును, విశేషమును తెలియగోరు చున్నాను" అని పరీక్షిత్తుడు పలుకగా ఈ సుద్యుమ్న చరితమును శుకబ్రహ్మ చెప్పుచున్నాడని సూతుడు నైమిశారణ్యంలో శౌనకాది మునులకు తెలుపుచున్నాడు.

ఆదిదేవుడగు పద్మనాభుని నుండి చతుర్ముఖబ్రహ్మ జన్మించెను. బ్రహ్మనుండి మరీచి, మరీచికి కశ్యపుడు, కశ్యపునికి వివస్వానుడు జన్మించిరి. వివస్వానునికి మనువు జన్మించెను. ఆయనకు పదిమంది పుత్రులు జన్మించిరి.

మనువు సంతాన హీనుడై యుండెను. సంతానార్థమై వశిష్ఠుడు సూర్య, వరుణులను గూర్చి యజ్ఞము చేసెను. మనువు భార్యపేరు శ్రద్ధ. శ్రద్ధ లేని వాడు యజ్ఞము చేయలేడు. శ్రద్ధ గలవానికే జ్ఞానము లభించును. కానీ, ఆ శ్రద్ధ సాత్విక శ్రద్ధయై యుండాలి. అచ్చట రజోగుణము చోటు చేసుకోగూడదు.

కుమారుని పొందుటకై మనువు యజ్ఞమును తలపెట్టెను. కాని యజ్ఞ సమయమున మనువు యొక్క అర్ధాంగియగు శ్రద్ధ యజ్ఞహోత వద్దకు వెళ్ళి కుమార్తె కావలెనని సంకల్పించెను. ఈ కారణము వలన మనువునకు "ఇల"యను నొక బాలిక కలిగెను. మనువు కలత చెందెను. గురుదేవుడైన వశిష్ఠుని సమీపించి, తన బాధను వివరించెను. జరిగిన వైపరీత్యమును గ్రహించిన వశిష్ఠుడు మనువు నోదార్చెను. తరుణోపాయము నాలోచింపసాగెను.

దంపతు లెప్పుడూ ఒకేమాటపై నడువ గలగాలి. అప్పుడే వారి జీవితాలలో శాంతి నిలుచును. భార్యాభర్త లిరువురు పరస్పరావగాహనతో చరించాలి. ఎవరి భావము ఉన్నతముగా యుంటే రెండవవారు ఆ భావమును గౌరవించాలి. మనువుకు భిన్నంగా శ్రద్ధ సంకల్పించింది. బాధలు ప్రారంభమయ్యాయి. "ఇల" పుట్టింది. ఇల యనగా భూమి. అవగాహన లేనివారు అచ్యుతునికి దూరులై అవనికి చేరువవుతూ ఉంటారు. భూ ప్రపంచమునకు వస్తూ పోతూ ఉంటారు. ఇల పుట్టింది. మనువు ఆంతర్యంలో అలలు ప్రారంభమయ్యాయి.

బాధలు ఎవరికైనా వస్తాయి. బాధ లొచ్చాయని బలహీనపడి బ్రతుకును నీరస పరచుకోకూడదు. బోధలతో సరిజేసుకోవాలి. గురువుల నాశ్రయించాలి. వారి ఆశీస్సులతో, బోధలతో చీకట్లను పారద్రోలి వెలుగులను నింపుకోవాలి.

నేడు చాలామంది గురువుల నాశ్రయిస్తారు. వేరే శరణ్యం లేదంటారు. కానీ వారి మనోభావాల కన్నా వేరుగా చెప్పవద్దని, బోధించవద్దని చెబుతుంటారు. ఇక గురువులను ఎందుకు ఆశ్రయించినట్లు? వారికి బోధించుటకా? లేక వారి బోధల నందుకొనుటకా?

The world is dying of want, not of good preaching but of good hearing.

ఈ ప్రపంచము శ్రోతలు లేక అలమటిస్తున్నదేగాని వక్తలు లేక కాదు" యని బ్రాడ్‌మన్ అభిప్రాయ పడినాడు.

వశిష్ఠుడు జరిగిన విషయమును మనువుకు వివరించెను. తపశ్శాలియగు వశిష్ఠుడు మనువును సంతోష పరచుటకు సిద్ధమై విష్ణు భగవానుని స్తుతించెను. ఇలకు పుంస్త్వమును ప్రసాదింపుమని ప్రార్థించెను. విష్ణుదేవు డనుగ్రహించెను. ఇల పురుషుడుగా మారెను. సుద్యుమ్నుడని పేరు గాంచెను.

మనువుకు శ్రద్ధ సహకరించలేదు. దుఃఖము ప్రారంభమాయెను. గురువు తోడు నిలువగనే దుఃఖ ముపశమించెను. ప్రతి సాధకుడు శ్రద్ధ సన్నగిల్లినపుడు గురువుల నాశ్రయించాలి. బ్రతుకు బాటను సుగమం చేసుకోవాలి.

సుద్యుమ్నుడు పెద్దవాడయ్యెను. ఒకనాడు మంత్రులతో గూడి వేటకు వెడలెను. వేటాడుతూ "సుకుమార" మనెడి వనమున ప్రవేశించెను. ప్రవేశించగనే తాను స్త్రీగా మారిపోయెను. తానెక్కి వచ్చిన మగగుఱ్ఱము కూడా ఆడగుఱ్ఱముగా మారెను. అనుచరులైన అమాత్యులు కూడా స్త్రీలుగా మారిరి.

ఈ విషయమును శుకబ్రహ్మ చెప్పగనే విస్మయ మొందిన పరీక్షిత్తుడు అలా జరుగుటకు కారణమేమని ప్రశ్నించగా, శుకుడు వివరించసాగెను.

మేరు పర్వతప్రాంతమున ఈ సుకుమార మనెడి వనము కలదు. ఈ వనము నందు మహేశ్వరుడు ఉమాదేవితో కలసి విహరించుచుండెను. ఒకనాడు వార్త లేకనే ఋషులు ఆది దంపతులను దర్శించుటకు ఆ వనమున కేగిరి. పెద్దల వద్ద కెళ్ళునపుడు సమయాల నెరిగి ప్రవర్తించాలి. నిబంధనలను తెలిసి చరించాలి. నిషిద్ధ సమయాన వెళ్ళిన మునివర్యులు సిగ్గుతో, బాధతో వెనుదిరిగిరి. హద్దుమీరి ప్రవర్తించువారు సిగ్గుపడక తప్పదు. నియమాలు అందరికీ సమానములే.

ఉమాదేవి కలత చెందెను. ఆమెను తృప్తిపరచ నెంచిన మహేశ్వరుడు "ఈ వనమున ప్రవేశించిన పురుషులు స్త్రీ లగుదురు" అని పలికెను. సిగ్గు స్త్రీలకు భూషణము. సుకుమార వనమున ప్రవేశించిన పురుషులు స్త్రీలుగా మారెదరు. రహస్య ప్రదేశములలో జొరబడువారు సిగ్గుపడక తప్పదనుట యందలి అంతరార్థము.

కొందరు "ప్రవేశము లేదు" యనెడి బోర్డును గదిముందు తగిలించి యుంటారు. అయినా కొందరు ప్రవేశిస్తూనే ఉంటారు. "సారీ" యనెడి అయోమయ లారీనెక్కి వెనుదిరుగుతారు. సంశయబాటలో, శోకమనెడి రాళ్ళగుట్టల మధ్య వ్యథచెందుతూ పయనిస్తుంటారు. చూడమని బోర్డునుకడితే, దానిని కూడా చూడకుండా రాకెట్‌లాగా లోనికి దూసుకుపోతే ఎవరు మాత్రమేమి చేయగలరు?

స్త్రీగా పరిణతి నొందిన సుద్యుమ్నుడు చెలికత్తెలుగా మారిన మంత్రులతో గూడి క్రీడింపసాగెను. చంద్రుని కుమారుడగు బుధుడు ఆమెను గాంచి ప్రేమించెను. పరిణయమాడెను. పురూరవుడు యనెడి పుత్రుని గూడా బడసెను.

కొంతకాలమునకు రమణి రూపమున యున్న సుద్యుమ్నునకు స్మృతి కలిగెను. ఆచార్యుడగు వశిష్ఠుని ప్రార్థించెను. సుద్యుమ్నుని జన్మాదిగా నెరిగిన వశిష్ఠుడు అతని

వింత జీవితమును గాంచి అచ్చెరువొంది, కరుణా హృదయుడై శంకరుని ప్రార్థించెను. సుద్యుమ్ను డొక మాసము పురుషుడుగను, ఒక మాసము స్త్రీగను యుండునట్లు అనుగ్రహించెను. సుద్యుమ్నుడు ఒక మాసము పురుషత్వమును బొంది రాజ్యమును పాలించుచూ, ఒక మాసము స్త్రీయై గృహకృత్యము లాచరించుచుండెను. ఈ బ్రతుకు ఇటు రాజుకు, అటు ప్రజలకు అసంతృప్తినే కలిగించుచుండెను.

ఈ సుద్యుమ్న మహారాజులు ఈ నాడు కూడా కొందరు బుద్ధిగా గోచరిస్తూనే యుంటారు. ద్విపాత్రాభినయం చేస్తూనే ఉంటారు. కార్యాలయాలలో శూరులై యుంటారు. గృహోన్ముఖులు కాగానే శాపగ్రస్తుడైన సుద్యుమ్నుని వలె ప్రవర్తిస్తుంటారు. సైకి నవ్వుతుంటారు. లోన నగుబాట్లకు గురౌతుంటారు. ఈ గ్రహపాట్ల నుండి విముక్తి ఎలా అని ఆలోచిస్తుంటారు.

సుద్యుమ్నుడు అదే చేశాడు. తన కుమారుడైన పురూరవునికి రాజ్యము నొసగి, తపస్సు నొనరించుటకు అరణ్యములకు వెడలినాడు.

సుద్యుమ్నుడు వనములకేగెను. మనువు పుత్రార్థియై యమునాతీరమున వంద సంవత్సరములు కఠోర తపమాచరించెను. శ్రీహరి యనుగ్రహముచే మనువు పదుగురు పుత్రులకు తండ్రియాయెను. ఆ పదుగురిలో ఇక్ష్వాకుడు జ్యేష్ఠుడు, శ్రేష్ఠుడు.

ఇక్ష్వాకుని సోదరులలో పృషధ్రు డొకడు. ఇతడొక మహానుభావుడు. తెలియక చేసిన పాపమునకు శాపము నొంది, శాపానుభవములో తాపసుడై, తరించిన పరమ భాగవతోత్తముడు. ఈ మహాత్ముని దివ్యచరితమును గూడా తెలిసికొందుము.

పృషధ్రుని చరిత్రము

పృషధ్రుడు గురువుచే గోరక్షకుడుగ నియమింపబడెను. రాత్రుల యందు గోవులను చక్కగ గాయుచుండెను. ఒకనాడు జోరున వర్షము కురియుచుండెను. గోశాలలో ఒక పులి ప్రవేశించెను. వ్యాఘ్రమును జూచి భయపడిన గోమాతలు అటునిటు పరుగిడు చుండెను. ఒక గోవుపై పులి బడగా ఆ గోవు భయంకరముగ అరచెను. పృషధ్రుడు ఆవుకడకేగెను. ఆవు వెంటబడుతున్న వ్యాఘ్రమును పృషధ్రుడు మసకచీకటిలో గాంచగలిగెను. ఆకాశమున మేఘము లధికమగుటచే అంధకార మధికమయ్యెను. ఆ చీకటిలో వ్యాఘ్రమని భావించి ఖడ్గముతో పృషధ్రుడు గోవుమస్తకమును ఖండించెను. ఖడ్గము యొక్క చివరి భాగము పులికి కూడా తగిలెను. వ్యాఘ్రము పలాయన మయ్యెను.

వ్యాఘ్రమే చనిపోయెనని పృషధ్రుడు భావించెను. తెల్లవారెను. చనిపోయినది గోవని తెలిసెను. తెలియక జరిగిన అపరాధమునకు పృషధ్రుడు మిక్కిలి దుఃఖించెను. గోవధ నెరిగిన వశిష్ఠుడు పృషధ్రునిపై కోపించెను. శూద్రుడవై జన్మింపుమని శపించెను. గురుదేవుని శాపమును పృషధ్రుడు వినమ్రుడై గ్రహించెను.

కష్టాలు కొందరిని కఠినాత్ములుగా మార్చుతాయి. వెతలు మరికొందరికి వెలుగు బాటను చూపుతాయి. పృషధ్రుడు రెండవ కోవకు చెందినవాడు. గురుదేవుని శాపాన్ని వరంగా భావించాడు. మననశీలు డయ్యాడు. హరిభక్తిని పెంచుకున్నాడు. ఊర్ధ్వ రేతస్కుడైనాడు. సర్వప్రాణులకు ఆప్తుడైనాడు. ఇంద్రియములను నిగ్రహించినాడు. సంగత్వమును విడనాడినాడు. శాంతుడైనాడు. అపరిగ్రహుడైనాడు. లభించిన దానితో తృప్తి చెందువాడైనాడు. జడుని వలె, అంధుని వలె, చెవిటివాని వలె సంచరింపసాగాడు. ఒకనాడు అరణ్య మధ్యమున యోగాగ్ని ద్వారా దేహమును దగ్ధమొనర్చి, పరమాత్మ యందు లీనమైనాడు.

తెలిసినా, తెలియక పోయినా అగ్ని ఎలా కాల్చుతుందో; ఎఱిగినా, ఎఱుగక చేసినా పాపము గూడా జీవిని వదలి పెట్టదు. కానీ, ఎవరైతే పృషధ్రుని వలె విశిష్ట ప్రయత్నము లొనర్చెదరో అట్టివారు విమలచిత్తులై అమల పదమునొంది తరింతురు. పృషధ్రుడు శాపమును అనుభవించక ముందే ఆత్మవిదుడాయెను. కృషిచేయువారికే భగవత్కృప లభించును. ఇచ్చట పృషధ్రుని నుండి మనము రెండు విషయాలు నేర్చుకోవాలి. 1.ఆవేశముతో, అనాలోచితముగా పృషధ్రుడు తొందరపడి గోవధకు కారణమైనట్లు, జీవితములో మనము అలా తొందర పడకుండా యుండాలి. ప్రతిపనిని ఆలోచించి చేయాలి. పునరాలోచించి చేయువారు దోషములను చేయరు. 2. శాపగ్రస్తుడైనను ప్రయత్నము ద్వారా పృషధ్రుడు తరించినట్లు, మనము కూడా తీవ్ర ప్రయత్నముద్వారా జీవిత గమ్యమును సాధింపగలగాలి.

సుకన్యా చ్యవనుల చరిత్రము

మనువు పుత్రుడగు శర్యాతి మహారాజుకు సుకన్య యనెడి పుత్రిక గలదు. ఒకనాడు శర్యాతి తన పుత్రిక యగు సుకన్యతో గూడి చ్యవన మహర్షి ఆశ్రమమునకు వెళ్ళెను. సుకన్య చెలికత్తెలతో గూడి ఆశ్రమ ప్రదేశమును తిలకించుచుండెను. ఫల పుష్పాదులను గోయుచు దగ్గరనే యున్న ఒక పుట్టను జూచెను. ఆ పుట్ట యొక్క రంధ్రములో మిణుగురు పురుగుల వలె మెరయుచున్న జ్యోతులను గాంచెను. సుకన్య ఒక ముల్లును తీసికొని ఆ రెండు జ్యోతులను పొడిచెను. వెంటనే అచ్చోట నుండి రక్తము ప్రవింప సాగెను.

శర్యాతి రాజు యొక్క సైన్యముల మలమూత్రములు నిరోధింప బడెను. శర్యాతికి ఆశ్చర్యమాయెను. తెలియక ఎవ్వరైనను మహాత్ముడగు ఈ చ్యవనుని ఆశ్రమమున అపరాధ మొనర్చియుండినచో తెలుపుమని శర్యాతి అందరిని ప్రశ్నించెను. తాను చేసిన అపరాధమును సుకన్య భీతిల్లుచూ అంగీకరించెను.

శర్యాతి దుఃఖితుడాయెను. పుట్టను సమీపించి, చ్యవనుని ప్రార్థించెను. ప్రసన్నుడైన మహర్షికి తన పుత్రికయగు సుకన్య నొసగెను. వెనుదిరిగి పట్టణమునకు వెళ్ళెను. కాల ప్రవాహంలో ఎప్పుడు ఏది జరుగుతుందో, ఎందుకు జరుగుతుందో పరిమితులైన వారికి

ఏమి అవగతమవుతుంది? దైవ లీలలు మానవులకు ఊహాతీతములు. సుఖ దుఃఖాలను మనమే తయారు చేసుకుంటాము. తెలియని దోషముచే కర్తృత్వమును పరమాత్మకు ఆపాదిస్తాము.

We make our fortunes and we call them fate.

"మన అదృష్టాలు మన హస్తగతమై యుండగా, వాటిని విధి నిర్ణయాలుగా మనం పిలుస్తాము" అంటాడు డిస్రేలి.

పుత్రికను వీడియుండలేక కన్యతో గూడి వనమున కేగిన శర్యాతి పుత్రికను వీడి బరువైన హృదయముతో ఇంటికేగెను. ఈ ప్రపంచములోని బంధాలన్నీ ఒకనాటికి వీడేవియే. ఊడేవియే. కూడే దేదైనా ఊడేందుకే. ముక్కుపచ్చలారని సుకన్య ముసలి మగనికి భార్యయైనది.

చ్యవనుని మనోభావముల నెఱిగి సుకన్య ప్రవర్తించుచుండెను. తన సేవలతో ఆయనను తృప్తి పరచెను. ఒకనాడు అశ్వినీకుమారులు చ్యవనుని ఆశ్రమమును సందర్శించిరి. ఆయన వైద్య నిపుణులగు అశ్వినీకుమారులను పూజించెను. ముసలి తనముచే జీర్ణమైన శరీరము గలవాడును, వ్రేలాడు చర్మము గలవాడును అగు చ్యవనుడు తనకు యౌవనమును ప్రసాదింపుమని ప్రార్థించెను. వారందులకు అంగీకరించిరి. చ్యవనుడు సుందర దేహముగల యౌవనవంతు డాయెను. అశ్వినీ కుమారులు దివికేగిరి.

యజ్ఞముచేయ సంకల్పించిన శర్యాతి ఒకనాడు చ్యవనుని ఆశ్రమమునకు వచ్చెను. సుకన్య ప్రక్కనే భాస్కర తేజముతో భాసిల్లు పురుషుని గాంచెను. మనస్సు కలతచెందెను. పుత్రిక వైపు చూచుటకు మనస్సంగీకరించ దాయెను.

"దుష్టురాలా! ముసలివాడని మహాత్ముడైన మగని త్యజించి, విలాసునితో జీవించు చుంటివా? నీవు ఇట్టి పతనావస్థకు దిగజారెదవని నేను స్వప్నము నందైనను ఊహించలేదు. జారస్త్రీవియై నీవు దిగజారుటయే గాక వంశప్రతిష్ఠనే దిగజార్చావు;" అని సుకన్యను నిందింపసాగెను.

తండ్రి మాటల నాలకించిన సుకన్య మందహాసమును చిందిస్తూ, "తండ్రీ! నీ బిడ్డ దోషము నెరుగదు. తప్పు చేయదు. వంశ గౌరవమును పెంచునే గాని తగ్గించదు. ఈయనే మీ అల్లుడు చ్యవన మహర్షి" యని జరిగిన వృత్తాంతము నంతటి నెరింగించెను. శర్యాతి హృదయము ఆనందముతో ఉప్పొంగెను. ఆనంద బాష్పములు రాలుచుండగా పుత్రికను ప్రేమతో కౌగలించుకొనెను. చ్యవనుడు శర్యాతిచే సోమయాగమును చేయించెను. శర్యాతి తృప్తి నొందెను. శర్యాతికి ఉత్తాన బర్హి, ఆనర్తుడు, భూరిషేణుడు యను ముగ్గురు పుత్రులు కలిగిరి.

నదీ తీరమునకు ఎవ్వరైనను వెళ్ళగలరు. కానీ ఈత తెలిసినవారే యందు నీదగలరు. గురువుల నెవ్వరైనను సమీపించవచ్చు. కానీ గురువుల చెంత కొందరే చక్కగా

మెలగగలరు. అలా మెలగగలవారే వెలుగును గాంచ గల్గుదురు. చ్యవనుని ఆశ్రమంలో హద్దుమీరి ప్రవర్తించిన సుకన్య ఆపదలను ఆలింగన మొనర్చుకొన్నది. కానీ చ్యవనుని సేవలో దోషమును దూరం చేసికొని సంతోషముతో బ్రతుకును పండించుకొన్నది. సుశిక్షితు లెన్నడైనా సుకన్యలే కాగలరు. పెద్దలకు చేయు సేవ ఎన్నడూ వృథా గాదని సుకన్య వృత్తాంతము తెలుపును.

అభివాదన శీలస్య నిత్యం వృద్ధోప సేవినః
చత్వారి తస్య వర్ధంతే ఆయుర్విద్యా యశోబలమ్

"గురువులకు నమస్కరించుచు, సదా వారిని సేవించువారికి ఆయుస్సు, విద్య, యశస్సు, బలము యనెడి నాలుగు విషయములు వృద్ధియగును" అని మనుధర్మశాస్త్రము.

అంబరీషోపాఖ్యానము

మనువు పుత్రుడైన నభగునికి నాభాగుడను కుమారుడు గలడు. అతడు చాలాకాలము గురుసేవ జేయుచూ గురుగృహము నందే యుండెను. అతడు ఇక తిరిగి రాడని భావించిన యతని సోదరులు పిత్రార్జితమును నాభాగునికి ఉంచక తామే పంచుకొనిరి. కొంత కాలమునకు నాభాగుడు గురుగృహము నుండి స్వగృహమునకు వచ్చెను. తన భాగమును తన కివ్వమని సోదరులను అర్థించెను. తమ తండ్రియగు నభగుడే అతడి భాగమని సోదరులు పలికిరి.

మర్మమెరుగని నాభాగుడు తండ్రిని సమీపించెను. ఆనందపూర్ణహృదయుడై "తండ్రీ! నాసోదరులు తమరిని నా భాగముగా నాకొసంగినారు. వాస్తవానికి అది నాకు భాగము కాదు. నా భాగ్యము" యనెను.

నాభాగుని హృదయ సౌందర్యమును, అమాయకత్వమును గాంచిన నభగుడు కలతచెందినవాడై, "పుత్రా! మోసమెరుగని నిన్ను మోసపుచ్చుట వారికి కడు సులభమాయెను. నీవు వారి వాక్కులను విశ్వసింపకుము. ఈ దశలో నేను నీకు భాగమును కాను; భాగ్యమును కాలేను; కేవలము భారమును మాత్రమే. కుమారా! నేను నీకొక ఉపాయమును చెప్పెదను. శ్రద్ధతో నాలకింపుము. అంగిరస గోత్రీకులగు ఋషులు ఇపుడు యజ్ఞము చేయుచున్నారు. నీవు వారివద్దకు వెడలుము. వైశ్వదేవ ప్రియమైన సూక్తములను పఠింపుము. యజ్ఞసమాప్తి సమయాన వారు నీకు ధనము నిత్తురు;" యనిపలికెను.

తండ్రి చెప్పినట్లే నాభాగు డాచరించెను. యజ్ఞసమాప్తి సమయాన మిగిలిన ధనమును నాభాగునికి ఋషులు ఇచ్చిరి. ఋషులు స్వర్గమున కేగిరి. నాభాగుడు ధనమును తీసికొన బోయెను. ఇంతలో ఒక పురుషు డరుదెంచి, "ఈ యాగభూమి యందలి సంపద యంతయూ నాదే" యని పలికెను.

"ఈ ధనమును ఋషులు నాకొసంగినారు. ఇదంతయూ నాదే"యని నాభాగుడనెను. "అట్లైనచో మన సమస్యను మీ తండ్రి కెరిగింపుము. అతని నిర్ణయమును మనము పాటింతుము" యని ఆ పురుషుడనెను.

నాభాగుడు తండ్రియగు నభగుని సమీపించెను. జరిగినదంతయూ విన్నవించెను. తండ్రి నవ్వుచూ, "వత్సా! ఋషులు ఆ ద్రవ్యమును రుద్రదేవునకు భాగముగా నొసంగియున్నారు. అందుచేత నీతో ముచ్చటించిన రుద్రదేవుడే ఆ సంపదకు యజమానియగుచున్నాడు" యని పలికెను.

తండ్రి మాటల నాలకించిన నాభాగుడు రుద్రునకు నమస్కరించెను. "మహాదేవా! దివ్యపురుషా! ఈ యజ్ఞావశిష్టమగు ధనమంతయు మీకే చెందునని మా తండ్రి చెప్పెను. నా తప్పిదమును మన్నింపుడు. నేను శిరమోడ్చి నమస్కరించుచున్నాను. ఈ ధనమును స్వీకరింపుడు" యని వినమ్రుడై ప్రార్థించెను.

"వత్సా! నాభాగా! మీ తండ్రి సత్యమునే వచించెను. నీవు కూడా సత్యమునే భాషించితివి. నా హృదయము సంతసించినది. నీకు నేను బ్రహ్మోపదేశమును చేయుచున్నాను. దానితో పాటు ఈ ధనమును కూడా నీకే ఇచ్చుచున్నాను" అని పలికి, ఆశీర్వదించి రుద్రదేవుడు అదృశ్య మాయెను.

నాభాగుడు కపట మెరుగడు. కాపట్య మెరుగడు. కాలుష్య మెరుగడు. ధర్మానువర్తియగు వారిని ధర్మమే రక్షించును. అట్టి వారికి దైవ సహాయము లభించును. అట్టివారి వంశములో మహాత్ములు, మహాభక్తులు జనింతురు.

నాభాగునకు అంబరీషుడు పుత్రుడై జన్మించెను. అతడు భక్తాగ్రగణ్యుడు. భాగవతోత్తముడు. అపజయ మెరుగని ఋషి శాపము కూడా అంబరీషుని ముందు అపజయమును చవిచూచెను యని శ్రీశుకుడు ఆనందముతో పలికెను.

"సర్వ సంపూజ్యా! శుకదేవా! ఆహా! ఎంతటి అద్భుతము! అట్టి పరమ భాగవతుని చరితమును వినవలెనని మది కుతూహల పడుచున్నది. దయచేసి అనుగ్రహింపుడు"యని పరీక్షిత్తు పలికెను. శ్రీశుకులవారు చెప్పుట కుద్యుక్తులైరి.

అంబరీషుడు మహా భాగ్యవంతుడు. అక్షయ సంపదను కలిగియుండెను. దుర్లభమైన ఇట్టి సంపదను కలిగియున్నను సామాన్యుని వలె జీవించెను. గర్వమును దరిజేరనీయక జాగరూకుడై యుండెను. ఈ సంపద నంతటిని స్వప్నమువలె అనిత్యముగా భావించెను. జీవుని మోహమునకు గురిచేయునది ఈ సంపదలేనని గుర్తించెను. గ్రహించెను.

అంబరీషునకు పరమాత్మయగు వాసుదేవునియందు భక్తిమెండు. అంతేగాదు భగవద్భక్తులయందు అపారమైన భక్తి కలిగియుండెను. భక్తులసేవలో భగవానుని దర్శించి నంత తృప్తి ననుభవించుచుండెను.

సీ॥ చిత్తంబు మధురిపు శ్రీపాదములయంద పలుకులు హరిగుణపఠనమంద
కరములు విష్ణుమందిరమార్జనములంద, శ్రవములు మాధవ శ్రవణమంద
చూపులు గోవిందరూపవీక్షణమంద, శిరము గేశవనమస్కృతులయంద
పదము లీశ్వరగేహపరిసర్పణములంద కామంబు చక్రికైంకర్యమంద

తే॥ సంగ మచ్యుతజనతను సంగమంద ఘ్రాణ మసురారిభక్తాంఘ్రి కమలమంద
రసనఁ దులసీదళములంద రతులు పుణ్య సంగతులయంద యా రాజచంద్రమునకు.

ఈ విధముగా అంబరీషుడు జీవించుచుండెనని సహజ పండితుని అసమాన వర్ణనము.

అంబరీషుని అంతఃకరణము అచ్యుతుని యందే లగ్నమైయుండును. నారాయణ స్మరణ యందే నాలుక కదులుచుండును. ఆలయ సేవల యందు, అనంతుని అర్చన యందు కరములు చరించుచుండును. చెవులు భగవన్నామమునే వినుచుండును. దృష్టి సదా గోవిందుని యందే యుండును. శిరము పరమాత్మకు నమస్కరించుచుండును. పాదములు పవిత్రమైన ఈశ్వరాలయముల చెంత కేగుచుండును. భగవత్స్మరణ యందే కోరికలు తిరుగుచుండును. సజ్జన సంగతి యందే సంగత్వము నిలచియుండును. భక్తుల పాదపద్మములను స్పృశించి, ఆఘ్రాణించుట యందు త్వగింద్రియము, ఘ్రాణేంద్రియములు నిమగ్నమై యుండును. భగవానున కర్పించిన తులసితీర్థమును గ్రహించుట యందు నాలుక రమించుచుండెను. ఈ విధముగా నంబరీషుడు సర్వదా సర్వభావముల చేత సర్వేశ్వరుని అర్చింపసాగెను.

అంబరీషు డనెడి పదమునకు అర్థమును గ్రహించెదము. అంబర మనగా ఆకాశము. ఈశుడనగా ప్రభువని భావము. ఆకాశము అనంతము. లోపల బయట అంతటనూ ఉండునదేదియో అదియే ఆకాశము. ఎవనికి బాహ్యాభ్యంతరముల యందు పరమాత్మ దర్శనీయుడో అతడే అంబరీషుడు.

ఆత్మనోఽన్యా గతి ర్నాస్తి సర్వ మాత్మమయం జగత్

"ఆత్మకన్నా అన్యమగు గతి మరియొకటి లేదు. ప్రపంచ మంతయు పరమాత్మ స్వరూపమే" యని తేజోబిందూపనిషత్తు ప్రవచించినది.

అంబరీషుడు భక్తి యందు పూర్ణ సంతుష్టచిత్తుడాయెను. **"కరౌ హరేర్మందిర మార్జనాదిషు"** ఆయన కరము లెప్పుడూ శ్రీహరి మందిరమును శుభ్రముచేయుట యందు ఆసక్తిని కనబరచుచూ, ఆచరించుచుండెను. అంబరీషుడు రాజు. ఈ విధమైన కార్యములను చేయుటకు వేలాది సేవకులుందురు. అయిననూ తానే స్వయముగా ఈ కార్యముల నాచరించి తృప్తిచెందును.

అంబరీషుడు ఒకసారి శ్రీహరి నారాధించుచు అశ్వమేధ యజ్ఞములు చేసెను. ఈ యజ్ఞములను తన ప్రతినిధులగు వశిష్ఠుడు, అసితుడు, గౌతముడు మున్నగు వారలచే నిర్వహింప జేసినట్లు భాగవతమున యున్నది. ప్రతినిధులు యజ్ఞాది కర్మములను లోక కళ్యాణము కొఱకు ఆచరించుచుండిరి. అంబరీషుడు పుణ్యకర్మల యందు రతుడు గాక హరిభక్తి యందే, హరిస్మరణ యందే చిత్తమును లగ్నమొనర్చి యుండెను.

అంబరీషుడు భక్తుడై యుండెను. ఆయన రాజ్యము నందలి జనులందరు హరిభక్తి పరాయణులై యుండిరి. స్వర్గాది భోగముల యందు ఆసక్తి లేనివారై మోక్షమునందు ప్రీతి

గల్గియుండిరి. అంబరీషుని భక్తి ప్రతిక్షణ వర్ధమాన మగుచుండెను. గృహమునందు ఆసక్తి లేకుండెను. బంధువులయందు ప్రీతి గోచరింపదాయెను. దారా పుత్రాదుల యందు ప్రేమ అదృశ్య మాయెను. అలంకారముల యందు అభిరుచి నశించెను. ధనాదుల యందు అభిలాష అంతరించెను. నిరంతర భగవత్సేవయే ఆయనకు అత్యంత ప్రీతిపాత్ర మాయెను.

యుక్తః సంవత్సరం వీరో దధార ద్వాదశీ వ్రతమ్

ఒకసారి అంబరీషుడు సంవత్సర కాలము ద్వాదశీ వ్రతము నాచరించెను.

వ్రత సమాప్తి సమయాన అంబరీషుడు మూడు రాత్రులు ఉపవాసముండెను. యమునా నదియందు స్నానమాచరించి, శ్రీహరిని సేవించెను. సాధువులకు, బ్రాహ్మణులకు స్వర్ణ రజితములను, వస్త్ర, గో, భూదానాదులను విరివిగా దానమొనర్చెను. అంబరీషుడు నిజమైన హరిదాసు. జనులయందు జనార్దనుని దర్శించి సేవాకార్యము లొనర్చువాడే హరిదాసు యనబడును.

దం స యతే స్వామి కార్యాణి సావధానే నేతి దాసః

"భగవానుని సేవలను సావధానముగా నొనర్చువాడు దాసు" డని భావము.

భక్తులను పూజించిన పిదప వ్రతమునకు పూర్ణాహుతి జరుపుటకు అంబరీషుడు సిద్ధపడుచుండెను. ఆ సమయానికి దుర్వాసమహర్షి అతిథిగా యరుదెంచెను. అంబరీషుడు దుర్వాసుని అర్చించెను. భోజనము చేయుమని ప్రార్థించెను.

అంబరీషుని సేవలతో తృప్తిజెందిన దుర్వాసుడు తాను మాధ్యాహ్నిక కర్మముల నాచరించివత్తునని పల్కి కాళిందీ నదీ తీరమునకు వెళ్ళెను. అచ్చట దుర్వాసుడు బాహ్య స్మృతులుడిగి ధ్యానమగ్నుడాయెను.

ద్వాదశి అర్ధ ముహూర్తము మాత్రమే మిగిలి యున్నది. బ్రాహ్మణులు, సాధువులు ఆతిథ్యమును స్వీకరించుటకు అరుదెంచి యున్నారు. వారికి ఆతిథ్య మివ్వకుండా అంబరీషుడు భుజింపకూడదు. తాను భుజించినచో దుర్వాసమహర్షిని అవమానపరచి నట్లగును. ఒకవేళ భుజింపనిచో ద్వాదశి సమాప్తమై త్రయోదశి ప్రారంభమగును. అంబరీషునకు సముచిత చర్య ఏదియో తెలియదాయెను. బుద్ధి సిద్ధపడనపుడు పెద్దల వాక్యములే శిరోధార్యములు. అంబరీషుడు విప్రులకు విన్నవించెను. తుదకు జలపానము చేయుటకు నిర్ణయించుకొనెను. జలపానము భక్షణమూ, అభక్షణమూ యని రెండు అభిప్రాయము లున్నవి.

అంబరీషుడు జలపాన మొనర్చి, దుర్వాసునికై నిరీక్షించుచుండెను. దుర్వాసు దరుదెంచెను. అంబరీషు డాయనను అర్చించెను. జరిగిన విషయమును బుద్ధిశాలియగు దుర్వాసుడు క్షణములో గ్రహించెను. దుర్వాసుడు క్రుద్ధుడాయెను. అవయవములు కంపించసాగెను.

"ఓయీ అంబరీషా! మదోన్మత్తుడవై, క్రూరుడవై ధర్మచ్యుతికి ఒడిగట్టితివి. అతిథి నాహ్వానించి అవమాన పరచితివి. ఈ దోషము క్షమార్హము కానేరదు. తత్ఫలితమును ఇప్పుడే నీవనుభవింపగలవు" యని పలికి దుర్వాసుడు తన జడనందలి కేశముల నుండి కృత్యను సృష్టించి, భయంకరమగు ఆ కృత్యను అంబరీషుని పైకి వదలెను.

కృత్య ఖడ్గమును చేబూని అంబరీషుని సమీపించుచుండెను. కానీ హరిభక్త పరాయణుడైన అంబరీషుడు కదలడాయెను. పరమాశ్చర్యము! సర్పులు గాంచుచుండ శ్రీహరి భగవానుని సుదర్శనచక్రము కృత్యను ఖండించెను. దగ్ధ మొనర్చెను. సుదర్శనము దుర్వాసుని చెంత కరుదెంచుచుండెను. భయకంపితుడైన దుర్వాసుడు ప్రాణరక్షణకై పరుగులిడసాగెను. దుర్వాసునికి త్రిలోకముల యందు రక్షణ లభించలేదు. చివరగా బ్రహ్మలోకమున కేగి రక్షింపుమని బ్రహ్మదేవుని ప్రార్థించెను. బ్రహ్మదేవుడు తన నిస్సహాయతను ప్రకటించెను. తదుపరి దుర్వాసుడు కైలాసగిరి కేగి శంకరుని ప్రార్థించెను. ఈ చక్రమును తాము ప్రతిఘటింప లేమనియు, ఈ సమయాన శ్రీహరి ఒక్కడే పరమ శరణ్య మనియు శంకరుడు తెలిపెను.

నిరాశా నిస్పృహలచే చెదరగొట్టబడి విచలిత మనస్కుడైన దుర్వాసుడు చేయునది లేక వైకుంఠమును జేరెను. శ్రీహరిని శరణు జొచ్చెను. "అచ్యుతా! విశ్వభావనా! నేను నీ భక్తునకు చేసిన అపరాధమును మన్నించి రక్షింపుము. నీవు తప్ప నన్ను రక్షించు వారెవ్వరునూ లేరు" యని వినతించెను.

దుర్వాసుని దీనాలాపము నాలకించిన దీనదయాళుడు, "బ్రాహ్మణుడా! భక్తులు అన్ని విధముల నన్నే సేవించుచుందురు. అహంకార మమకారములకు దూరులై యుందురు. వారు సర్వమును నాకు సమర్పింతురు. కనుక నేను కూడా నన్ను వారి కర్పించుకొని స్వతంత్రతను త్యజించితిని.

అహం భక్త పరాధీనో హ్య స్వతంత్ర ఇవ ద్విజ
సాధు భిర్గ్రస్త హృదయో భక్తై ర్భక్త జన ప్రియః

"ఓ ద్విజుడా! నేను భక్తాధీనుడను. అస్వతంత్రుడను. సాధువులు నా హృదయమును చేజిక్కించుకొని యున్నారు. భక్తజనప్రియులు హరిప్రియులే సుమా!

"మునివర్యా! నీవు బ్రహ్మదేవుని ఆశ్రయించితివి. కైలాసమున శంకరుని శరణుజొచ్చితివి. వారు నా యాధీనములో యుండువారు గావున నిన్ను రక్షింపలేకపోయిరి. నేను భక్తుల యాధీనమున యుండువాడను. నా ఆధీనములో యున్నవారు నిన్నెలా రక్షింప లేక పోయిరో వేరొకరి యాధీనమునందున్న నేను నిన్నెలా రక్షింపగలను?

"భక్తులు నన్నే నమ్మి యున్నారు. గృహములను త్యజించారు. దారా పుత్రాదులను విస్మరించారు. ధనమును పరిత్యజించారు. ప్రాముఖ్యమును మరిచారు. ఈవిధముగా నన్నే ఆశ్రయించిన పుణ్యాత్ములను నేనెలా విడువగలను? వారిని వెంబడించి చరించుటయే నా కర్తవ్యము.

ఆ॥ నాకు మేలుగోర నా భక్తులక కాని భక్తజనుల కేన పరమగతియు
భక్తు(డెందు జనిన(బఱతెంతు వెనువెంట గోవువెంట(దగులు క్రోడెభంగి.

"దుర్వాసా! సుశీల యగు వనిత భర్తను వశపరచుకొనినట్లు, నా భక్తులు వారి అనన్య భక్తిచే నన్ను వశపరచుకొని యున్నారు. స్వర్గాది భోగములను సైతము వాంఛింపని వారి భక్తి నన్ను సదా ఆకర్షించుచునే యుండును. వారిని వదలి నేను మనలేను. నేనే వారు. వారే నేను.

సాధవో హృదయం మహ్యం సాధూనాం హృదయ స్త్వహం
మదన్య త్తేన జానన్తి నాహం తేభ్యో మనాగపి ॥

"సాధువులు నా హృదయము. సాధువుల హృదయమును నేను. వారు నన్ను దప్ప మరెవ్వరిని ఎరుగరు. నేను వారిని దప్ప మరెవ్వరిని ఎరుగను.

"మునివర్యా! తరుణోపాయమును చెప్పుచున్నాను. ఆలకింపుము. సాధకులకు విద్య, తపస్సులు రెండును శ్రేయము నొనగూర్చును. వినయము లోపించి అహంకారముతో విర్రవీగు వ్యక్తి విషయమున ఈ రెండును విపరీత ఫలములనే అందించును.

"నీకు ఈ విపత్తు ఎవరివలన సంభవించినదో ఆతనినే శరణు వేడుము. ఆలస్యము చేయకుము. నిన్ను అంబరీషుడే రక్షింపగలడు. అంబరీషుడు శాంతించినపుడే నీకు శాంతి కలుగును" యనెను.

అంబరీషుని ఔదార్యము

భగవంతుని యాజ్ఞ మేరకు దుర్వాసుడు పరుగిడుచు అంబరీషుని చేరెను. దుఃఖ తప్తహృదయుడై అంబరీషుని చరణములపై బడెను. అంబరీషుడు కలత చెందెను. వలదని వారించెను. సుదర్శనమును ప్రార్థించెను. దుర్వాసుని దుఃఖము నుపశమింప జేసెను. సుదర్శనము అంబరీషుని ప్రార్థన నాలకించి శాంతించెను. దుర్వాస మహర్షి అంబరీషుని ప్రశంసించెను.

"రాజా! నేను నీకు అపరాధమును చేసితిని. అయినను నీవు నాపై ఔదార్యమును ప్రదర్శించితివి. ఇదియే భక్తుల వైశిష్ట్యము. భక్తుల వైభవమును నేడు కనులార గాంచితిని. భక్తవత్సలుడైన భగవానుని పొందిన భక్తులకు సాధ్యాసాధ్యములు నామ మాత్రములని గ్రహింప గలిగితిని. అంబరీష మహాశయా! నేను నీ అనుగ్రహమునకు పాత్రుడనై ప్రాణములను రక్షించుకొంటిని" యనెను.

ఇంతవరకు దుర్వాసమహర్షి రాకకై నిరీక్షిస్తుండిన అంబరీషుడు ఇంకను భుజించలేదు. అంబరీషుడు వినమ్రుడై దుర్వాసుని చరణములను పట్టుకొని భుజింపుమని ప్రార్థించెను. మహర్షి సంతృప్తితో భుజించెను. అంబరీషుని దీవించెను. తదుపరి బ్రహ్మలోకమున

కేగెను. సుదర్శన చక్రము వెంబడించగా భీతుడై పరుగిడిన దుర్వాసుడు తిరిగి వచ్చువరికి సంవత్సరకాలము పట్టెను. అంతవరకు అంబరీషుడు అన్నమును ముట్టకుండెను.

అంబరీషుడు భక్తి స్వరూపము. భక్తి పూర్ణత్వము నొందు సమయాన దుర్వాసు డరుదెంచును. దుర్వాసు డనగా దుర్వాసనయని పెద్దల అభిప్రాయము. ఈ దుర్వాసన క్రోధరూపంలో ఇచ్చట ప్రవేశించెను. కొందరి విషయములో ఇది కామము యొక్క రూపమును ధరించును. మరి కొందరి విషయములో లోభరూపమున దర్శన మిచ్చును. ఇంక కొందరి విషయములో మోహరూపమున ఏతెంచును. దుర్వాసన ఎన్ని రూపములలో ఎదురైనను దానిని భక్తుడు ఎదుర్కొన నవసరములేదు. తన దృష్టిని పరమాత్మ నుండి మరల్చకుండిన సరిపోవును.

అంబరీషుడు దుర్వాసుని ఒక్క మాట యనలేదు. మనస్సును నామము నందే నిలిపెను. నామము నంటియే నామి యుండును. నామము నుచ్చరించగనే భగవానుని దివ్యరూపము మన నేత్రముల ముందు నిలుచును. అదియే సుదర్శనము. ఈ సుదర్శనము దుర్వాసన ప్రయోగించు కృత్యములను దగ్ధమొనర్చును. అంతేగాదు. దుర్వాసనను సద్వాసనగా మార్చును. దుర్వాసుడు పరితపించుట యందు, పరివర్తన చెందుట యందు ఈ రహస్యమే తెలియుచున్నది.

అంబరీషస్య చరితం యే శృణ్వన్తి మహాత్మనః
ముక్తిం ప్రయాన్తి తే సర్వే భక్త్యా విష్ణోః ప్రసాదతః ॥

"ఎవరయితే మహాత్ముడైన అంబరీషుని చరితమును శ్రవణము చేయుదురో వారు భక్తులై, విష్ణుభగవానుని కృపకు పాత్రులై ముక్తి నొంది తరింతురు" యని శుకబ్రహ్మ పరీక్షిత్తునకు తెలిపెను. శుకాది బ్రహ్మవేత్తల చేత ప్రశంసింపబడిన అంబరీషుడు ధన్యాత్ముడు. అట్టి మహాత్ముని చరితమును పఠించువారు గూడా ధన్యజీవులే యగుదురు.

భక్తులకు అభయమే గాని భయము లేదని అంబరీషోపాఖ్యానము నిరూపించినది. భక్తులను సదా భగవంతుడే కాపాడునని కూడా నిర్ణయింపబడినది. సుఖ దుఃఖాదుల యందు భక్తులు భగవంతునే స్మరింతురనియు, తమను నిందించిన వారిని సైతము ప్రేమించే విశాల హృదయులు భక్తులని అంబరీషుని చరిత్ర నిర్దేశించినది.

సౌభరి చరిత్ర

మనువునకు ఇక్ష్వాకుడను కుమారుడు కలిగెను. ఆ వంశమునందే మాంధాత జన్మించెను. మాంధాత ఇందుమతిని పరిణయమాడెను. వారికి పురుకుత్సుడు, అంబరీషుడు, యోగియగు ముచికుందుడు పుత్రులుగ జన్మించిరి. ఏబదిమంది కుమార్తెలు కలిగిరి. వారు సౌభరి మహర్షిని పరిణయమాడిరి.

సౌభరి మహర్షి గొప్ప తపస్సంపన్నుడు. ఆ మహాత్ముని దర్శించుటకు జనులు తండోప తండములుగా వచ్చుచుండిరి. దానివలన సౌభరి తపస్సునకు విఘ్నము వాటిల్లు

చుండెను. సౌభరి ఆలోచించెను. జనులు ప్రవేశించుటకు అవకాశము లేని విధముగా తపమాచరించుటకు యమునా నదీ జలములలో ప్రవేశించెను.

సాధనకు అనుకూలమైన ప్రదేశము అవసరము. కానీ సానుకూలమైన మనస్సు లేనపుడు కేవలము ప్రదేశముల వల్ల పొందే ప్రయోజన మేమియును ఉండదు. కొందరు సాధన లాచరించుటకు ఆశ్రమాలకు వెళ్తుంటారు. కానీ అక్కడ కూడా ప్రాపంచిక విషయాలనే ముచ్చటిస్తుంటారు. సంస్కారాలు జీవిని నీడలా వెన్నంటే ఉంటాయి.

సౌభరి యమునా జలమున ప్రవేశించెను. తపస్సును ప్రారంభించెను. నీటిలో చేపల యొక్క రతి విలాసమును గాంచి విచలితు డయ్యెను. కామవాంఛలు చిత్తమును ఛిద్ర మొనర్చెను. సౌభరి మాంధాత వద్దకు వెళ్ళి ఆయన కుమార్తెలలో ఒక యువతిని ఇవ్వమని అడిగెను.

మాంధాతకు అగమ్య గోచరమాయెను. వృద్ధుడైన సౌభరికి తన కుమార్తె నిచ్చినచో ఆమె జీవితము అంధకారబంధుర మగును. ఇవ్వనిచో సౌభరికి కోపము వచ్చును.

సోఽప్యాహ గృహ్యతాం బ్రహ్మన్ కామం కన్యా స్వయం వరే

“మునిసత్తమా! స్వయంవర మార్గమున నిన్ను వరించిన నా పుత్రికను స్వీకరింపుము”యని మాంధాత పలికెను.

మాంధాత మనోభిప్రాయమును సౌభరి గ్రహించెను. ముసలివాడు, వెంట్రుకలు ఊడినవాడు, ముడత పడిన చర్మము గలవాడు, కంపించు శిరముగలవాడు, తాపసియు నగు తనను ఏ కన్య వరించును? ఇదియే మాంధాత మనోభిప్రాయము. సౌభరి తపస్సంపన్నుడు. కామరూపధారి. వెంటనే అందమైన యువకుడాయెను. మాంధాత యొక్క ఏబదిమంది పుత్రికలు ఆయనను ప్రేమించిరి. ఆయన తనకే దక్కవలెనని వారిలో వారు పరస్పరము కలహించుకొనసాగిరి.

సౌభరి ఏబదిమంది రాజ కుమార్తెలను పరిణయమాడెను. సర్వ సుఖముల ననుభవించుచుండెను. కానీ ఇవి సుఖములా? కాదు. సుఖరూప దుఃఖములు. కనుక ఈ సుఖములు సౌభరి హృదయమునకు శాంతి నివ్వలేకపోయినవి.

సేవమానో న చాతుష్య దాజ్య స్తోకై రివానలః

నేయి పోయుట చేత అగ్ని శాంతింపనట్లు సౌభరి కూడా శాంతిని పొందలేక పోయెను.

సౌభరి ఒకనాడు ఏకాంతవాసుడై యుండెను. ఆ క్షణాన అతనిలో వివేక ముదయించెను. వైరాగ్యము స్ఫురించెను. తన తప్పిదము తెలిసి వచ్చెను. చిరకాల మాచరించిన తపస్సు జలచరముల రతిక్రీడను వీక్షించిన ఒక క్షణాన నశించెను. సౌభరిలో అంతరీక్షణ ప్రారంభమైనది. తన వలె ఎవ్వరూ పతనము గాకూడదని సౌభరి నిర్ణయించుకొని భావితరాలకు సందేశము నొసంగెను.

సఙ్గం త్యజేత మిథున వ్రతినాం ముముక్షుః సర్వాత్మనా న విసృజే ద్బహిరిన్ద్రియాణి
ఏకశ్చరన్ రహసి చిత్త మనన్త ఈశే యుంజీత తద్వ్రతిషు సాధుషు చేత్ప్రసఙ్గః

“ముముక్షువైనవాడు కామాతురులగు వ్యక్తుల సాంగత్యమును విడువవలెను. ఇంద్రియములను బహిర్ముఖము చేయకూడదు. నిర్జన ప్రదేశమున ఏకాంతవాసియై శ్రీహరిని ధ్యానింపవలెను. సాంగత్యము చేయదలచినచో సాధు సాంగత్యమే చేయవలెను.

“నేను తపమాచరించుచు ఆనందముగా యుంటిని. మైథునరతమై యున్న మత్స్యములను గాంచి మోహా వశుడనైతిని. ఏబదిమందితో సంసారి నైతిని. ఆ ఏబది మందికి ఒకొక్కరికి నూరుగురు సంతాన మాయెను. ఇప్పుడు ఐదువేలమందిని పోషించు గృహస్థుడ నైతిని. మోహము వివేకమును నశింప జేయును. వైరాగ్యమును వక్రింప జేయును. మాయాలోలురు తరింపలేరు.” ఇలా ఆలోచన చేయుచూ సౌభరి అంతర్ముఖు డాయెను. వైరాగ్య యుతుడై వానప్రస్థాశ్రమమును స్వీకరించెను. పతివ్రతలగు భార్యలు కూడా ఆయన ననుసరించిరి. సౌభరి వనము నందుండి కఠోర తపమాచరించి తరించెను. ఆయన ననుసరించిన సతులు కూడా సద్గతి నొందిరి.

దృశ్యములు ప్రమాదములు. హానికరములు. పరమాత్మను మరిపింప జేసి, చిత్తమును మురిపించి విషయానందము వైపు త్రిప్పే దృశ్యములు ప్రాణహరములు. అవి సాధనా సౌధమునే కూల్చివేయును. పునాదులను కూడా కదిలించును. మత్స్యముల విలాసము మహితాత్ముడైన సౌభరిని మాయలో పడదోసెను. ఇక సామాన్యుల విషయము చెప్పనేల?

సాధకుడు దృష్టిని అదుపులో నుంచుకోవాలి. మనస్సును భ్రమింపజేయు దృశ్యములు కంటబడినపుడు శ్యామ సుందరుని దివ్యరూపమును మనస్సులో నింపుకోవాలి. **“ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ”** యనెడి మహా మంత్రమును విడువకుండా ధ్యానించాలి. లేదా మహాభక్తుల జీవిత గాథలను పఠించాలి. ఏ విధమైన ఉపాయము చేత నైనను చిత్తములో తృష్ణను తొలగించుకొని కృష్ణుని నిలుపుకోవాలి.

మాయాకార్య మిదం భేద మస్తిచే ద్బ్రహ్మ భావనమ్

“మాయా రూపమగు భేదము గోచరింపగనే బ్రహ్మమును భావన చేయవలె”నని ఉపనిషత్ప్రబోధము.

హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము

మాంధాత వంశములో త్రిశంకు దుద్భవించెను. త్రిశంకుని కుమారుడు హరిశ్చంద్రుడు. హరిశ్చంద్రునకు సంతానము కలుగకుండెను. అందుచేత సదా విచారగ్రస్తుడై యుండెను. ఒకనాడు నారదుని చేత ఉపదేశమును పొంది వరుణుని వద్ద కెళ్ళెను. తనకు పుత్రుడు కలుగునట్లు వరమీయమని వరుణుని ప్రార్థించెను. తనకు పుత్రుడు కలిగినచో అతడిని యజ్ఞ పశువుగా సమర్పించి, యజ్ఞమును చేయుదునని

పలికెను. వరుణుడు సంతసించి వర మొసగెను. హరిశ్చంద్రునకు రోహితుడను పుత్రుడు కలిగెను.

హరిశ్చంద్రుని వద్దకు వరుణుడు వచ్చెను. ఇచ్చిన మాటను ఫలప్రదము చేయుమని చెప్పెను. పది దినములు గడచిన పిదప పశువు యజ్ఞమునకు అర్హతను పొందునని హరిశ్చంద్రుడు తెలిపెను.

పది దినములు పూర్తియైన పిదప మఱల వరుణు డరుదెంచెను. పశువునకు దంతములు మొలిచిన గాని అది పవిత్రమై యజ్ఞార్హము కాబోదని తెలిపెను.

దంతములు వచ్చిన పిదప వరుణుడు వచ్చెను. దంతము ఉత్పన్నమైనందున యజ్ఞము నాచరింపుమని చెప్పెను. అందులకు హరిశ్చంద్రుడు సమాధాన మొసగెను. తొలి దంతములు రాలిన పిదప పశువు బలికి అర్హమగు ననెను.

దంతములు రాలెను. వరుణుడు మఱల అరుదెంచెను. యజ్ఞము నాచరింపుమని చెప్పెను. "దేవా! ఈ పశువునకు తిరిగి దంతములు పుట్టినచో అది పరమ పవిత్రమై యజ్ఞార్హమగును" అని హరిశ్చంద్రుడనెను.

మఱల దంతములు పుట్టినవి. మఱల వరుణుడు మామూలే. హరిశ్చంద్రుడు కూడా మామూలే. క్షత్రియ పశువు కవచమును ధరించి రణమున పోరుటకు శక్తి కల్గినపుడు పవిత్రమని సమాధానము.

పుత్ర వాత్సల్యము బ్రతుకును అసత్యములకు నిలయముగా తయారు చేసింది. పుత్ర మోహములో పడి వరుణుని సదా మోసగించుటకు హరిశ్చంద్రుడు వెనుకాడలేదు. రోహితుడు వర్ధమానుడగు చుండెను. వరుణ హరిశ్చంద్రుల ఒడంబడిక నవగత మొనర్చుకొనెను. ధనుర్బాణములను చేబూని ప్రాణ రక్షణకై అరణ్యముల కేగెను.

హరిశ్చంద్రుడు వరుణునకు ఋణగ్రస్థు డాయెను. వరుణుని సంకల్పముచే హరిశ్చంద్రుడు ఉదర రోగమునకు గురయ్యెను. ఋణ ప్రియులగువారు వరుణునకు అప్రియులై అశాంతిని పొందెదరు. అప్పుతీర్చని వాడు ఉబ్బస వ్యాధికి లోనై బాధపడును.

హరిశ్చంద్రుని పొట్ట పెద్దదగుచుండెను. ఈ విషయము నెరిగిన రోహితుడు తండ్రిని చేరుటకు బయలు దేరెను. మధ్యలో ఇంద్రుడు అతనిని అడ్డగించి పుణ్యప్రదమైన తీర్థాటనము పూర్తి చేయుమని చెప్పెను. ఇంద్రుని యాజ్ఞను పాలించి రోహితుడు ఐదు సంవత్సరములు భూ పర్యటనము గావించి మఱల తిరిగి తండ్రిని జూచుటకు రాజధానికి వచ్చుచుండెను. మఱల ఇంద్రుడు వృద్ధ బ్రాహ్మణుని రూపమున ఏతెంచి, రోహితుని ప్రయాణమును నిరోధించి మరొక ఆరు సంవత్సరములు తండ్రికి దూరము చేసెను.

మన కర్మములే మనకు ప్రతిబంధకములని మరువరాదు. చాలా కాలము వరుణుని నిరీక్షణలో నుంచాడు హరిశ్చంద్రుడు. తత్ఫలితముగా ఈ నాడు తనయుని కొరకు నిరీక్షింపవలసి వచ్చింది. కారణము లేనిదే కార్య ముత్పన్నము కాదు. కొన్ని సమయాలలో

వినోదముతో ప్రారంభమైన ఆటలు విషాదముతో సమాప్త మౌతాయి. అబద్ధాలు అనర్థాలకు పునాదులు.

Lying is the mother of Violence

"అసత్యము హింసకు తల్లి వంటిది" యని గాంధీ మహాత్ముని ప్రబోధము.

రోహితుడు రాజధాని కరుదెంచెను. అజీగర్తుని మధ్యమ పుత్రుడైన శునశ్శేపుని కొని వరుణ యజ్ఞమున పశువుగ సమర్పింపమని తండ్రి కిచ్చెను. హరిశ్చంద్రుడు యజ్ఞము నాచరించి వరుణుని తృప్తిపరచెను. ఉదర రోగము నుండి తాను విముక్తుడాయెను.

ఇంద్రుడు సంతృప్తిచెంది హరిశ్చంద్రునకు సువర్ణరథము నిచ్చెను. సతీ సమేతుడై హరిశ్చంద్రుడు పలికిన సత్యమునకు, చూపిన ధైర్యమునకు, చేసిన త్యాగమునకు ప్రీతి చెందిన విశ్వామిత్ర మహర్షి అతనికి అక్షయ సంపద నొసంగెను. ఆత్మధ్యాన తత్పరుడైన హరిశ్చంద్రుడు బంధ విముక్తుడై ముక్తి నొంది తరించెను.

ఆడిన మాటను తప్పిన హరిశ్చంద్రుడు ఉదర రోగస్థుడై దుఃఖము ననుభవించెను. ఆడిన మాటను నిలుపు కొనుటకై సర్వమును త్యజించిన హరిశ్చంద్రుడు సమస్తమును బొందినవాడై అక్షయ పదవి నొంది వర్ధిల్లెను.

పెద్దలకిచ్చు మాటను నిలబెట్టుకొనువారి కీర్తి నింగి కెగురును. పెద్దలను వంచించువారు క్రుంగిపోకతప్పదు. మాటలు పుణ్యాల మూటలు కావాలి. పాపపు సంచులు కాకూడదు. పెద్దలను మోసగించిన వారికి, పెద్దలతో అసత్యముల నాడు వారికి ఆరోగ్యము అంతరించును. ఈ విషయము పరమ సత్యమని నేను వక్కాణించుచున్నాను. ఆశ్రమమును ప్రారంభించిన తొలిదశలో నేను ఈ సత్యమును ముంజేతి కంకణము వలె దర్శించినాను. ఇతరులను మోసగించుట కన్నను తాను మోసపడుటయే మేలని కబీర్ నుడివిన సూక్తిలోని పరమార్థమును నేను అనుభవము ద్వారా గ్రహించినాను. సాధకు లెన్నడూ అసత్యములను పలుకరాదు. పెద్దలను మోసగించరాదు. ఇదియే హరిశ్చంద్రుని చరిత్రము ద్వారా మనము గ్రహింపదగిన గుణపాఠము.

సగర చక్రవర్తి చరిత్ర

సగరుడు చక్రవర్తి అయ్యెను. అశ్వమేధ యజ్ఞమును అత్యంత వైభవముగా చేసెను. సగరుడు విడిచిన గుఱ్ఱమును ఇంద్రుడు హరించెను. దాని నన్వేషించుటకై సగరుని పుత్రులు వెళ్ళిరి. తుదకు కపిల మహర్షి ఆశ్రమ సమీపమున వారి గుఱ్ఱమును గాంచిరి. అచ్చటికి సమీపముననే ధ్యానమగ్నుడై యున్న కపిల మునిని గాంచి గుఱ్ఱము నపహరించిన చోరు డతనే నని భావించిరి. దుర్భాషలాడుచు కపిలుని వధించుటకు ముందు కురికిరి. అరువది వేల మంది సగర పుత్రులు కేకలు వేయుచూ కపిలుని సమీపించిరి. కపిలుడు కళ్ళు తెరచెను. తమ శరీరముల యందున్న అగ్ని ప్రజ్వలింప

సాగెను. ఆ యగ్నిచే సగర పుత్రులు దగ్ధమై పోయిరి. ఇచ్చట కపిలుని క్రోధాగ్నిచే, లేదా తేజ మనెడి యగ్నిచే వారు భస్మమైనట్లు కొందరు చెప్పుచుందురు. అది సత్యము కాదు.

న సాధు వాదో ముని కోప భర్జితా నృపేంద్రపుత్రా ఇతి సత్త్వధామని
కథం తమో రోషమయం విభావ్యతే జగత్పవిత్రాత్మని భే రజో భువః

"సగరకుమారులు కపిలమహర్షి క్రోధాగ్నిచే దగ్ధమైనట్లు కొందరు చెప్పు చుందురు. అది సముచితము కానేరదు. ప్రపంచమునే పవిత్రమొనర్చు శుద్ధ సత్త్వ రూపుడైన మహాత్మునిలో క్రోధముండునా? నిర్మలమైన అంతరిక్షమున ధూళి యుండునా?" యని వ్యాస మహర్షి భాగవతమున ప్రశ్నించి యున్నాడు.

ధన మదముతో సగర తనయులు వివేకమును కోల్పోయిరి. పూజనీయుడైన మహితాత్ముని సంహరింప యత్నించిరి. దాని ఫలితముగా వారే భస్మమైరి. మహాత్ములను దూషించు వారిని మహాత్ములు నిందింపరు. కట్టెలోని అగ్నిచేత కట్టెలు దహింప బడునట్లు, మహాత్ములపై క్రోధమును ప్రకటించు వారు తమలోని క్రోధాగ్నిచేత వారే సంహరింప బడుదురు.

తనయులు రాకపోవుటకు గల కారణము తెలియని సగరుడు అశ్వము నన్వేషించుటకు తన మనుమడగు అంశుమంతుని పంపెను. అంశుమంతుడు అన్వేషణ ప్రారంభించి కపిల మహర్షి ఆశ్రమ సమీపమున యున్న అశ్వమును గుర్తించెను. అచ్చటనే ఆసీనుడై యున్న కపిల మహర్షిని దర్శించెను. అతడు సాక్షాత్తు విష్ణుమూర్తియే నని సంస్కార వంతుడైన అంశుమంతుడు గ్రహించెను. ప్రణామము లర్పించెను.

అద్య నః సర్వభూతాత్మన్ కామ కర్మేంద్రియా శయః
మోహపాశో దృఢశ్ఛిన్నో భగవం స్తవ దర్శనాత్

"సర్వ భూతాంతర్వాసి యగు ఓ దేవా! కోరికలకు, కర్మలకు ఆశ్రయమై, ఛేదింపను వీలుపడని మోహమనెడి పాశము ఈ నాడు నీ దర్శనము చేత ఛిన్నమైనది" యనెను.

అంశుమానుని గుర్తించిన కపిల భగవానుడు, "అంశుమంతా! నీ తాతయగు సగరుని యజ్ఞపశువగు ఈ గుఱ్ఱమును తీసికొని పొమ్ము" యనెను.

"దేవా! మా పినతండ్రు లుద్ధరింపబడుటకు ఉపాయమున్నదా?" యని అంశుమంతుడు ప్రార్థించెను.

"అంశుమానుడా! భస్మ రూపులుగా మారిన మీ పినతండ్రుల నుద్ధరించుటకు విష్ణుపాదోదకమైన గంగకే శక్తి గలదు. అన్య జలములు నిరుపయోగములు" అని కపిలు డనెను.

అంశుమంతుడు కపిలునికి నమస్కరించి యజ్ఞాశ్వమును తీసికొని వెళ్ళెను. సగరుడు మిగిలియున్న యజ్ఞమును పూర్తిచేసెను. పిమ్మట సగర చక్రవర్తి తన రాజ్యమును అంశుమానున కప్పగించి, వాసనా శూన్యుడై, మోక్షము నొందెను.

భగవానుడైన కపిలుని సాన్నిధ్యమును పొందిన సగర తనయులు భస్మీభూతులైరి. అంశుమంతుడు చిన్నవాడైనను కపిలుని అనుగ్రహమునకు పాత్రుడాయెను.

అంశుమంతుడనగా కిరణములు గలవాడని భావము. జ్ఞానభాస్కరుడని అర్థము. జ్ఞానవంతుడే జ్ఞానిని గుర్తించును. ఆచార్యులను ఆశ్రయించినంత మాత్రాన సరిపోదు. అర్హతను కల్గియుండినపుడే ఫలితాలు సిద్ధించునని అంశుమానుని చరిత్రలో మనము గ్రహించాలి.

గంగావతరణము - భగీరథుడు

అంశుమానుడు తన కుమారునకు రాజ్యము నొసగి తాను వనముల కేగెను. తన పినతండ్రులను బ్రతికించుటకు గంగను దెచ్చుటకై కఠోర తపము నాచరించెను. కానీ గంగాదేవి ప్రసన్నము గాకనే అంశుమంతుడు మరణించెను.

అంశుమాని పుత్రుడగు దిలీపుడు గూడ గంగకొరకై తీవ్ర తపమాచరించి, విఫల మనోరథుడై మరణించెను. అటుపిమ్మట దిలీపుని కుమారుడగు భగీరథుడు గొప్ప తపస్సు చేసెను. భగీరథుని తపస్సునకు మెచ్చి గంగాభవాని దర్శనమిచ్చింది. వరము నడుగమని ఆజ్ఞ నొసగినది.

క॥ మావారి భస్మరాసుల నీ వారిం గలిపికొనుము వెటి మావారల్
నీ వారిఁ గలయ నాకము మావారికిఁ గలుగు నిది ప్రమాణము దల్లీ!

యని భగీరథుడు ప్రణమిల్లెను. భగీరథుని మనోభీష్టమును నెరవేర్చుటకు సిద్ధపడిన గంగాభవాని తన సంశయముల రెండింటిని భగీరథుని ముందుంచినది.

"రాజా! భూలోకమున కాలిడుటకు నా మన స్సంగీకరించుట లేదు. ఏలయన మనుజులు వారి వారి కల్మషములను నా యందు ప్రక్షాళన మొనర్చుకొందురు. ఆ పాపమును నేనెలా కడిగికొందును? దీని విషయమై ఆలోచింపుము. ఇక రెండవ విషయ మేమనగా నేను ఆకాశము నుండి అవనిపై దూకునపుడు నా భారము నెవరాపగలరు? లేనిచో నేను భూమిని దూసుకొని పాతాళమున కేగుదును" అనెను.

గంగాదేవి మాటల నాలకించిన భగీరథుడు "తల్లీ! ఈ రెండు సంశయములు నీకు వలదు. దారములతో వస్త్రము నిర్మితమైనట్లు ఈ ప్రపంచము ఎవని యందు నిలిచి యున్నదో సర్వభూతాంత రాత్ముడగు రుద్రదేవుడే నీ వేగమును ధరించి భరించును. ఇక నీ మరియొక సందేహమా? వినుము.

సాధవో న్యాసినః శాన్తా బ్రహ్మిష్ఠా లోకపావనాః
హరన్త్య ఘం తేఽఙ్గసఙ్గాత్ తేష్వాస్తే హ్యఘ భిద్ధరిః

"దేవీ! త్యాగులైన సాధువులు, సర్వసంగపరిత్యాగులగు సన్యాసులు, శాంత స్వరూపులు, సదాచార సంపన్నులగు సాధువులు నీ జలమున స్నానము చేసి నీ పాపమును హరింతురు" అని చెప్పగానే గంగాదేవి భూతలమున ప్రవేశించుటకు అంగీకరించెను.

మహాత్ముల వైభవము వర్ణనాతీతము. సర్వజనుల పాపములను హరించు గంగ యొక్క పాపములను మహాత్ములు ప్రక్షాళనము చేయగలరు. అందుచేత సాధువులు గంగ కన్నను పవిత్రులై తీర్థరూపులైనారు.

తీర్థ మనగా దాటించునది యని భావము. నదిని దాటుటకు నావ ఉపకరించునట్లు, భవసాగరమును దాటుటకు మహాత్ములు నావ వలె ఉపయోగ పడుదురు. అందుచేతనే వీరు తీర్థరూపులైనారు. గంగాది పుణ్య తీర్థములలో మునకవేస్తేగాని పాపం క్షాళనకాదు. మహాత్ములు దర్శన మాత్రముననే పాపములను హరింతురు. అందుచేత మహాత్ములు తీర్థములకు తీర్థము లయ్యారు.

తీర్థీ కుర్వన్తి తీర్థాని, సుకర్మీ కుర్వన్తి కర్మాణి, సచ్ఛాస్త్రీ కుర్వన్తి శాస్త్రాణి

అని నారదమహర్షి మహాత్ముల వైభవమును నారద భక్తి సూత్రములలో వివరించుట జరిగినది.

గంగాదేవి భగీరథుని కోర్కె నంగీకరించెను. భగీరథుడు తపస్సు ద్వారా శంకరుని గూడా గంగను ధరించుటకు అంగీకరింప జేసెను. శ్రీహరి పాదపద్మ యుగళము నుండి కదలిన లోకపావని నీలకంఠుని మస్తకము మీదుగా అవనిపై అవతరించెను. భగీరథుడు రథము నెక్కి శీఘ్రముగా ముందు వెడలుచుండగా, భాగీరథి అతని ననుసరించి పడక సాగించెను. తన తాతలు భస్మమైన ప్రదేశములకు గంగాదేవిని ప్రవహింపచేశాడు భగీరథుడు. తమ తాతలైన సగర తనయులకు ఉత్తమగతులను ప్రసాదించాడు. ఈవిధంగా భగీరథుని తపో ఫలితంగా భువికేతెంచుట వలన గంగాదేవి భాగీరథియైనది.

ఇంద్ర॥ చెల్లవ్ మదివ్ విన్ను భజింతు గంగవ్ ఫుల్లాంతరంగవ్ బహుపుణ్యసంగం
గల్లోలలక్ష్మీజితకాశమల్లీం దల్లివ్ మహీకల్పలతామతల్లివ్.

అని భగీరథుడు భక్తితో గంగాదేవికి నమస్కరించెను.

అంశుమంతుడు, దిలీపుడు, భగీరథుడు ముువ్వురు పురుషుల తపఃఫలముగా గంగ భువి కేతెంచెను. అనేక జన్మల ప్రయత్నముంటే గాని జ్ఞానగంగ ఉదయించదు. ముగ్గురి తపఃఫలము గంగయైనట్లు త్రికరణశుద్ధిగా చేయు కర్మలవలన జనులకు జ్ఞాన ముద యించును. అలాగే యోగత్రయము నాశ్రయించుట వలన గూడా లభించును. మూడు దశలలో చేసిన యత్నము చివరి దశలో ఫలించును.

"Think in the morning, act in the noon, eat in the evening, sleep in the night"

"ఉదయం ఆలోచించు. మధ్యాహ్నం ఆచరించు. సాయంత్రం అనుభవించు. రాత్రి నిద్రించు" అంటాడు విలియం బ్లేక్.

బాల్య దశలో విద్యార్జన సాగాలి. యౌవనములో సాధన కొనసాగాలి. వృద్ధాప్యంలో సాధ్యవస్తువు లభించాలి. నిర్యాణము నిర్వాణము కావాలి. మొదటి మూడు దశల మీద నాల్గవ దశ ఆధారపడి యుంటుంది.

ఖట్వాంగ చరితము

అటు పిమ్మట ఈ వంశములో ఖట్వాంగుడను రాజు పుట్టెను. దేవ దానవుల మధ్య జరిగిన సంగ్రామమున అతడు దేవతలకు సాయము చేసెను. అతని సేవలకు తృప్తి నొందిన దేవతలు వరమును కోరుమని ఖట్వాంగునికి తెలిపిరి. తాను ఇక యెంతకాలము జీవించునది తెలుపమని ఖట్వాంగుడు కోరెను. ఈ విషయమును దేవతలు దివ్య దృష్టితో జూచి, అతడొక ముహూర్త కాలము మాత్రమే జీవించునని తెలిపిరి.

సత్యము తెలిసినందుకు ఖట్వాంగుడు సంతసించెను. కళత్ర, పుత్ర, బంధుమిత్ర, సమస్త సంపదలను క్షణంలో త్యజించెను. శ్రీహరి నామామృతమును పానము చేయుచు తరించెను. భగవన్నామామృతమును పానము చేయువారికి మృత్యుభయము లేదని తెలిపెను.

ఈ ప్రపంచములోని బంధము లన్నియు కల్పితములు. అసత్యములు. ఈ బంధముల యందు మమతానురాగము లున్నంతవరకు అవి మనలను విడిచిపెట్టవు. భగవంతుని సంకీర్తనములో మనస్సు లగ్నము కాగానే సమస్తబంధములు తమంతటతామే వదలిపోవును. మానవదేహము దీర్ఘకాలము నిలుచునదికాదు. మృత్యు వేక్షణమైనను కబళించవచ్చును. నిర్మించుకున్న ఆశా సౌధాలన్నీ ఆ క్షణాన్నే కూలిపోతాయి. ఆశలు మాసిపోతాయి. ఊహలు చెదిరి పోతాయి. కలలు భగ్నమౌతాయి. జీవితము అంతరించి పోతుంది. ఈ సత్యమును సదా మనస్సులో నుంచుకొని భగవద్భజనలో చిత్తమును లగ్న మొనర్చువారు తప్పక తరియింతురని ఖట్వాంగుని చరితము విశదపరచినది.

శ్రీ రామచంద్రుని చరిత్రము

ఖట్వాంగుడు తరించెను. ఖట్వాంగుని కుమారుడు దీర్ఘబాహువు. దీర్ఘబాహువునకు కీర్తిమంతుడగు రఘువు పుట్టెను. రఘు మహారాజు గొప్పత్యాగి. ఈ మహాత్ముని కారణంగానే సూర్యవంశమునకు రఘువంశ మని పేరు గలిగినది. రఘుమహారాజునకు అజుడు కలిగెను. అజుని పుత్రుడే దశరథుడు.

దశరథుడు పుణ్యాత్ముడు. అతడు తన పూర్వ జన్మమున బ్రాహ్మణుడై యుండెను. సదాచార సంపన్నుడై భక్తి చేయుచుండెను. నిత్యము భగవంతునకు ఆలయంలో వెయ్యి తులసీ దళములతో పూజ చేయుచుండెను. దశరథునకు ఒకనాడు జ్వరము వచ్చెను. ఆయన జ్వరాన్ని ప్రార్థిస్తాడు. తాను ఆలయానికి వెళ్ళి వచ్చిన తరువాత తనను సమీపించమని చెబుతాడు.

మనం గొప్ప సాధకులమని చెప్పుకొంటూ ఉంటాము. ఏ చిన్న అవాంతర మొచ్చినా భగవానుని అర్చించడం మానేస్తాము. భక్తికి అలసట తెలియదు. అశక్తత లేదు. దశరథుడు ఎన్ని అవాంతరా లొచ్చినను సాధనను సాగిస్తూనే యుండెడివాడు.

యో మోహా దథవాలస్యా దకృత్వా విష్ణు పూజనమ్
భుంక్తే సయాంతి నరకాన్ సూకరే ష్వభిజాయతే

"మోహముచేత గాని, సోమరితనముచేత గాని విష్ణువును పూజింపక భుజించువాడు నరకమును జేరి, ఆ తరువాత సూకరమై జన్మించును" యని వ్యాసుని ప్రబోధము. మానవ జన్మ నెత్తినను భక్తిహీనుడు జంతువై జన్మించుచుండ, భక్తి కలిగిన పిశాచాదులు మహోత్కృష్టమైన మానవ జన్మను సాధించి యున్నారు. వినండి.

దశరథునకు జ్వరం తగ్గినది. అతడు ఆలయాన్ని సందర్శించాడు. భగవానుని అర్చిస్తున్నాడు. ఇంతలో గొప్ప యార్తనాదము వినబడెను. దశరథుడు కళ్ళు తెరచి చూసెను. అచ్చట ఒక పిశాచము రోదించుచుండెను. దశరథు డాపిశాచమును సమీపించెను. దుఃఖమునకు కారణము నడిగెను.

"అయ్యా! పూర్వ జన్మలో నేను అనేక దురాచారములు చేసితిని. భర్తను కష్ట పెట్టితిని. ఆ కారణముగా ఈ జన్మలో పిశాచమునైతిని. నన్ను ఉద్ధరించండి. దుర్భరమైన ఈ దుస్థితి నుండి నన్ను కాపాడండి" యని మొరపెట్టుకొన్నది.

బ్రాహ్మణుడు దయామయుడు. పిశాచము యొక్క వ్యథ అతని హృదయాన్ని కరిగించింది. "మహాదేవా! నా పుణ్యము నంతటిని సమర్పిస్తాను. ఈ జీవికి విడుదలను ప్రసాదించండి. శాంతిని అనుగ్రహించండి" అని ప్రార్థించాడు. పరోపకారబుద్ధి గలవారిని పరమాత్మ తప్పక అనుగ్రహిస్తాడు. భగవానుడు కనికరించాడు.

"ద్విజుడా! నీ త్యాగమునకు సంతసించితిని. ఈ జీవిని పైశాచిక జన్మ నుండి విడుదల చేయుచున్నాను. నీవు ఈ జన్మలో ఈ పిశాచమునకు గొప్ప సేవ చేసినావు. రాబోవు జన్మలో నీవు దశరథ మహారాజుగా జన్మిస్తావు. నీకు సేవ చేసేందుకు ఈ పిశాచము కౌసల్య యనెడి పేరుతో నీకు భార్యగా ఉంటుంది. నీ త్యాగమునకు పరవశించిన నేను శ్రీరాముడను పేరుతో నీకు కుమారుడుగా జన్మిస్తాను" యనెను. త్యాగులకే పరమాత్మ లభ్యమౌతాడు.

త్యాగేనైకే అమృతత్వ మానశుః

"త్యాగము ద్వారానే అమృతత్వము సిద్ధించు" నని కైవల్యశ్రుతి ప్రబోధము.

భగవత్కృపకు పాత్రుడైన ఈ బ్రాహ్మణుడే దశరథు డాయెను. ఆయనకు కౌసల్య, సుమిత్ర, కైకేయి యను మువ్వురు భార్యలు కలరు.

దశరథుడు వేదవిదుడు. ధర్మరతుడు. రాజైనను ఋషిలా జీవించినాడు. కాముకుడు గాని, లోభిగాని, క్రూరుడు గాని, అవిద్యావంతుడు గాని, నాస్తికుడు గాని అయోధ్యలో కానరాడని వాల్మీకి శ్రీమద్రామాయణంలో వర్ణించినాడు. సత్యరూపుడైన దశరథుడు అమరావతిని ఇంద్రుడు పాలించినట్లు అయోధ్యను పాలించెను.

తస్మిన్ పురవరే హృష్టా ధర్మాత్మనో బహుశ్రుతాః
నరాస్తుష్టా ధనైః స్వైః స్వైర లుబ్ధాః సత్యవాదినః

"అయోధ్యలో వసించు జనులెల్లరు సంతోషపరులు. ధర్మాత్ములు. గొప్పగా చదివినవారు. ఉన్నదానితో తృప్తి చెందువారు. ఆశలుడిగినవారు. సత్యవాదులు" అని రామాయణము నందున్నది.

ఇట్టి ప్రభావముగల దశరథునకు చాలాకాలము వరకు సంతానము కలుగలేదు. ఈ పరితాపము తీరి పుత్ర సంతానము కలుగుటకు యాగము చేయవలెనని సంకల్పించెను. గురువులను సంప్రదించెను. అమాత్యులతో చర్చించెను. అశ్వమేధ యాగము నొనరించుటకు దశరథుని కోర్కెను వశిష్ఠాది మునులెల్లరు సమ్మతించిరి.

సరయూ నదీతీరమున మనోహరమగు వసంత ఋతువులో యాగమును నిర్వహించెను. దశరథుడు ఋష్యశృంగుని ఋత్విక్కుగా వరించెను. యాగము వైభవముగా జరిగెను. వండిన భోజనరాసులు పర్వతముల వలె తెలియుచుండెను.

అహో తృప్తాః స్మ భద్రం తే ఇతి శుశ్రావ రాఘవః

"ఆహా! సంతృప్తి చెందితిమి. నీకు శుభమగు గాక!" యనెడి మాటలు వినబడు చుండెను. దశరథుడు యజ్ఞము చేయుచుండగా ఒక భూతము హోమకుండము నుండి ఆవిర్భవించెను. ఆ భూతము వెండిమూత మంచిన బంగారు పాత్రలో పాయసము నిడుకొని గోచరించెను. ప్రజాపతి పంపగా వచ్చినట్లు చెప్పెను. ఈ పాయసమును పానము చేసిన సంతానము కలుగునని చెప్పెను. దశరథుడు ధనము లభించిన పేదవాని వలె సంతోషించెను. దశరథుడు ఆ పాయసమును ముగ్గురు పత్నుల కొసంగెను. యాగమును పూర్తిచేసిన దశరథుడు విశేషముగా దానము లొనరించెను. దశరథునికి పుత్రులు కలుగుటకై ఋష్యశృంగుడు పుత్రకామేష్టిని చేయించెను. దశరథుడు తలపెట్టిన అశ్వమేధ పుత్రకామేష్టులు పూర్తియైనవి. ఋష్యశృంగుడు దశరథుని పూజల నందుకొని వెడలెను.

కౌసల్యాదేవి గర్భవతియైన నాటి నుండి నిత్యమూ జపధ్యానాదులతో కాలము గడుపుచుండెను. దశరథుడు ఒకనాడు కౌసల్యను సమీపించి, "నీకు కోరికలున్నచో తీర్చెదను చెప్పుము" అని అడిగెను. కౌసల్య దశరథునితో, "కోరికలే సమస్త దుఃఖములకు కారణములు. కోరికలు మనస్సును కలుషితం చేస్తాయి. కనుక నాకు అట్టి కోరికలు లేకుండా, రాకుండా ఉండునట్లు వరమివ్వు" మని చెబుతుంది.

దశరథుడు వశిష్ఠుని సమీపిస్తాడు. కౌసల్య మాటలోని అంతర్భావ మేమిటని ప్రశ్నిస్తాడు. "ఆమె గర్భంలో శుభలక్షణ సంపన్నుడు పెరుగుచున్నా" డని వసిష్ఠుడు చెబుతాడు.

నవమాసములు నిండుచుండెను. దశరథుడు నిద్రలో కల గాంచెను. లక్ష్మీ నారాయణులను అభిషేకించి, అర్చించినట్లు దశరథుడు కల గనెను. ఆ విషయమును వినిన వశిష్ఠుడు వారికి నారాయణుడు బిడ్డగా జన్మింప నున్నట్లు తెలిపెను.

శుభసమయ మరుదెంచినది. చైత్ర మాసమున, పునర్వసు నక్షత్రములో కూడిన నవమీ తిథియందు, సర్వలక్షణ సంపన్నుడు, సర్వలోక వందితుడగు బిడ్డను కౌసల్య ప్రసవించెను. అతడే శ్రీరాముడు.

వశిష్ఠుడు వెంటరాగా దశరథుడు పరుగిడుచువచ్చి రాముని దర్శించెను. రాముడు మందహాసమును చిందించి దశరథుని తృప్తి పరచెను. తన కొరకు ఎవ్వరు పరుగులిడుదురో వారిని పరమాత్మ కరుణించును.

దశరథుని ఆనందమునకు అవధులు లేకుండెను. "గురుదేవా! ఈ శుభ సమయమున వేదమంత్రములను పఠింపుడు"యని వశిష్ఠుని కోరెను. వశిష్ఠుడు నివ్వెరపడి నిలుచుండెను. "మహారాజా! నాకు వేదమంత్రములు స్మృతికి వచ్చుట లేదు. నేను నా పేరును కూడా మరచిపోయినాను. ఇక నేను మంత్రముల నెలా పఠింపగలను? ఈ బాలుని చూచినది మొదలు నా జ్ఞాపకాలన్నీ అదృశ్యమైనవి"యనెను.

పరమాత్మను గాంచినపుడు సర్వమును మఱచువాడే ధన్యాత్ముడు. శుద్ధ చైతన్యమును దర్శించు వానికి నామరూపము లెలా గోచరిస్తాయి? వశిష్ఠుడు వేదమును కూడా మరచెను. వేదము నారాయణుని జూపించును. నారాయణుని దర్శనము కాగానే వేదము అదృశ్యమగును. అందుచేత ఆప్తకాములు వేదములను కూడా త్యజింతురు.

యో వేదానపి సంన్యస్యతి: కేవలం అవిచ్ఛిన్నానురాగం లభతే

"ఎవడైతే వేదమును కూడా సన్యసించునో, విచ్ఛిన్నంగాని అనురాగమును భగవంతుని యందు కలిగి యుండునో అతడే ఉత్తమభక్తు" డని నారదుని అభిప్రాయము.

వశిష్ఠుడు మహాజ్ఞాని. రామదర్శనములో సర్వమును మరచెను. పరమాత్మను దర్శించునపుడు రెండవ రూపము మనస్సులో కదల కూడదు. సమస్త విషయములను మరచినపుడే పరమాత్మ మన హృదయములో ప్రవేశించును. ఆలయాలలో భగవంతుని దర్శించునపుడు ప్రక్కవారితో ముచ్చటలాడకూడదు. అన్యమైన ఆలోచనలు చేయకూడదు. నేను పరమాత్మతో కలిసి యున్నాను అనెడి భావమును స్థిరపరచు కోవాలి. భగవద్భజనలో అన్యరాగ విస్మరణము జరగాలి. అనన్య స్మరణ కొనసాగాలి. అప్పుడే మనము భగవత్కృపకు పాత్రులము కాగలము. ధన్యుడగు వసిష్ఠుడు ప్రథమంగా శ్రీరాముని అలా దర్శించెను.

అతడే ధన్యుడు ఓ మనసా
సతతయాన సుత ధృతమైన,
సీతాపతి పాదయుగముల సతతము ధ్యానించు ॥అతడే॥

అని త్యాగరాజస్వామి రామదర్శన భాగ్యమును స్మరించు కొనినాడు.

రాముని రూపమును గాంచి సంతుష్టచిత్తురాలైన కౌసల్య, ముందు నిలబడి యున్న దాసికి ఒక రత్నాలహారము నొసగెను. "అమ్మా! నాకీ రత్నాల హారము వలదు. ఆ రత్నాల మూటను రెండు క్షణాలు ఒడిలో నరుండబెట్టుకొనే భాగ్యమును ప్రసాదింపు"డని ప్రార్థించెను. అందరినీ ఆకర్షించువాడే భగవానుడు. కౌసల్య అనుగ్రహించెను. దాసి రెండు క్షణాలు దేవదాసి ఆయెను. బ్రహ్మైక్యము ననుభవించెను. అనేక జన్మల పుణ్యఫల మున్టేగాని ఈ భాగ్యము లభించదు.

రాముని రూప వైభవము అంతఃపుర మంతయూ విస్తరించెను. సర్వులు రాముని గూర్చియే ప్రసంగించు కొనసాగిరి. లలిత లావణ్య మనమోహర రూపమును ఎంతగానో, మరెంతగానో వర్ణించుకొను చుండిరి.

ఎంత ముద్దో! ఎంత సొగసో! ఎవరి వల్ల వర్ణింప తగునే

యని కీర్తించిన త్యాగబ్రహ్మ ఎంత ధన్యుడో గదా!

రాముని దర్శిస్తూ కొందరు కార్యములను మరువగా, మరికొందరు ఆకలి దప్పులను మరచారు. పరమాత్మపై దృష్టి మఱలినపుడు మరొక విషయం రుచించునా? కుమ్మరి పురుగుకు బురద అంటునా? రామగత చిత్తులకు రాగము తెలియునా?

రాము డావిర్భవించెను. గంధర్వులు గానము చేయుచుండిరి. దేవ దుందుభులు మ్రోగుచుండెను. గగనము నుండి పుష్పవృష్టి కురిసెను. అప్సరసలు నాట్యము చేయుచుండిరి. రహదారులన్నియు జన సందోహముతోను, ఉత్సవాదులతోను శోభించెను.

సర్వులు ఆనందముతో పరవశించుచుండగా చంద్రలోకమున శశాంకుడు దుఃఖితుడై యుండెను. కన్నీరు గార్చుచూ చంద్రుడు విలపించుచుండెను. రాముడు మధ్యాహ్న కాలమున జన్మించెను. సాయంత్రము వరకు చంద్రుడు దుఃఖించుచునే యుండెను. రాముడు సూక్ష్మ రూపమును ధరించి చంద్రుని సమీపించెను. దుఃఖమునకు కారణ మేమిటని చంద్రుని ప్రశ్నించెను.

"దేవా! నీవు ధర్మ స్వరూపుడవు. ధర్మపాలకుడవు. అట్టి నీవు జన్మించిన ఈ శుభదినముననే ధర్మమును తప్పెడి వారున్నందులకు చింతించుచున్నాను" యనెను. ధర్మమును తప్పిన దెవరు? యని రాముడు ప్రశ్నింపగా సూర్యుడని చంద్రుడు చెప్పెను. అస్తమయ సమయమైనను అస్తమించుట లేదనియు, చంద్రోదయమునకు అవకాశమిచ్చుట లేదనియు పలికెను.

చంద్రుని మాటలకు రాముడు మందహాసమును చిందించుచూ, "చంద్రా! సూర్యుడు ధర్మము నుల్లంఘించలేదు. ఇంకా సూర్యాస్తమయ కాలము కాలేదు. నన్ను దర్శింపవలె ననెడి నీ ఆవేశములో నీకలా అనిపించు చున్నది" యనెను.

"రామా! నిన్ను ఎడబాసి యుండుట భక్తులకు సాధ్యమా? సుపుణ్య నామా! అమర వరేణ్య రామా! సనక శరణ్య ధామా! సత్కారుణ్య సార్వభౌమా! సర్వులు నీ దివ్య రూపమును గాంచుచుండ రెండు జాముల వరకు దర్శనము లేక నిరీక్షించు దుస్థితి నాకే ప్రాప్తించెను గదా!" అని దుఃఖించెను.

చంద్రుని భక్తికి సంతసిల్లిన రాముడు, "చంద్రా! శోకింపకుము. అందరికన్నా వెనుక నీకు దర్శనము లభించినందులకు ఈ నాడు చింతించుచున్నావు. శ్రీకృష్ణావతారములో నేను జన్మించినపుడు నా తల్లి దండ్రులతో పాటు నీ వొక్కడివే దర్శించునట్లు వర మొసగెదను" అనెను.

అప్పటికీ చంద్రుడు తృప్తి చెందలేదు. రోదించుచునే యుండెను. కరుణా నిధియైన రాముడు కనికరించి "చంద్రా! రోదింపకుము. నీకు మరొక అవకాశమును కూడా కల్పింతును. ఈ జన్మలో కూడా నా నామము చివర నీ నామమును తగిలించు కొందును. నన్ను అందరూ రామచంద్రుడని పిలుతురు" యని వారించెను.

శ్రీరాముడు భక్తవత్సలుడు. భక్తప్రియుడు. ఆయన కొరకు గార్చిన కన్నీరు వృథాపోదు. భగవంతుని ఎవరు భక్తితో ఆహ్వానింతురో వారికి పరమాత్మ ధనమొసగడు. పేరు ప్రఖ్యాతులొసగడు. పదవు లొసగడు. తననే తాను సమర్పించుకొనును. విషయ సుఖాల యందు చిత్తము తిరుగాడు వారిపై పరమాత్మ కృపను జూపడు. వేరే శరణ్యము లేదని పలికెడి పవిత్రాత్ములనే పరమాత్మ అనుగ్రహించును. రాముని కృపకు పాత్రుడైన చంద్రుడు ధన్యాత్ముడు. ఈ విషయమును తులసీ రామాయణములో హనుమంతుడు తెలుపును.

యుద్ధకాండము ప్రారంభమైనది. రాముడు సేనతో గూడి సుచేల పర్వతముపై దిగెను. కోమలమైన పల్లవముల చేత లక్ష్మణుడు పరుపును తయారు చేసెను. దానిపై రాము డాసీనుడాయెను. సుగ్రీవుని తొడపై తల నుంచుకొని రాముడు పరుండెను. అంగదుడు, ఆంజనేయుడు ప్రభువు పాదము లొత్తుచుండిరి.

తూర్పు దిక్కున చంద్రు డుదయించెను. రాముడు అక్కడున్న వారితో, "అదిగో! చంద్రుదరుదెంచినాడు. ఎంత శోభాయమానముగా యున్నాడో చూడండి. చంద్రునిలో ఆ నల్లని మచ్చ ఏమిటి?" అని రాము డడిగెను.

"ప్రభూ! భూమి యొక్క ఛాయయే మచ్చగా కన్పించుచున్నది" అని సుగ్రీవు డనెను. "రాహువు కొట్టిన దెబ్బకు అలా మచ్చ ఏర్పడినది" అని మరొక వానరు డనెను. "విషము చంద్రునకు సోదరుడు గనుక అతనిని తనతో పాటు యుంచుకొనుట వలన ఆ మచ్చ ఏర్పడె" నని ఇంకొకరనిరి.

"ప్రభూ! చంద్రుడు మీకు ప్రియ భక్తుడు. మీ దివ్య సుందర శ్యామలమూర్తియే అతని హృదయంలో సదా వసించుచుండును. దాని ప్రతిబింబమే ఆ మచ్చ" యని హనుమంతు డనెను. చంద్రుని వలె భక్తి తత్పరతతో రామచంద్రుని యనుగ్రహమునకు పాత్రులమై మనమూ తరించెదము గాక!

నిర్మల బుద్ధిమంతుడగు భరతుడను పుత్రుడు కైకేయి యందు పుష్యమీ నక్షత్రమున మీనలగ్నమందు జన్మించెను. మరునాడు లక్ష్మణ శత్రుఘ్నులు ఆశ్లేషా నక్షత్రము నందు, కర్కాటక లగ్నమున మధ్యాహ్న కాలమున పుట్టిరి. బిడ్డ లందరు జ్ఞాన సంపన్నులై, కీర్తిమంతులై వృద్ధి చెందుచుండిరి.

బాల రాముడు

దశరథ పుత్రులు దిన దిన ప్రవర్ధమానమగు చుండిరి. వారి బాల్యము అద్భుత ముగా, ఆదర్శముగా గడిచెను. రాముడు తల్లిదండ్రుల నెన్నడూ కష్టపెట్టి ఎరుగడు. సోదరులను ప్రాణ సమానంగా చూసుకొనెడివాడు.

ఒకనాడు రాముడు ఆనందంతో పరుగిడి తల్లియగు కౌసల్య వద్దకు వస్తాడు. తనయుని ఆనందానికి కారణమేమని తల్లి ప్రశ్నిస్తుంది. క్రీడల యందు తాను ఓటమిని చవి చూచినట్లు తన తమ్ముడు భరతుడు గెలిచినట్లు, ఇదియే తన ఆనందమునకు కారణ మైనట్లు తెలుపుతాడు. రాముని సోదర ప్రేమను గాంచి కౌసల్య అమితానందముతో పరవశిస్తుంది.

కొంత సేపటికి భరతుడు బిక్కమొగం వేసుకొని కౌసల్య వద్దకు వస్తాడు. ఈ విషాదానికి కారణ మేమిటని తల్లి భరతుని ప్రశ్నిస్తుంది. భరతుడు విషణ్ణ వదనుడై, "అమ్మా! నన్ను గెలిపించాలని రామన్న రోజూ ఓడిపోతుంటాడు" అంటాడు.

కౌసల్యాదేవి నేత్రాలు ఆనందంతో చెమ్మగిల్లాయి. ఆమెకే కాదు. మనందరికీ ఆ యనుభూతే కలుగుతుంది. వారు ఆదర్శ సోదరులు. రాముడు ఉదయమునే తల్లిదండ్రులకు నమస్కరించును. మాతాపితలను గౌరవించు వానిని జగత్పిత ప్రేమించును.

దశరథుడు నల్వురు పుత్రులకు ఉపనయన సంస్కారము చేయించెను. వారు వశిష్ఠుని వద్ద విద్య నార్జించిరి. రాముడు దశరథ పుత్రుడైనను వశిష్ఠుని గృహమున కేగి విద్య నార్జించెను. గురువులను గౌరవించనివాడు గౌరవ పదము నొందలేడు.

కౌసల్య ధర్మస్వరూపిణి. సుగుణశీల. నిత్యము తానే రామునకు భోజనము చేసిపెట్టుచుండెను. ఆమెకు సేవకులు లేక కాదు. వంటవారు లేక కాదు. భగవానుని సేవను స్వయంగా చేయువారే ధన్యులగుదురు.

కౌసల్య రాగద్వేషములకు అతీతముగ జీవించెను. తన బిడ్డడైన రాముని అడవుల పాల్జేసిన కైకేయిపై ఇసుమంతైనను కినుక వహింపకుండెను. ధర్మజ్ఞులగు వారు ఈర్ష్యాసూయలను, కామ క్రోధాదులను దరిజేరనీయరు. కౌసల్య ఎన్నడూ ధర్మమును ఉల్లంఘించలేదు. రాముడు కానల కేగునపుడు కౌసల్య రామునితో పలికిన విషయములను గమనించినచో మనకీ సత్యము సుస్పష్టమగును.

యం పాలయసి ధర్మం త్వం ప్రీత్యా చ నియమేన చ
సవై రాఘవ శార్దూల ధర్మ స్త్వా మభిరక్షతు

"రఘుకుల వ్యాఘ్రమా! నీవు ప్రీతితో, నియమముతో ఏ ధర్మము నాచరించుచున్నావో ఆ ధర్మమే నిన్ను కాపాడును" యనెను.

ధర్మము తప్పనిదైనందున కౌసల్య రామునికి జన్మ నీయగలిగెను. బాల రాముని ముద్దు ముచ్చటలకు నోచుకొనెను. రాముని బాల క్రీడలను, చిన్నారి మోమును గాంచెడి

భాగ్యము నొందెను. ఆ భాగ్యము లభింపని ఎందరో భక్తులు తమ ప్రార్థనల ద్వారా ధ్యాన మగ్ను లైనారు.

దిగంబరం కింకిణి మేఖలోజ్జ్వలం లలాట పర్యంత విలంబి తాలకమ్

కలద్వచస్కం కమనీయ నూపుర ద్వయం శిశుం రామమహం నమామి

"దిగంబరుడు, మువ్వలుగల మొలత్రాడు గలవాడు, నుదుటి యందు వ్రేలాడు ముంగురులు గలవాడును, తియ్యని పలుకులు గలవాడును, కమనీయ యందెల యుగము గలవాడును, బాలుడైన రామునికి నమస్కరించుచున్నాను.

యాగ సంరక్షణము

ఒకనాడు దశరథుడు బంధు జన, పురోహితాదులతో కలసి పుత్రుల వివాహమును గూర్చి ముచ్చటించుచుండెను. దశరథుడు పుణ్యాత్ముడు. దశేంద్రియములను జయించినవాడై దశరథు డాయెను. సంయమి హృదయంలో సంకల్ప ముదయించగనే భగవత్కృపచే అవి కార్య రూపమును ధరించును. అదియే పుణ్యము. సాధనకు ఫలము.

దశరథుడు ఆలోచించుచుండగా విశ్వామిత్ర మహర్షి అచటకు వచ్చెను. దశరథుడు ఎదురుగా వెళ్ళి వందన మాచరించుచు ఆహ్వానించెను. ఆతనిని కూర్చుండబెట్టి పూజించెను. సంతుష్టచిత్తుడై దశరథు డిలా పలికెను.

యథాఽ మృతస్య సంప్రాప్తిః యథా వర్ష మనూదకే

యథా సదృశ దారేషు పుత్ర జన్మా ప్రజస్య చ

ప్రణష్టస్య యథా లాభో యథా హర్షో మహోదయే

తథై వాగమనం మన్యే స్వాగతం తే మహామునే ॥

"ఓ మహర్షీ! మీ ఆగమనము అమృత ప్రాప్తి వంటిది. నీరు లేని చోట వర్షము కురియుట వంటిది. సంతాన హీనులకు ఉత్తమురాలైన భార్య యందు కుమారుడు జనించుట వంటిది. పోయిన వస్తువులు లభించుట వంటిది. గొప్ప కార్యములు సాధించినపుడు ఆనందించుట వంటిది. మహాత్మా! అట్టి మీకు స్వాగతము" అనెను.

అద్య మే సఫలం జన్మ జీవితం చ సుజీవితమ్

"ఈ నాడు నా జన్మ సఫలమైనది. నా జీవితము ధన్యమైనది" యనెను.

గురువు లభించిన వారి జన్మ ధన్యమౌతుంది. గురువు శిష్యులను పవిత్రం చేస్తాడు. వారి బ్రతుకులను పవిత్రంగా మారుస్తాడు. మలినమైన మనస్సును మంత్రంతో శుద్ధి చేస్తాడు. పాపాలను నిర్వీర్యం చేస్తాడు. అంధకార బంధురమైన హృదయంలో జ్ఞాన జ్యోతులను వెలిగిస్తాడు. అట్టి గురుదర్శనము లభించగనే చంద్ర దర్శనముతో సాగరమున అలలు పొంగునట్లు, శిష్యుని హృదయం ఆనంద తరంగాలతో పరవశించాలి. గురు సాన్నిధ్యములో శోకము ననుభవించు వారు గత జన్మలోని పాపాలచే బాధింపబడు

తున్నారని శాస్త్రము చెబుతుంది. ఒకవైపు హృదయ మందిరములో జ్ఞానజ్యోతులను వెలిగించాలని గురువు ప్రయత్నం చేస్తున్నా, జన్మాంతర వాసనా గాలులు ఆ జ్యోతిని ఆర్పివేస్తూనే యుంటాయి.

శుభక్షేత్ర గతశ్చాహం తవ సందర్శనా త్ప్రభో

"మీ దర్శనము లభించుట చేత నేను పుణ్య క్షేత్రములో వసించి నట్లున్నది" అని వినమ్రుడై పలికి విశ్వామిత్రుని రాక కారణమును తెలుపమని ప్రశ్నించెను.

దశరథుని మాటల నాలకించి విశ్వామిత్రుడు సంతసించి, "రాజా! చాలా సంతోషము. నేను సిద్ధ్యర్థమై చేయు యజ్ఞమునకు రాక్షసులు విఘ్నములు కల్గించు చున్నారు. నా శ్రమంతా వృథా యగుచున్నది. "**న శాప స్తత్ర ముచ్యతే**" యజ్ఞ సమయాన క్రోధముతో శపించకూడదు. కనుక నీ పుత్రుడగు రాముని నాతో పంపుము. అతడు కడు సమర్థుడు. రాక్షసులను సంహరించగలడు. పుత్ర ప్రేమచే వెనుకాడకుము. ఈ కార్యము వలన నీ కీర్తి ఈ భూ ప్రపంచమున శాశ్వతముగా నిలిచి పోగలదు" అని చెప్పసాగెను.

విశ్వామిత్రుడు గొప్ప మహర్షి. తపస్వి. యశస్వి. విశ్వమునకు మేలు చేయువా డైనందున అతడు విశ్వామిత్రు డాయెను. లేదా ప్రపంచ మంతయూ ఎవనితో మిత్రత్వమును కల్గియుండునో అతడే విశ్వామిత్రుడు. లోక కళ్యాణము కొరకు జీవించు వారెవరైనా విశ్వామిత్రులే. భక్తులైన వారు ఈ సుగుణాన్ని తక్షణ కర్తవ్యంగా గ్రహించాలి. ఒకవేళ కళ్యాణ మొనరించలేక పోయినచో కంటకము గాకుండా జాగ్రత్తపడాలి. లోకాన్ని బాధించువాడు, లోకముచే బాధపడువాడు భక్తుడు కాలేడు.

యస్మాన్నో ద్విజతే లోకో లోకాన్నో ద్విజతే చ యః

"ఎవని వలన లోకమునకు భయములేదో, లోకము వలన ఎవడు భయము నొందడో" అట్టివాడే భక్తుడని భగవద్గీత ప్రవచించినది.

లోక కళ్యాణార్థము విశ్వామిత్రుడు యాగమును నిర్వహించెను. తన యాగమును పాడుచేయు రాక్షసులను సంహరింపుమని శ్రీరాముని యర్థించెను. రాక్షసులను సంహరించు శక్తి తనకున్నను పరమాత్మ శక్తి పైననే ఆధారపడి జీవించెను. పరమాత్మ అమృతమయ దృష్టి పడనిదే సేవాకార్యములు పూర్ణ రూపములు గాలేవు. ఫల ప్రదములు గావు. యజ్ఞ జీవన మాచరించు వారలకు విఘ్నములు అనివార్యములు. పరమాత్మ నాశ్రయించి విఘ్నములను తొలగించుకోవాలి.

విశ్వామిత్రుడు యజ్ఞమును పది రోజులు నిర్వహించెను. కర్మేంద్రియ, జ్ఞానేంద్రియము లనెడి పది ఇంద్రియములలో యున్న అజ్ఞాన కాలుష్యమును ప్రక్షాళన మొనర్చుటకు యజ్ఞములను నిర్వహించాలి. ఇదియే పది రోజుల యజ్ఞము వెనుక దాగియున్న ఆధ్యాత్మిక భావ సౌందర్యము.

విశ్వామిత్రుని వచనముల నాలకించిన దశరథుడు క్రుంగిపోయెను. నిశ్చేష్టుడై నిలబడి పోయెను. తడబడు మాటలతో "మహాత్మా! క్షమింపుము. నాకు ముసలి

తనములో పుత్రులు జన్మించినారు. నేను అల్పభాగ్యము కలవాడను. నా పుత్రుల యందు నాకు ప్రేమ మెండు. వారిలో రాముడనినచో నాకు అత్యధికమైన ప్రేమ కలదు. అతడు సత్యసంధుడు. ధర్మాత్ముడు. పెద్దలయెడ గౌరవము కలవాడు. గురువుల యెడ పూజ్య భావము గలవాడు. తల్లిదండ్రుల యెడ దైవభావం గలవాడు. ప్రతిదినము రెండు పర్యాయములు తల్లిదండ్రులకు సాష్టాంగ నమస్కార మొనరించును. నా రాముడు అమాయకుడు. ముక్కుపచ్చలారని వాడు. నీటికి దూరమై చేప మనగలదేమోగాని రామునికి దూరుడనై నేను జీవించలేను. మీ యాగ సంరక్షణమునకు చతురంగ బలముతో నేను వచ్చెదను. నా బాలరాముని, నా చిట్టితండ్రిని మరచిపొమ్ము"అని దశరథుడు ప్రార్థించెను.

"రాజా! అడిగినది ఇచ్చెద నని ప్రతిజ్ఞ చేశావు. ఇచ్చినంత సేపు పట్టలేదు మాటను వెనుదీసుకోవడానికి. ఇది రఘుకుల సంప్రదాయము కాదు. ఇదే ధర్మమని నీవు భావించినచో నేను తిరిగి వెళ్ళిపోయెదను. ఇచ్చిన మాటను నిలుపుకోలేని నీవు, నీ బంధువులు క్షేమముగా నుండుడు" యనెను.

విశ్వామిత్రుని కోపానికి భూమి కంపించెను. దేవతలు సైతము భీతి చెందిరి. ఈ భయంకర వాతావరణమును గాంచిన వశిష్ఠుడు దశరథుని సమీపించెను. ధర్మమును తప్పవలదని చెప్పెను. తేజస్వి, తపస్వి యగు విశ్వామిత్రునివెంట రామునిపంపుట సముచితమని చెప్పెను. దీనివలన రామునకు శుభము చేకూరగల దనెను. వశిష్ఠుని హితవచనముల నాలకించి దశరథుడు సంతృప్తి చెందెను.

కౌసల్యాదశరథులు రాముని ఆశీర్వదించిరి. వశిష్ఠ మహర్షి మంగళకరమగు మంత్రాదులచే రాముని అభిమంత్రించెను. రాముని విశ్వామిత్రుని కొసంగెను. రాముని వెంట లక్ష్మణుడు కూడా నడిచెను. రాముడు విశ్వామిత్రుని అనుసరించగనే మలయ మారుతము చల్లగా వీచెను. పుష్ప వర్షము కురిసెను. దశరథుని ప్రాసాదములో శంఖ దుందుభి ధ్వనులు ఆకాశము నంటెను. రెండేసి అమ్ముల పొదలను, ధనుస్సును ధరించి రామలక్ష్మణులు ముని ననుసరించిరి.

యాగ సంరక్షణమునకై విశ్వామిత్రుని వెంట రామలక్ష్మణులు పాదచారులై నడచుచుండిరి. సుఖ స్పర్శను గావించుచు వాయువు వీచుచుండెను. ఆ గాలికి రాముని నుదుటిపై ముంగురులు నాట్యమాడసాగెను. ఈ దివ్యమోహన రూపమును గాంచి విశ్వామిత్రుడు ఆనంద డోలికలలో మగ్నుడై పరవశించెను. ఎలాంటిదాపారవశ్యము! ఏమో! ఎవరికి తెలుసు!

అలక లల్ల లాడగ గని ఆ రాణ్ముని ఎటు పొంగెనో

అని మార్గమధ్యమున శ్రీరాముని ముంగురులతో రంజిల్లు మోమును గాంచిన మునివర్యుని సంతసమును దర్శించిన త్యాగరాజస్వామి మధ్యమావతి రాగంలో తన కళాత్మక భావానికి రూపకము నొనగూర్చెను.

ఒకటిన్నర యోజనముల దూరము మహర్షి వెంట రామలక్ష్మణులు నడిచారు. సరయూనది దక్షిణ తీరాన్ని చేరారు. "రామా! ఇచ్చట ఆచమనము చేయుము. మంత్రయుత బల, అతిబల విద్యల నిచ్చెదను" అనెను. గురువు నొదలక వెంట నడచు వారికి మార్గములో సమస్త విద్యలు లభించును. అవి ఐహిక విషయములయందు బలము నిచ్చును. ఆముష్మిక విషయమున అతి బలమును, అమిత బలము నిచ్చును.

ఏత ద్విద్యా ద్వయే లబ్ధే భవితా నాస్తి తే సమః

"ఈ రెండు విద్యలను పొందిన వానికి సముడు మరియొక డుండడు" అనెను. రాముడు ఆచమనాదులను ముగించుకొని ఆ రెండు విద్యలను గ్రహించెను. ఆ రాత్రికి వారు సరయూ తీరముననే సుఖముగా నివసించిరి.

దీక్ష గ్రహించిన వాడు శిక్షితు డగును. సరయూ తీరమున వసించును. గురువుతో కలిసి నిద్రించును. నదీ తీరములు తపోభూములు. దీక్ష తీసికోగానే సరిపోదు. దీక్షతో సాధనను కొనసాగించాలి. అందుచేత రామలక్ష్మణులు సరయూ తీరమున ఆ రాత్రి నిద్రించారు.

దశరథ నృప సూను సత్త మాభ్యాం తృణ శయనేఽనుచితే సహోషితా భ్యామ్
కుశిక సుత వచో ఽను లాలితాభ్యాం సుఖమివ సా విబభౌ విభావరీ చ ॥

"దశరథ పుత్రులైన రామలక్ష్మణులు పూర్వ మెన్నడును అలవాటు లేని తృణశయనముపై కలసి శయనించిరి. విశ్వామిత్ర మహర్షి లాలన వాక్కులచే ఆ రాత్రి వారు హాయిగా నిద్రించిరి."

పట్టు పరుపులపై శయనించు రామలక్ష్మణులు గడ్డిపై పరుండినారు. గురు సాన్నిధ్యములో తృణశయనమే హంసతూలికాతల్ప మాయెను. సాధన సుఖములను కోరదు. భోగములను వాంఛింపదు. వెతల ననుభవించిన సాధకుడే వెలుగును దర్శించును. తృణముపై శయనించినా రామలక్ష్మణులు హాయిగా నిద్రించినారని వాల్మీకి తెలుపుచున్నాడు.

వారికి దోమలున్నాయనే బాధ లేదు. దోమ తెరలు లేవనే దుఃఖంలేదు. రుచికరమైన ఆహార పానీయాదులపై దృష్టిలేదు. సాధనలో తృప్తి చెందే హృదయాలు ప్రతికూలము నెరుగవు.

నాకు కనీస సౌకర్యాలు కూడా ఉండేవి కావు. శాస్త్రాధ్యయన కాలంలో నాకు ఫ్యాను కూడా ఉండేది కాదు. కొన్ని పర్యాయాలు చెమట ఎక్కువగా పోస్తూ వుండేది. ఒక చేతిలో గ్రంథమును పట్టుకొని, వేరొక చేతితో చెమటను తుడుచుకొంటూ చదువుకొనే వాడిని. గ్రంథాలుండేవి కావు. ఉన్నవారి వద్ద కెళ్ళి యాచించే వాడిని. ఇచ్చేవారు కాదు. లభించిన వాటితోనే రాత్రింబవళ్ళు కుస్తీ పట్టేవాడిని. నిద్ర పట్టేది కాదు. అర్ధరాత్రి సమయాన కూడా ఊరుదాటి, మైలునడచి, నదీ తీరమున కూర్చొని ఆలోచించేవాడిని. ధ్యానించే వాడిని. విలపించే వాడిని. నాపై ఎవరికీ జాలి ఉండేది కాదు. అందరూ గేలి చేసేవారే. అయినా ఎదురీదాను. ఎద సౌందర్యాన్ని భగవత్కృపతో తయారు చేసుకున్నాను. పరమాత్మ

ప్రసాదించిన అనుగ్రహ ఫలాలను ఈ రోజు బుట్టకేసి పంచుతున్నాను. తృప్తి చెందుతున్నాను.

కాలం మారుతూ ఉంది. మాయా రూపాన్ని దాల్చుతూ ఉంది. ఈ రోజు అందరికీ భగవంతుడు కావాలి. సాధన మాత్రం చేయరు. రాగద్వేషాలను విడచిపెట్టరు. బాధల్ని భరించలేరు. ఆశ్రమాలకి వస్తారు. శ్రమకు ఓర్చుకోలేరు. రుచులు సరిగ లేవంటారు కొందరు. అభిరుచులు తీరలేదని మరి కొందరు. తమ అభిప్రాయాలను గౌరవించే వారు లేరని ఇంక కొందరు. కాలయాపన జరుగుటలేదని సందర్శకులతో కబుర్లు ఆడేవారు, కరెంటు లేదు, ఫ్యాను తిరగడం లేదని చెట్లక్రింద తిరిగేవారు, ఆధునిక సౌకర్యాలు లేవని అలమటించేవారు, కంచం దగ్గర కలత, మంచం దగ్గర మడత ఏం చేద్దాం! బ్రతుకంతా మడత పేచీలే. మోక్షమెలా వస్తుంది?

కేవలం బాహ్య పరిస్థితులు, స్థితి గతులను బట్టి మనిషి శాంతి ననుభవించలేడు. గురు వాక్యముతో తృప్తి చెందువాడే సుఖించ గలడు. రామలక్ష్మణులు తృణ శయనులైనా విశ్వామిత్రుని వచనములచే సుఖంగా నిద్రించారని శ్రీమద్రామాయణంలో వాల్మీకి మహర్షి చెప్పుచున్నాడు. రాత్రి గడచింది. బ్రహ్మాముహూర్త కాలము సమీపిస్తున్నది. పర్ణ శయనులై యున్న రామలక్ష్మణులను గాంచిన విశ్వామిత్రుడు

కౌసల్యా సుప్రజా రామ పూర్వా సన్ధ్యా ప్రవర్తతే
ఉత్తిష్ఠ నరశార్దూల కర్తవ్యం దైవ మాహ్నికమ్

"కౌసల్యాదేవి సుపుత్రుడనైన రాముడా! ప్రాతఃకాల సమయమైనది. పురుష శ్రేష్ఠుడా! లెమ్ము. నిత్యోచిత కర్మము నాచరింపుము."

నిద్ర లేవగనే ఈ శ్లోకమును పఠించాలి. నిద్ర లేవగనే మనలోని ప్రతి ఒక్కరు నిద్ర లేవగనే ఈ శ్లోకమును పఠించాలి. నిద్ర లేవగనే మనలోని దివ్యత్వమును మేల్కొలపాలి. సాయంత్రము వరకు ఆచరించు కర్మలలో అసురత్వము తొంగి చూడకుండా చూసుకోవాలి.

రామలక్ష్మణులు స్నానాదులాచరించారు. గాయత్రీ మంత్రమును జపించారు. తిరిగి గురువు ననుసరిస్తూ పయనమయ్యారు. కొంత దూరము పయనించి సరయూ సంగమ స్థానమునందు గంగానదిని దర్శించి నమస్కరించిరి. అచ్చట యున్న ఆశ్రమములను, మహర్షులను సందర్శించిరి. గురువువెంట నడచు వారికి భక్త సమాగమ మేర్పడును. ఈ తీరముననే శివుని కోపాగ్నిచే మన్మథుడు భస్మమైనట్లు రామలక్ష్మణులతో విశ్వామిత్రుడు చెప్పెను. జ్ఞానగంగా తీరమున కామము లన్నియు భస్మమగును.

గురుశిష్యులు గంగను దాటిరి. అరణ్యమున ప్రవేశించిరి. ఇంతలో వారికి పెద్ద ధ్వని వినిపించెను. వెంటనే తాటకి కనిపించెను. అది రాక్షసి. అతి భయంకరముగా యుండెను. రాముడు బాణమును సంధించి తాటకిని వధించబోయి, ఆమెను వధించుటకు సంశయిస్తూ, అంగములను ఖండించుచుండెను. విశ్వామిత్రుడు రాముని హెచ్చరించెను. సంధ్యాకాలము సమీపించుచున్నదనియు, సంధ్యాకాలమున రాక్షసులకు బలము మెండుగా యుండునని తెలిపి, వెంటనే తాటకిని వధింపు మనెను. రాముడు తాటకిని వధించెను.

తాటకి యనగా కామమని భావము. రాత్రులందు కామవాంఛలు వృద్ధి యగును. అందుచేత సంధ్యా సమయమున వందనము, దీపారాధనము చేయవలెను. ప్రతి గృహమునందు సాయం సంధ్యా సమయాన దీపాలు వెలిగించాలి. ఆ సమయంలోనే దీపాలు ఆర్పి, సినిమాలకు, షాపింగులకు వెళ్ళడము కర్తవ్యంగా మారింది. అనాచార జీవనము అనర్థాన్నే తెచ్చిపెడుతుంది. గురుబోధను గ్రహించిన సాధకుడు, రాముడు తాటకినివలె, కామాన్ని వధించాలి. సంధ్యా సమయాన ధ్యానధనుస్సును చేబూని కామరాక్షసిని మట్టు బెట్టాలి.

ఆ రాత్రి వనమునందే విశ్రమించి మరునాడు ఆశ్రమమునకు వెళ్ళెదమని మహర్షి చెప్పెను. తాటక వనమున రామలక్ష్మణులు నిద్రించినారు. ఉదయమున బయలు దేరె ముందే మహర్షి సంతుష్ట చిత్తుడై రాముని ఆశీర్వదించెను. యాగ సంరక్షణకు రామలక్ష్మణులను విశ్వామిత్రుడు తీసికొని పోవుచుండెను. ఆశ్రమము చేరక మునుపే రాముడు తాటకిని వధించి గురుదేవుని హృదయమును తృప్తిపరచెను. గురువు చెప్పిన మాటను నెరవేర్చువాడే శిష్యుడు. ఊహించిన సమయము కన్నా ముందుగా చేయువాడే ఉత్తమశిష్యుడు. రాముడు అదే చేశాడు. మార్గములోనే తాటకిని మట్టు బెట్టెను. ఈ రోజుల్లో గురువులు చెప్తూనే యుంటారు. శిష్యులు మరచి పోతూనే ఉంటారు. శిష్యుల దౌర్భాగ్యమును గాంచి గురువులు ఏడుస్తుంటారు. గురువుల దుస్థితిని గాంచి శిష్యులు నవ్వుతుంటారు. కలిమహిమ ఎవ్వరినీ వదలి పెట్టదు.

మహర్షి రామునకు దివ్యాస్త్రములను ప్రసాదించెను. అంతేగాదు. అస్త్రముల ఉపసంహారమును కూడా నేర్పెను. ముువ్వురు సిద్ధాశ్రమమును చేరిరి. మహారణ్యములో చరించి, తాటకిని సంహరించిన తరువాత సిద్ధాశ్రమము వచ్చును. సాధన మార్గంలో అనేక బాధల ననుభవించి, కామమనే తాటకిని వధించిన వారికే సిద్ధత్వము లభించును.

"మునివర్యా! గురుదేవా! మీరు నేడే యజ్ఞము నారంభింపుడు. మీకు శుభమగుగాక!" అని పొడవైన చేతులను ముందుంచి రాముడు ప్రార్థించెను. ముచ్చటైన రాముని ముంజేతిని గాంచి ముని ముదమొందెను.

రాముడు ఆజానుబాహుడు. ఆయన చేతులు చాలా పొడవుగా యుండును. కఠోర సాధనలాచరించి తనను సమీపించు భక్తులు గోచరింపగనే తొందరగా వారిని తన సమీపమునకు ప్రేమతో చేర్చుకొనేందుకు రాముడు బాహువులను పొడవుగా పొందెను.

మహర్షి యజ్ఞశాలలో ప్రవేశించెను. యజ్ఞ ప్రారంభమున అగ్నికి ఆహుతు లివ్వబోయి రామలక్ష్మణులను జూచెను. ఏ సత్కార్యము నాచరింపవలె నన్నను మొదట పరమాత్మను జూచే సుగుణాన్ని సాధకుడు తయారు చేసుకోవాలి. పరమాత్మకు సమర్పించనిదే అగ్నిదేవుడు కూడా స్వీకరించడు. అందుచేతనే భారతీయ సంప్రదాయంలో వంట పూర్తియైన పిదప అన్నమును కళ్ళకద్దుకొని అగ్నికి సమర్పిస్తారు. పరమాత్మకు సమర్పించిన దానినే దేవతలు గ్రహిస్తారు.

విశ్వామిత్రుడు యజ్ఞమును చేయుచూ శ్రీరామునే దర్శింపసాగాడు. భగవానుని దర్శనమే యజ్ఞ ఫలమని మహర్షికి తెలుసు.

యజ్ఞశాల ద్వారముల వద్ద రామలక్ష్మణులు ధనుర్ధారులై నిలుచుండిరి. ఎవరయితే విశ్వామిత్రుని వలె లోకకల్యాణము కొరకు కర్మ లాచరింతురో అట్టివారి ద్వారముల వద్ద శ్రీరాముడు కావలాదారుని వలె ధనుర్బాణములను చేపట్టి నిలబడును.

యజ్ఞము చేయునపుడు ద్వారములవద్ద రాముడుండాలి. ఇంద్రియ ద్వారముల వద్ద రాముడు లేనిచో సాధన కొనసాగదు. పైగా శనిగ్రహం ప్రవేశించే అవకాశ మేర్పడును. కామ క్రోధాది రాక్షసులు లోనికి ప్రవేశింపకుండా ఇంద్రియ ద్వారముల వద్ద భగవానుని నిలపాలి.

యజ్ఞమంటపము ఒక్కసారి జ్వలించెను. వర్షాకాల మేఘముల వలె మారీచ సుబాహువులు మాయా వికారములతో ఆకాశమున అగుపించిరి. రక్తమును యజ్ఞవాటికపై వర్షింప జేసిరి. రామలక్ష్మణులు మారీచ సుబాహువులను గాంచిరి. రాక్షసులు కూడా రాజ కుమారులను దర్శించిరి.

రాముని చూడగనే మారీచుని స్వభావము మారిపోయింది. యజ్ఞమునకు విఘ్నము చేయుట మంచిది కాదనే భావన మారీచునకు కలిగెను. రాముని గాంచిన పిదప తనలో క్రోధ ముదయించుటలేదని ఆలోచింపసాగెను. మారీచుడు రాక్షసుడైనను అతని మనస్సులో ఆ క్షణాన రాముడు నిలిచెను. మారీచుని ఆకారము ఎంత వికారముగా యున్నను అతని హృదయము ఆ క్షణాన శోభాయ మానమై యుండెను. ఈ నాటి భక్తులు దర్శన సమయాలలో కూడా పేచీలు పెట్టుకొంటూ కాఠిన్యాన్ని ప్రదర్శిస్తుంటారు. రాముని దర్శింపగనే రాక్షసుడైనను మారీచుని బుద్ధి శుద్ధిపడెను. భగవంతుని దర్శించిన పిమ్మట కూడా మార్పురాని మనుజులు రాక్షసులకన్నను అధములే యగుదురు.

మారీచునిలోని మార్పును రాముడు గుర్తించెను. అందుచేత మారీచునిపై చల్లనిదియైన మానవాస్త్రమును ప్రయోగించెను. మారీచుడు చావలేదు. గిఱ్ఱున తిరుగుచు నూరు యోజనముల దూరమున పొర్లుచున్న సముద్ర జలమునందు పడెను. అటు పిమ్మట రాముడు ఆగ్నేయాస్త్రమును ప్రయోగించి సుబాహువును నేలకూల్చెను.

రాముని యుద్ధ సంబరము చూడదగినదియే గాని చెప్ప నెవరితరము? అని వాల్మీకియే ఆశ్చర్యమును వ్యక్త మొనర్చెను. మారీచుడు గగనమున నిలిచాడు. రాముడు బాణము నెక్కుపెట్టి పైకి చూశాడు. పైకెత్తిన శిరమును బాణమును సంధించుటకై కదలించగా ఆయన ముద్దుమోముపై ముంగురులు ముచ్చటగా అల్లలాడిన వంటాడు రామానుగ్రహమునకు పాత్రుడైన త్యాగరాజస్వామి.

అలక లల్లలాడగ గని ఆ రాణ్ముని ఎటు పొంగెనో
చెలువు మీరగను మారీచుని మదమణచే వేళ ॥అలక॥

పాలబుగ్గల రాముని నుదిటిపై ఉంగరాల అలకలు కదలుచుండగా ఆ దివ్య మోహన రూపమును యజ్ఞశాల నుండి గాంచుచున్న విశ్వామిత్ర మహర్షి ఎంత ఆనందించెనోయని త్యాగయ్య పరవశించి గానం చేశాడు. మరి తాపసునితో పాటు తారక రామునిగాంచిన త్యాగబ్రహ్మ ఎంత తన్మయమొందినాడో గదా!

రాముడు రాక్షసులను వధించెను. యజ్ఞము వైభవముగా సమాప్త మాయెను. రాముని ఋషులందరు ప్రశంసించిరి. "రామా! ఈ సిద్ధాశ్రమ నామమును సార్థక మొనర్చితివి" యని విశ్వామిత్రుడు కదలిపోతూ పలికెను. రామలక్ష్మణులు సంతసించినవారై ఆ రాత్రి ఆశ్రమమునందే వసించిరి.

అహల్య శాపవిమోచనము

యజ్ఞము పూర్తియైనది. సీతా స్వయంవరానికి అరుదెంచమని జనకుని వద్దనుండి ఋషులకు ఆహ్వానాలు అందినాయి. విశ్వామిత్రుడు రామలక్ష్మణులను వెంట నిడుకొని మిథిలకు బయలు దేరెను. మార్గంలో ఒక చక్కని వనంలో అందమైన ఒక ఆశ్రమము గోచరించెను. అది జనశూన్యమై గన్పట్టెను.

"మునిశ్రేష్ఠా! ఇది ఆశ్రమము వలె తెలియుచున్నది. ఇందు సాధువులు గాని, మునులు గాని ఎవ్వరూ గోచరించుట లేదు. పురాతనమైన ఈ ఆశ్రమము ఎవరిది?" అనెను. విశ్వామిత్రుడు చెప్పసాగెను.

ఈ ఆశ్రమములో పూర్వము గౌతమమహర్షి ఉండెడివాడు. ఆతని భార్య అహల్య. గౌతముడు ఇంటిలోలేని సమయాన కామమోహితుడైన ఇంద్రుడు అహల్యను వాంఛించి ఆశ్రమములో ప్రవేశించెను. గౌతముని వేషములో ప్రవేశించెను. నిజం తెలిసినను దేవరాజుయనెడి ప్రీతితో అహల్య సమ్మతించెను.

గొప్పతనమును వాంఛించువారు సాధారణంగా భ్రష్టులవుతూనే యుంటారు. చక్కని శీలమును కలిగి యుండుటయే గొప్పతనమని ఎరుగరు. పెద్దలతో కలసి తిరుగుట, పెద్దలతో భాషించుట, ధనికులను గౌరవించుట ఇవి అన్నియు ఆ కోవలోకి చెందినవే. సర్వసంగ పరిత్యాగులకు కూడా ఇవి తప్పుట లేదు. కాలమహిమ!

అహల్యా దేవేంద్రులు సంతుష్ట చిత్తులైరి. ఇంద్రుడు ఆశ్రమం నుండి వెలుపలికి వచ్చెను. సమిధలను చేతపట్టుకొని గౌతముడు ఎదురాయెను. ఇంద్రుడు భయముతో వణకసాగెను. సత్యమును గ్రహించిన గౌతముడు ఇంద్రుని శపించెను. లోనికేగి అహల్యను కూడా శపించెను. "దుష్టురాలా! కొన్ని వేల సంవత్సరములు నీవు ఇచ్చటనే వసించెదవు గాక! ఎవరికీ గోచరింపకుండా పాషాణమునై, ధూళిచే కప్పబడి ఆహారాదులు లేక, వాయువునే భక్షించుచు, ఈ ఆశ్రమము నందే తపస్సు చేయుచు వసించెదవు గాక!" అని శపించెను.

అహల్య దుఃఖించెను. పశ్చాత్తాపముతో కుమిలి పోయెను. బిగ్గరగా రోదించెను. కర్మ రహస్యముల నెరిగిన గౌతముడు "దశరథ కుమారుడైన రాముడు ఈ వనములో ప్రవేశించగనే నీకు శాపవిముక్తి కలుగు" ననెను.

అహల్య యనగా మనస్సు. గౌతముడు శుద్ధ బుద్ధి. కామ వాంఛలతో కలుషితమైన మనస్సు పాషాణమగును. అహల్య యనెడి మనస్సు ఇంద్రుడనెడి ఇంద్రియములతో గూడి

ఇంద్రియముల ననుసరించి, విషయ సుఖాల
భ్రష్టమగును. బుద్ధిని అనుసరింపక, మనస్సు శాపగ్రస్థురాలు కాగానే బుద్ధి దారి
నమభవించు మనస్సుకు శాంతి మిగలదు. విమోచన మార్గమును తెలియ జేసెను.
చూపును. అలాగే గౌతముడు అహల్యకు దైన్య జీవితమును గాంచి రాముని
విశ్వామిత్రుని ద్వారా అహల్య యొక్క తరింప చేయుము" అని ముని
హృదయము ద్రవించెను. "రామా! ఈ అహల్యను అహల్య నుద్ధరించినాడు ఆద్యపురుషుడు.
యనెను. రామలక్ష్మణులు లోనికి ప్రవేశించిరి. తన భర్త ఇచ్చిన శాపము శుభమునే
అహల్య రామునికి నమస్కరించెను. ఆ శాప ఫలముగనే ఈ నాడు రాముని పాదధూళిని
చేకూర్చినదని అహల్య భావించెను. బండరాతి బ్రతుకులైనను పరమాత్మ
స్పృశించే భాగ్యము కలిగినదని ఆనందించెను. అహల్య నిరూపించెను.
కొరకు నిరీక్షించువారు పవిత్రు లగుదురని రామదర్శనముచే ఆమె పవిత్రురాలయ్యెను. శాప విముక్తి
అహల్య శాపము తీరెను. అహల్య పాదములను స్పృశించి రామలక్ష్మణులు
నొంది అగ్నివలె ప్రకాశించుచున్న అహల్య రామునికి అత్యంత ప్రియులు. అహల్య రాముని
నమస్కరించిరి. పవిత్రులగు వారు
పూజించెను.
అటు పిమ్మట తేజస్వియైన గౌతము డచటికి అరుదెంచెను. అహల్య నాశీర్వదించి
స్వీకరించెను. దంపతు లిరువురు రాముని పూజించిరి. గౌతముని పూజ లందుకొనిన
రాముడు లక్ష్మణ విశ్వామిత్రులతో కలిసి మిథిలకు వెళ్ళెను.
కామ సంపర్కముతో మనస్సు పాడగును. పరమాత్మ స్పర్శతో మనస్సు
శుద్ధిపడును. నామ సంబంధమే దైవ సంబంధము యని మరువరాదు. జీవితంలో
దురాచార దూరులు పరమాత్మకు అత్యంత ప్రీతి పాత్రులు. తెలియక తప్పు జరిగినను,
"హరయే నమః" యనెడి మంత్రమును వెంటనే స్మరింపవలెను. మళ్ళీ ఆ తప్పు
జరుగకుండా చూసుకోవలెను.
ఈ అహల్యా వృత్తాంతమును భయపడి అనేకులు వక్రించి చెబుతుంటారు.
హిందూ ధర్మ శాస్త్రం అలాంటి భయాలకి తావివ్వదు. సత్యమును గ్రహించడములోనే
వాణ్యత ఉంది. నేను వ్రాసిన ఈ అహల్య గాథ వాల్మీకి విరచిత శ్రీమద్రామాయణము
లోనిది. ఎవ్వరూ సందేహింప పనిలేదు. దురాచారులను సదాచారులుగా, సదాచారులను
సమదర్శన యోగులుగా మార్చేందుకే శాస్త్రాలొచ్చాయి. అభయమిచ్చే శాస్త్రాన్ని
భయంలేకుండా చెప్పడం, అందులోని తాత్త్విక దృక్పథాన్ని తెలియజేయడమే భాష్యకారులు,
వ్యాఖ్యాతలు చేయవలసిన కార్యము.

స్వయంవరము

రామలక్ష్మణులను వెంట నిడుకొని విశ్వామిత్రుడు జనకుని సభలో ప్రవేశించెను. జనకమహారాజు మహర్షికి నమస్కరించెను. ఆయన ప్రక్కనేయున్న పురుషవ్యాఘ్రము లిరువురిని గాంచెను.

"మహాత్మా! వీరెవరు? ఠీవిలో రాకుమారులా యన్నట్లున్నారు. వేషములో మునిబాలుర వలె యున్నారు!" అనెను.

"రాజా! శ్రేష్ఠుడనైన నీవే ఆ విషయమును నిర్ణయింపుము" అని విశ్వామిత్రుడు పలికెను. వెంటనే జనకుడు "మహాత్మా! వీరు సామాన్యుల వలె గన్పట్టుటలేదు. ఆ శ్యామవర్ణమూర్తి నన్నధికముగా ఆకర్షించు చున్నాడు. అతడు ఆదిదేవుడని నా కనిపించుచున్నది. పరమాత్మ కన్నా అన్యమైన దేదియును నన్ను ఆకర్షింప జాలదు"యని జనకుడు పలికెను.

ఆ రాత్రి రామలక్ష్మణులతో కలిపి విశ్వామిత్రుడు ఉద్యాన వనములో విశ్రమించెను. రామలక్ష్మణులు మహర్షికి పాదసేవ చేసిరి. మహర్షి నిద్రించిన పిదప రాముడు వెళ్ళి నరుండెను. లక్ష్మణుడు రామునికి పాదసేవ చేసెను. రామునికి పాదము లొత్తుతూ లక్ష్మణుడు దుఃఖించుచుండెను. "ఈ పాదసేవా భాగ్యము నాకెంత కాల ముండును? మా వదిన రాకతో ఇవి నావి గాకపోవునేమో?" యని చింతించుచుండెను. లక్ష్మణుని కన్నీరు రాముని దేహముపై బడెను.

"లక్ష్మణా! ఎందులకీ దుఃఖము?" అని రాము డడిగెను. లక్ష్మణుని ద్వారా విషయము నెరిగి "నాయనా! నీవు లేనిదే నేను బ్రతుకలేను. నీ కొరకు భార్యను కూడా నేను త్యజించగల" నని పలికి లక్ష్మణుని హృదయానికి హత్తుకొనెను.

స్వయంవర సమయమైనది. ఎవరికీ సాధ్యముగాని యా ధనుస్సును విఱచుటకు విశ్వామిత్రుని యాజ్ఞచే రాముడు ముందుకు నడచుచుండెను. ధనుస్సు నుంచిన పెట్టె వద్ద కెళ్ళెను. సీత తదేకంగా రాముని వీక్షించుచుండెను.

పశ్యతాం నృసహస్రాణాం బహూనాం రఘునందనః
ఆరోపయత్స ధర్మాత్మా సలీల మివ తద్ధనుః

"ధర్మాత్ముడైన శ్రీరాముడు వేలకొలది రాజులు, జనులు గాంచుచుండగా ఆ ధనుస్సును అవలీలగా ఎక్కుపెట్టెను."

విశ్వామిత్రుడు ఆనందభరితు డాయెను. ఎక్కుపెట్టిన ధనుస్సును అలాగే పట్టి యుంచి, ఆజ్ఞకై విశ్వామిత్రుని వైపు చూసెను. ఆ దివ్య మోహన రూపమును గాంచి ముని పరవశించెను.

అలక లల్లలాడగ గని ఆ రాణ్ముని ఎటు పొంగెనో ॥అ॥
ముని కనుసైగ దెలిసి, శివ ధనువును విరిచే సమయ
మున త్యాగరాజ వినుతుని మోమున రంజిల్ల ॥అ॥

రఘురాముడు మునిని చూడగనే, పనిపూర్తి చేయుమని ముని కనుసైగ చేసినాడట. అది గ్రహించి ధనుర్భంగము గావించునపుడు అల్లలాడిన అలకలతో రాముని మోము రంజిల్లినది యని త్యాగరాజస్వామి గానం చేశాడు. అల్లలాడే అలకలు గల ఆద్య పురుషుని మోమును ఎన్నిసార్లు జూచినను విశ్వామిత్రునికి తనివి దీరుట లేదని త్యాగయ్య

అభిప్రాయము. అలా చెప్పుకొంటూ త్యాగయ్య పునః పునః దర్శిస్తున్నాడు. మనమూ అదే చేయుదము.

రాముడు ధనుస్సును ఆకర్ణాంతము లాగి విరచివైచెను. సీత మందస్మిత వదనారవింద యాయెను. జనకుడు హర్షపూర్ణహృదయు డాయెను. జనకుడు విదేహ నగరానికి రాజు. అందుచేత విదేహుడాయెను. శిథిలమయ్యే దేహమే మిథిలా నగరము. దేహమునకు ఎవ్వడు అతీతుడో అతడే విదేహుడు. దేహాభిమానమును విడిచిన వారికే పరమాత్మయైన రామునితో సంబంధ మేర్పడును.

విశ్వామిత్రుని యాజ్ఞ బడసి జనకుడు దశరథునకు వార్త నంపుటకు నిశ్చయించెను. దూతలను అయోధ్యకు పంపెను. వారు మూడు రోజులు ప్రయాణము చేసి అయోధ్య చేరిరి.

సీతారామ కళ్యాణము

దూతలద్వారా విషయమునెరిగి దశరథుడు సంతసించెను. వశిష్ఠ వామదేవాదులతో చర్చించెను. మరునాడే మిథిలకు పయన మగునట్లు నిర్ణయించెను. మరునాడు చతురంగ బలము వెంటరాగా దశరథుడు మిథిల కేగెను. జనకుడు దశరథునికి స్వాగతము పలికెను. అందరూ సంతసించిరి.

తన సోదరుడైన లక్ష్మణునకు వివాహము లేకుండా తాను వివాహితుడగుట తన కిష్టము లేదని రాముడనెను. రామునికి లక్ష్మణునిపై ప్రేమ అలాంటిది. జనకుని రెండవ కుమార్తె యగు ఊర్మిళను లక్ష్మణున కిచ్చి వివాహము చేయునట్లు నిర్ణయించిరి. వశిష్ఠుని ఆజ్ఞచే జనకుని సోదరుడైన కుశధ్వజుని కుమార్తెలగు మాండవీ శ్రుతకీర్తులను భరత శత్రుఘ్నుల కిచ్చునట్లు నిర్ణయించిరి. నలుగురు రాజకుమారులు నలుగురు రాజ పుత్రికలను ఒకేరోజు వివాహ మాడునట్లు నిర్ణయించుట జరిగెను.

దశరథుడు నలుగురు పుత్రుల నుద్దేశించి నాలుగు లక్షల గోవులను దానము చేసెను. ఇంటిలో మంగళ కార్యముల నాచరించునపుడు ఇతరులను తృప్తిపెట్టే కార్యములను చేపట్టాలి. లక్షలాది ధనమును విందులకు ఖర్చుపెట్టి, హోటళ్లలో వివాహాది కార్యక్రమముల నిర్వహించి, చెట్టునుండి పక్షులు ఎగిరి పోవునట్లు నిష్క్రమించుట మంచిదికాదు. భూత ప్రీతికి వివాహాది సమయాన దానాది కార్యములను నిర్వహించాలి.

వివాహమంటపము అత్యంత వైభవముగా అలంకరింపబడెను. సర్వాభరణ భూషితురాలగు వైదేహిని జనకుడు తీసికొని వచ్చి, అగ్నిదేవుని ముందు రామునకు ఎదురుగా నిలబెట్టెను. రామునితో ఇలా పలికెను.

ఇయం సీతా మమ సుతా సహధర్మ చరీ తవ
ప్రతీచ్ఛ చైనాం భద్రంతే పాణిం గృహ్ణీష్వ పాణినా ॥

"ఇదిగో! నా కుమార్తెయగు సీత. ఈమె నీకు అర్ధాంగికాగలదు. ఈమెను అంగీకరింపుము. నీకు శుభ మగుగాక! నీ చేతితో ఈమె చేతిని పట్టుకొనుము."

"భాగ్యవంతురాలగు ఈమె నిన్ను సదా నీడవలె అనుసరించి యుండగలదు" అని పలికి మంత్రతప్తమైన జలమును విడిచెను. అలాగే ఊర్మిళను లక్ష్మణునికి, మాండవిని భరతునికి, శ్రుతకీర్తిని శత్రుఘ్నునకు ఇచ్చెను. నలుగురు రాజకుమారులు నలుగురు కన్యలను గ్రహించిరి. మూడు సార్లు అగ్నికి ప్రదక్షిణమొనర్చి వివాహమాడిరి. అనంతరము విశ్వామిత్రాదులు వెడలిపోయిరి. దశరథుడు పుత్రులతో గూడి అయోధ్య చేరెను.

సీతారాముల దాంపత్యము ఆదర్శమైనది. శ్రీరాముడు సుగుణాభిరాముడు. సీత సుగుణశీల. ఆమె చల్లనితల్లి. ఉద్వేగము నెరుగని ఉల్లముగల తల్లి. ఆమె దృష్టి సదా ప్రసన్నము. ఆమె నేత్రాలు ఎప్పుడూ ఎఱ్ఱ బడలేదని వాల్మీకి వర్ణించెను. ఆంజనేయుడు మొదటి సారిగ జానకిని లంకలో దర్శించి నపుడు రామునకు జానకి, జానకికి రాముడు అన్ని విధముల సరిపోయినారని భావించెను. బాగా ఆలోచించిన తరువాత ఆంజనేయుడు ఒక అభిప్రాయమును తెలిపినాడు. ఇరువురు సమానముగనే యున్నను, జానకి యందు రామునికన్నను ఒక లక్షణము అధికముగా యున్నట్లు తెలిపెను.

తుల్య శీల వయోవృత్తాం తుల్యాభి జన లక్షణాం
రాఘవోర్హతి వైదేహీం తం చేయ మసి తేక్షణా ॥

శీల, వయో, వృత్తాభిజన లక్షణములచే సీతారాములు పరస్పరము తగియున్నారని పలుకుచూ, సీతమ్మకు **"అసి తేక్షణా"** యని అధికముగా ఒక పదమును తగిలించినాడు. ఇదియే ఆమె కన్నులలోని నల్లదనము. చల్లదనము. సీతలాంటి శాంత హృదయులను శ్రీరాముడు స్వీకరించును.

రామ పట్టాభిషేక సన్నాహము

ఒకనాడు దశరథుని కిరీటము జారుచుండెను. ఇంతలో చెవివద్ద ఒక తెల్లనివెంట్రుక దర్పణములో గోచరించెను. దశరథుడు బాగా ఆలోచించెను. పరిశుద్ధమైన ఆధ్యాత్మిక జీవనమును గడుపుమని తెల్లని వెంట్రుక సూచించుచున్నట్లు, జారిన కిరీటము రాజ్యమును త్యాగము చేయుమని చెప్పుచున్నట్లు భావించెను. సంస్కారులకు సద్భావాలే కదుల్తాయి.

శ్రీరామునికి పట్టాభిషేకము చేయవలెనని సంకల్పించి దశరథుడు వశిష్ఠునితో సంప్రదించెను. వశిష్ఠుడు సమ్మతించెను. జీవితమును రామునకు త్యాగ మొనర్చునపుడు జాగు సేయకూడదని వశిష్ఠుని యభిమతము. వశిష్ఠుని యానతిని బడసిన దశరథుడు మంత్రులను పిలిచి సన్నాహములు చేయుడని చెప్పెను.

అయోధ్యా నగరము మంగళ వాద్యములతో, అలంకరణములతో దేదీప్యమానముగ గోచరింపసాగెను. సమస్త గృహములు అందముగా అలంకరింపబడినవి. దశరథుని ప్రార్థనచే వశిష్ఠుడు రామునివద్ద కేగెను. రాముడులేచి నిలబడి నమస్కరించెను.

"రామా! నిన్ను అయోధ్యకు రాజుగ చేయదలచినాడు మీ తండ్రి దశరథుడు. పట్టాభిషేకమునకు సన్నాహములు జరుగుచున్నవి. నీవు నా సూచనలను పాటింపుము" యని వశిష్ఠుడనెను.

రాముడు విస్మయమొందెను. ఆయన మొగమున ఆనందమునకు బదులు విషాదము చోటు చేసుకొనెను. "గురుదేవా! మేము నలుగురు అన్నదమ్ములుండగా నేనే పట్టాభిషిక్తుణ్ణే ఏల కావలెను? భవ్య చరితుడగు నా తమ్ముడు భరతున కేల రాజ్యము నీయరాదు?" యనెను.

"రామా! అగ్రజుడు రాముడుండగా నేనెలా స్వీకరింతును?" యని నీ తమ్ముడు భరతుడు అనకుండునా? త్యాగుల వంశములో స్వార్థపరులు జనింతురా?" యనెను.

"అవును నేను వయస్సులో అగ్రజుడను. భరతునకు రాజ్యము నొసగినచో అతడు రాజై సర్వులకు అగ్రజుడగును. అప్పుడు మేమిరువురము సమముగా యుండెదము గదా?" యనెను.

అది రాముని ఔదార్యము. త్యాగము. అసమాన ప్రేమ. రాముని జీవితము అనుక్షణమూ ఆదర్శమే. రాముడు సౌశీల్యుడు. సౌశీల్య మనగా నేమిటో తెలిసికొందుము.

మహతః మందైః సహ నీరంధ్రేణ సంశ్లేషః సౌశీల్యమ్

"వర్ణము చేతను, సంపద చేతను, జ్ఞానము చేతను గొప్పవాడైన వ్యక్తి తన కన్నను తక్కువైన వారితో సమానముగా కలిసి జీవించుటయే సౌశీల్యము" యనబడినది. ఈ యాదర్శమును రాముడు మనకు సుస్పష్ట మొనర్చెను. దశరథుడు రాముని పిలిపించి ఇలా పలికెను.

తద్ యావదేవ మే చేతో న విముహ్యతి రాఘవ
తావ దేవా భిషి ఞ్చ స్వ చలాహి ప్రాణినాం మతిః ॥

"రామా! నా చిత్తము మోహమునకు గురికాక మునుపే నీవు యువరాజుగా అభిషిక్తుడవు కమ్ము. జీవుల చిత్తములు చంచలములు గదా!" యనెను.

రాబోయే ఆపదలు పుణ్యాత్ములకు ముందుగానే అవగతమగును. అలాగే జరిగింది. రామపట్టాభిషేక సన్నాహాల సంబరాలను గాంచి కైకేయి దాసియగు మంథర అసూయపడింది. బుద్ధిని పాడుచేసుకొన్నది. నిండు సంసారాన్ని కుండ పగుల గొట్టినట్లు పగులగొట్టినది. వరముల నడుగమని కైకేయిని ప్రేరేపించింది. కైకేయి లొంగిపోయింది.

అయోధ్యా మహారాణి కైకేయి ఎక్కడ? దాసి ఎక్కడ? పతనం ప్రారంభమైనచో అండ పరిధు లెక్కడో గాంచలేము. మంథర అసూయా స్వరూపము. అసూయాపరుల

అధోగతికి కారణమౌతుంది. కైకేయి రాజును వరము లివ్వమని కోరెను. భరతునికి పట్టాభిషేకము చేయాలి. రాముని అరణ్య వాసమునకు పంపాలి.

దశరథుడు మూర్ఛిల్లెను. రాముడు లేనిదే తాను బ్రతుకలేనని చెప్పెను. అయినను కైకేయి సమ్మతించలేదు. దశరథుడు తీవ్ర దుఃఖమునకు గురిఅయెను. తెల్లవారితే రాముడు అరణ్యములకేగాలి. దశరథుడు రోదిస్తూ ఉదయించవద్దని సూర్యుని ప్రార్థించెను.

రాముని పితృభక్తి అసమానము. అప్రమేయము. రాముడు కైకేయివద్ద కెళ్ళెను. దుఃఖవదనుడై పడియున్న తండ్రిని గాంచెను. తన తండ్రి మనోవ్యథకు కారణమేమిటని కైకేయి నడిగెను. విషయమును గ్రహించెను. తండ్రి మాటను పాలించెదనని ప్రతిజ్ఞ చేసెను. సందేహము వలదని తల్లికి చెప్పెను.

భక్ష యే యం విషం తీక్ష్ణం పతేయ మపి చార్ణవే
నియుక్తో గురుణా పిత్రా నృపేణ చ హితేన చ ॥

"దశరథుడు నాకు గురువు. తండ్రి. రాజు. హితైషి. అతని ఆజ్ఞను పాలించుటలో నేను విషపానము చేయుటకు సైతము వెనుకాడను. సాగరమున బడుటకు కూడా సంశయింపను.

కరిష్యే ప్రతిజానే చ రామో ద్విర్నాభి భాషతే

"అమ్మా! తండ్రి ఆజ్ఞను నెరవేర్చెదనని ప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాను" అని రాముడు పలికెను.

రాముడు కౌసల్య వద్దకేగెను. విషయమును వివరించెను. కౌసల్య దుఃఖములో క్రుంగిపోయెను. అయోధ్య అదృష్టము అయిపోయిందనియు, అరణ్యము భాగ్యవంతమైనదని కౌసల్య భావించెను. సీతాదేవి అచ్చటికి వచ్చెను. అత్తకు నమస్కరించెను. "రామా! సీతను తీసికొనిపోవలదు. ఆమెను నేను కంటికి రెప్పలా కాపాడుదును. నా బిడ్డ కష్టమును నేను సహింపగలను. పరుల పుత్రిక బాధను నేను సహింపలేను" యనెను.

సీతను వదలి వెళ్ళుటకు రాము డంగీకరించెను. కానీ సీత అంగీకరించలేదు. "నాథా! నా ప్రాణములు సదా మీయందే యుండును. మీరు అరణ్యమున కేగినచో నా ప్రాణములు కూడా మిమ్ములను నాశ్రయించుకొని వెడలును. ప్రాణములను పోగొట్టుకొనిన ఈ దేహము ఇక్కడుండి ఏమి సాధించును?" అనెను. సీతను వెంట నిడుకొని వెళ్ళుటకు రాముడంగీకరించెను.

"రామా! మీ తండ్రిని వదలి పెట్టి నేను నీతోపాటు అరణ్యములకు రాలేను. అలాగని నిన్ను విడిచి ఈ అయోధ్యలో మనలేను" యని కౌసల్య రోదింపసాగెను.

రామునితో పాటు కానల కేగుటకు లక్ష్మణుడు కూడా సిద్ధపడెను. తల్లియగు సుమిత్ర గదికి వెళ్ళి తన యభీష్టమును తెలిపెను. "రాముడే నాకు దైవము. రాముడే నాకు తండ్రి. రాముడే నా సర్వస్వము. రాముడు లేనిదే నేను బ్రతుకలేను" యని లక్ష్మణుడనెను.

సుమిత్ర లక్ష్మణుని ఆశీర్వదించెను. రాముని దశరథునిగను, జానకిని సుమిత్రగను, అరణ్యమును అయోధ్యగను భావించి జీవింపుమని లక్ష్మణునికి చెప్పెను.

"లక్ష్మణా! రామునికి పదునాలుగేండ్లు సేవచేయు నీ భాగ్యమే రామ వనవాసమునకు కారణము గాని మరొకటి కారణము కాదు" యని సుమిత్ర పలికెను.

వనవాసము

శ్రీరాముడు సీతా లక్ష్మణ సమేతుడై అరణ్యములకు బయలుదేరు చుండెను. అయోధ్యావాసులు తాము అయోధ్యలో ఉండలేమని రోదించసాగిరి. తల్లులు, పిల్లలు ఏడ్వసాగిరి. మేము కూడా రామునితో పాటే అయోధ్యను వదలి అరణ్యముల కేగెదమని పలుకసాగిరి. రాముడు తల్లులను సమీపించెను. చేతులు జోడించి నమస్కరించెను.

సంవాసాత్ పరుషం కించి దజ్ఞానా దపి యత్ కృతమ్

తన్మే సముపజానీత సర్వాశ్చా మంత్ర యామి వః ॥

"తల్లులారా! కలిసి ఒకేచోట యుండుట వలన, అజ్ఞానము వలన నేను మిమ్ములను బాధపెట్టెడి కార్యములు ఏవైనా చేసియున్నచో, కఠోర వాక్కుల నుపయోగించి యున్నచో నన్ను క్షమింపుడు" అని పలికి తల్లుల పాదములకు సాష్టాంగ దండ ప్రణామ మాచరించెను. ఎందరు వారించుచుండినను వాటిని విననివాడై రాముడు అరణ్యముల కేగెను.

మరునాడు గంగాతీరము చేరెను. గంగలో స్నాన మాచరించెను. ఆ గంగా నదీ తటమున శృంగబేరపురమను గ్రామము కలదు. అచ్చట గుహుడనువాడు బోయలకు రాజై యుండెను. అతడు శ్రీరామునికి పరమమిత్రుడు. రాముని రాక నెరిగి గుహుడు పరుగిడి వచ్చి రాముని పాదములపై బడెను. రాముడు గుహుని కౌగలించుకొనెను.

"రామా! నీ దర్శన భాగ్యమగుచున్నదనెడి ఆనందములో పరుగిడి వచ్చితిని. ఫల పుష్పాదులను తీసికొని రావలెననెడి ధ్యాసే లేకపోయింది" యని దిగులు చెందుతాడు. గుహుని జూచి నవ్వుచూ రాముడు ఇలా చెబుతాడు.

పద్భ్యా మభిగమాచ్చైవ స్నేహ సందర్శనేన చ

"సఖుడా! నా కొరకు పాదములతో నడచి వచ్చితివి గదా! ఇంతకన్నా కావలసినది ఏమున్నది?" యనెను. రాముని ప్రేమ అలాంటిది.

విందు నారగించుటకై గుహుడు రాముని తన పట్టణానికి ఆహ్వానించినట్లు కొందరు చెబుతుంటారు. అది విని లక్ష్మణుడు నవ్వినాడట. రాముడు కొంత చనువు నీయగనే తన పూరిగుడిసె లోనికి రమ్మని గుహుడు ఆహ్వానించుచున్నాడు. పైగా పట్టణమని పలుకుచున్నాడు యని లక్ష్మణుడు భావించినాడని చెబుతారు.

"ప్రభూ! నేను మా గూడెంని పట్టణమని సంబోధించి నందుకు మీ తమ్ముడు నవ్వుచున్నాడు. గ్రామమునకు, పట్టణమునకు గల తేడా నాకు తెలియదని అతని భావము. నేను తెలిసియే పలుకుచున్నాను. రాము డెచ్చట యుండునో అదియే అయోధ్యా నగరమని నా భావము. రాముడు లేని అయోధ్యా నగరమే కుగ్రామమని నా అభిప్రాయము" అనెనట. సంతసించిన రాముడు "గుహుడా! నీ మాటలు నా హృదయమును పరవశింప జేసినవి. కానీ తండ్రి యాజ్ఞను పాలించు నేను ఈ పదునాలుగు వత్సరములు అడవుల యందే గడుపదలచినాను" యనెను.

శృంగబేరపురము నుండి చిత్రకూటమునకు వెడలునపుడు మార్గ మధ్యమున శ్రీరాముడు భరద్వాజుని ఆశ్రమమును సందర్శించెను. భరద్వాజుడు త్రికాలవేది. ఆ రాత్రి రాముడు భరద్వాజాశ్రమమున విశ్రమించెను. మరునాటి ఉదయాన రాముడు ప్రయాణమునకు సిద్ధమై భరద్వాజ మునిని సమీపించి, "మహాత్మా! మాకు మార్గమును తెలుపుడు. ఎటు పయనించవలెనో మాకు తెలియదు" అనెను. మార్గ మధ్యంలో రామునికి అనేకమంది ఋషులు ఎదురైనను దారి జూపుమని రాముడు ప్రశ్నింపలేదు. నేడు భరద్వాజుని యడిగెను.

భరద్వాజుని ఆశ్రమము త్రివేణీ సంగమము నందున్నది. త్రికాలముల నెరిగిన వారే కాలాతీతులు. కాలాతీతులైన వారు మాత్రమే కాలుని నోట బడకుండా జనులను రక్షింపగలరు. దారి జూపగలరు. అందుచేత రాముడు దారి తెలుపమని భరద్వాజునే అడిగెను.

అదియును గాక కొందరు భక్తిని బోధిస్తారు, జ్ఞానము నందించలేరు. మరి కొందరు జ్ఞానము నందించగలరు, కానీ హృదయములను కదలించే భక్తిని ప్రవచించలేరు. కొందరు కర్మలనే చెబుతుంటారు. ఎవరయితే కర్మ, భక్తి, జ్ఞాన యోగములను సమరసం చేసి బోధించగలరో వారే శ్రోతలను, శిష్యులను చక్కగా నడుపగలరు. ఈ యోగత్రయ సమ్మేళనమే త్రివేణీ సంగమం. అందుచేత రాముడు దారి చూపమని భరద్వాజుని యడిగెను.

భరద్వాజుడు రాముని ప్రశ్నకు నవ్వు నాపుకోలేకపోయెను. "రామా! అన్ని మార్గములు మీకు సుగ్రాహ్యమే! మిమ్ములను నమ్మిన భక్తులకు సమస్త మార్గములు సుగమమగుచుండ, మీరు మార్గమును జూపమని నన్నడుగుట నాకు పరమాశ్చర్యముగా యున్నది. మార్గము, గమ్యము, మీరే కదా!" యని నమస్కరించెను. అడిగినందులకు గాను దారి జూపమని నలుగురు శిష్యులను పంపెను.

అవును. జీవునికి మార్గంతెలిపే గురువు అవసరం. ఆ గురువు నలుగురిని దారి చూపమని పంపుతాడు. జీవుని దేవుని వద్దకు చేర్చేందుకు దారిచూపేవి నాల్గు వేదాలే కదా!

చిత్రకూట నివాసము

శ్రీరామురు చిత్రకూటమున నివాస మేర్పరచుకొనెను. చిత్ర విచిత్రములైన సంకల్పములను సాగించు చిత్తమే చిత్రకూటము. అజ్ఞాన స్వరూపమైన రావణుని వధించుటకు శ్రీరాముడు చిత్రకూటమున తపమాచరించెను. తపస్సు చేతనే అజ్ఞానము ఛేదింపబడవలెను. అజ్ఞానమును ఛేదింపవలెనన్నచో మనము కూడా చిత్తమనెడి చిత్ర కూటము నందే వసించాలి.

అయోధ్యలో, రాముని వదలి దశరథుడు మనలేకపోయెను. తీవ్రముగా వ్యథచెందసాగెను. రాముని అరణ్యములకు పంపినందుకు రాత్రింబవళ్ళు దుఃఖించు చుండెను. పశ్చాత్తాపముతో అతని హృదయము కృంగిపోసాగెను. నేత్రములలో రామ రూపమే నిలిచిపోయెను. బ్రతుకే బాధావలయ మాయెను. కన్నీటి ప్రవాహము ఎడతెగక పారుచుండెను. ఎవ్వరూ ఓదార్చలేక పోయిరి. హృదయములో రామస్మరణ సాగుచుండ, నేత్రములలో రామరూపము నిలిచియుండ, మనస్సులో రామ ధ్యానమును సాగించుచు పుణ్యాత్ముడగు దశరథుడు కన్నుమూసెను.

పగలంతయు ఏ పాపము నెరుగని వారు రాత్రులందు హాయిగా నిద్రిస్తారు. బ్రతుకంతా భగవంతుని స్మరించినవారు అంత్యకాలమున ఆత్మారాముని దర్శిస్తూ ప్రాణాలు త్యజిస్తారు. దశరథుడు పుణ్యాత్ముడు. రామస్మరణతో తన ప్రాణమును అనంత వాయువులలో లయింప జేసెను. బ్రతుకంతా మంగళకరంగా ఉంటే మృత్యువు కూడా మంగళకరంగానే ఉంటుంది.

దశరథుడు మరణించెను. అయోధ్య శోకనిలయ మాయెను. వసిష్ఠుడు, గౌతమాది మునివర్యులతో సంప్రదించి భరతుని రాజును చేయుటకు నిశ్చయించిరి. భరతుని పిలిపించిరి. భరతు డరుదెంచెను. దశరథుని మరణవార్త నాలకించి తీవ్రముగ దుఃఖించెను. తల్లిని తిరస్కరించెను.

కౌసల్యను సమీపించెను. ఆమె పాదములపైబడి బోరున విలపించెను. "తల్లీ! నా తల్లి చేసిన కుట్రలో నేను భాగస్వామినైనచో నాకు నరకమేప్రాప్తించుగాక" యని ధర్మాత్ముడగు భరతుడు విలపించెను.

"కుమారా! జరిగింది జరిగిపోయింది. మనమంతా విధిచేతిలో కీలు బొమ్మలము. అయోధ్యను పాలించవలసిన బృహత్కార్యము నీపై మన్నది" యని కౌసల్య పలికెను.

"అమ్మా! నీవు ఆ మాటను పలుకవద్దు. తండ్రిని పోగొట్టుకున్నాను. తండ్రి లాంటి అన్నను అడవుల పాల్జేసినాను. ఏ ముఖం పెట్టుకొని నేను రాజ్యమును పాలించేది? రాముడు లేని చోట నేను నిలువలేను. రామపాదాలే నాకు నివాసము" అని దుఃఖింపసాగెను. వశిష్ఠాదు లరుదెంచి భరతుని ఓదార్చిరి. భరతుడు కల్మషము నెరుగడని పర్యులూ భావించిరి. రాజ్యమును స్వీకరింపమని ప్రజలు కూడా ప్రాధేయపడిరి.

"నన్ను సింహాసనము నధిష్ఠింపుమని చెప్పుట మీకు సముచితము కాదు. ఎవరి నామము నుచ్చరించుట వలన అయోధ్యలో కీడు వాటిల్లెనో, ఎవని పట్టాభిషేక వార్త తండ్రిని పొట్టన బెట్టుకొని తల్లుల మంగళసూత్రములను హరించెనో, అట్టి అధముడనైన నన్ను మీరు చక్రవర్తిని చేయుదురా? నాలాంటి పాపి బ్రతికియుండుట చేతనే రామలక్ష్మణులకు అరణ్యవాసము ప్రాప్తించినది. నాకు కావలసింది రాజ్యము కాదు. రాముని పాదములు. నా కన్నీటితో రాముని పాదపద్మములను అభిషేకించినపుడే నా హృదయము అశాంతికి దూరమగును. మీకు నాపై ప్రేమయున్నచో నన్నమసరింపుడు. రాముని వద్ద కేగి ఆయన పాదములనంటి ప్రార్థించి, రాముని తీసికొని వచ్చెదము" అని భరతుడు పలికెను.

మరునాడు భరతుడు చేతులు జోడించి నమస్కరించుచు, గురువులు, బంధువులు వెంట నడచుచుండగా శ్రీరాముని అయోధ్యకు తీసికొని వచ్చుటకు బయలుదేరెను. మార్గ మధ్యమున గుహుడు భరతుని దర్శించెను.

ధన్య స్త్వం న త్వయా తుల్యం పశ్యామి జగతీ తలే

"నీవు ధన్యుడవు. ఈ ప్రపంచములో నీతో సమానులు లేరు" యని గుహుడు భరతుని శ్లాఘించెను.

చిత్రకూటము సమీపించెను. భరతుడు రాముని దర్శించెను. వినమ్రుడై తన కన్నీటితో శ్రీరామ పాదములను కడిగెను. ధర్మరూపుడై, దర్పదూరుడై భరతుడు రాముని సమీపించినట్లు రామాయణము చెబుతున్నది.

ధర్మం పురస్కృత్య విధూయ దర్పమ్

"ధర్మమును ధరించెను. దర్పమును త్యజించెను." కన్నీటితో రాముని సమీపించెను.

భరతుని ద్వారా దశరథుని మరణవార్తను విని శ్రీరాముడు ఎంతగానో వ్యథ చెందెను. మందాకినీ నదిలో స్నానమాడి సోదరునితో కలసి తండ్రికి పిండప్రదానము చేసెను.

"భరతా! నీవు పురుష శ్రేష్ఠుడవు. మన తండ్రి యొక్క శుభకరమైన ప్రవర్తనను మనస్సులో దాల్చి, ప్రజల ప్రగతికై నీవు ప్రయత్నింపుము" అని రాముడనెను.

రాముని వచనముల నాలకించి భరతుడు విశ్చేష్టుడాయెను. "తండ్రీ! నీవు ధర్మజ్ఞుడవు. జ్యేష్ఠభ్రాతవు. నీవు యుండగా నేను రాజ్య భారమును వహించుట సముచితము కాదని నీకు తెలుసు. అయోధ్యకు రాజువి నీవే. దయయుంచి అయోధ్యను పాలించి మమ్ములను సంతోషపరచుము" అని భరతుడు పలికెను.

"నాయనా! భరతా! నీ ప్రేమ నా హృదయమును కదలించుచున్నది. నీవు నా ప్రాణము కంటెను ప్రియమైనవాడవు. **(ప్రాణైః ప్రియతరః)** నిన్ను సంతోష పరచలేక పోవుట నా దురదృష్టము. మన తండ్రికి ప్రాణము కన్నను మాటయే ప్రీతిగా యుండుట వలన వాక్పరిపాలనకై ప్రాణములను త్యజించెను. నా బిడ్డలు నా మాటను నిలబెట్టలేకపోయిరని

తండ్రి గారు స్వర్గంలో వ్యథ చెందే పరిస్థితిని మనం కల్పించకూడదు. వంశ ప్రతిష్ఠను కాపాడుట మన ధర్మము. నా మాట నాలకించి నీవు రాజ్యభారమును వహింపుము. కుసుమ కోమలమైన నీ హృదయమును నా కఠోర వాక్కులు గాయపరచునని నాకు తెలుసు. ఆపదలలో ఆదుకొనే సోదరుడవని చెప్పుచున్నాను. ఒకవైపు తండ్రి మాటను కాదనలేక మరొకవైపు ప్రాణ సమానమైన భరతుని హృదయమును గాయపరచలేక నీ యన్న అనుభవించే ఆవేదనను తిలకించి, ఆలోచింపుము" అని రాము డనెను.

రాముని ఆశ్రయించిన వారెవ్వరూ వట్టి చేతులతో తిరిగిపోలేదు. సుగ్రీవునికి రాము డభయ మొసగెను. ఋషుల నాశీర్వదించెను. కానీ ధర్మమునకు కట్టుబడి యుండుటచేత భరతుని సంతోషపరచలేక పోయెను. ధర్మమునకు పరీక్ష ఎదురైనచో రాముడు సమస్తమును త్యజించి ధర్మమునే వరించును.

భరతుని కోర్కె మేరకు రాముడు పాదుకల ననుగ్రహించెను. ఆర్తితో భరతునివలె ధ్యానించువారికి శ్రీరాముని చరణకమలములు లభించును. రాముని పాదుకలను భరతుడు శిరమున ధరించెను. భగవంతుని ఆశ్రయించిన భక్తులు శిరమునందు రామ పాదములనే ధరించి, ధ్యానించే అలవాటును కలిగి యుండాలి.

భరతుడు అయోధ్యకు చేరెను. రామ పాదుకలను సింహాసనముపై నుంచెను. తాను రాముని ప్రతినిధియని భావించెను. నందిగ్రామ మనుచోట ఆశ్రమము నేర్పరచుకొనెను. తానూ రాముని వలె జడలు ధరించెను. తాపస వేషమును వరించెను. సదా రామభక్తిలో రమించుచు, పాదుకలను సేవించుచు రాజ్య పాలనము చేయసాగెను. సమస్యలెదురైనచో రామపాదుకలకే విన్నవించుకొని, పరిష్కారములను పొంది, ఊరట చెందెడివాడు. రాముని రాకకై భరతుడు వేయి కళ్ళతో నిరీక్షించు చుండెను.

పంచవటీ నివాసము

భరతుని జ్ఞాపకాలు రాముని బాధింపసాగెను. ఎవరయితే రాముని సదా ధ్యానించు చుందురో వారిని పరమాత్మ కూడా స్మరించుచుండును. చిత్రకూటమును త్యజింపవలెనని రాముడు సంకల్పించెను. సీతారామలక్ష్మణులు చిత్రకూటమును వదలి అత్రిమహర్షి ఆశ్రమమున కరుదెంచిరి. అనసూయాదేవితో సీతాదేవి ముచ్చటించెను. అచ్చట నుండి వారు సుతీక్ష్ణుని ఆశ్రమమునకు పయనమైరి. సుతీక్ష్ణుడు రామచంద్రుని అర్చించెను. గురుదేవున కిచ్చిన మాటను నిలబెట్టుకొనుటకై రామచంద్రుని వెంట నడచి అగస్త్యునికి సుతీక్ష్ణుడు రామదర్శనము చేయించెను.

అటుపిమ్మట లక్ష్మణుడు గోదావరి తీరమున పంచవటిలో ఆశ్రమమును నిర్మించెను. పంచవటిలోనే రామునకు ఆపదలు ప్రారంభమాయెను. పంచవటిలో వసించు వారికి ఆపదలు తప్పవు. పంచేంద్రియములే పంచవటియని గ్రహించాలి. ఇంద్రియాలు ఎప్పుడూ

ప్రమాద భరితములే. మరొక భావమును కూడా ఇచ్చట గ్రహింపవచ్చును. అన్నమయ, ప్రాణమయ, మనోమయ, విజ్ఞానమయ, ఆనందమయ కోశములే పంచవటి. ఈ కోశములలో చిక్కి యున్నంతవరకు జీవునకు బాధలు తప్పవు.

రావణాసురుని సహోదరి, కామరూపిణి యగు రాక్షసి శూర్పణఖ. శ్రీరాముని మోహిస్తుంది. తన మాయచే అందమైన రూపమును ధరించివస్తుంది. తనవాడు గాని రాముని వాంఛిస్తుంది. హితవచనముల నాలకించదు. మితిమీరి భాషిస్తుంది. రాముడు అంగీకరించలేదని సీతను వధించుటకు ప్రయత్నిస్తుంది. శూర్పణఖను వికృతముగా మార్చుమని రాముడు లక్ష్మణునితో చెబుతాడు. లక్ష్మణుడు శూర్పణఖ ముక్కు చెవులను ఖండిస్తాడు.

శూర్పణఖ ఎవరోకాదు. మనలోని కామమే శూర్పణఖ. కామము ఎప్పుడూ పైకి అందంగానే గోచరిస్తుంది. తనవిగాని వాటిని ఆశిస్తుంది. మంచిమాటను లక్ష్యపెట్టదు. విషయ సుఖాలయందు మితిమీరి చరిస్తుంది. బాధలకు గురియవుతుంది. సీత యనెడి మనస్సును రాము డనెడి ఆత్మకు దూరంచేస్తుంది. కామమును నిగ్రహింపవలెనన్నచో ఇంద్రియములను నిగ్రహించుటయే ఏకైక మార్గము. అందుచేతనే లక్ష్మణుడు శూర్పణఖ యొక్క ముక్కు చెవులను ఖండించెను.

కామము ప్రళయాగ్నివలె విజృంభించి సీత యనెడి చిత్తమును పాడుచేయుటకు ప్రయత్నించును. రాము డనెడి శుద్ధ బుద్ధి యొక్క ప్రేరణ వలన లక్ష్మణు డనెడి వివేకము కదలి, ముక్కు చెవులను ఖండించుట యనెడి ఇంద్రియ నిగ్రహము ద్వారా కామము నిగ్రహింప బడును. శూర్పణఖను వికృత మొనర్చుటలోని భావార్థ మిదియే. రాగాదులు నశించినపుడు సంసారము నివృత్తి యగును.

చిత్త మేవ హి సంసారో రాగాది క్లేశ దూషితమ్
తదేవ తై ర్వి నిర్ముక్తం భవాన్త ఇతి కథ్యతే

"రాగాదులచే కలుషితమైన చిత్తమే సంసారము. చిత్తము ఈ కాలుష్యము నుండి విముక్తి నొందగనే సంసారము నివృత్తి యగును" యని మహోపనిషత్తు తెలిపినది.

రాక్షస సంహారము

శూర్పణఖ ముక్కు చెవులు ఖండింప బడెను. **"కామాత్క్రోధో భిజాయతే"** కామము నుండి క్రోధము పుట్టును. కామము తీరని సమయాన క్రోధము తలఎత్తును. ఈ క్రోధమే ఖరుడను రాక్షసుడు. ఇతడు పదునలుగురు రాక్షసులను వెంటనిడుకొని రాముని పైకివచ్చెను. కర్మేంద్రియములు ఐదు, జ్ఞానేంద్రియములు ఐదు, మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము యనెడి ఈ పదునాలుగు కరణములే ఆ పదునలుగురు రాక్షసులు. ఈ పదునలుగురిని వధించనిదే ఖరు డనెడి క్రోధము వధింప బడదు. ఈ విధముగా రాముడు ఖరుని ఖండించెను.

ఇప్పుడు త్రిశిరుడను రాక్షసుడు వచ్చెను. కామ క్రోధములను నిర్వీర్య మొనర్చిన తరువాత త్రిగుణము లనెడి త్రిశిరుని శ్రీరాముడు నిస్సార మొనర్చెను. త్రిగుణములు నిస్సారము కాగానే మాయ అదృశ్య మగును. త్రిశిరుడు నిస్సారమైన పిదప శ్రీరాముడు మాయ యనెడి దూషణుని ఖండించెను. ఈవిధంగా దండ కారణ్యము నందలి రాక్షసులను సంహరించి మునులకు శ్రీరాముడు అభయము నొసగెను.

రావణుని వధించుటకు శ్రీరాముడు అరణ్యమున తప మాచరించెను. అజ్ఞానమును తపస్సు ద్వారానే అంత మొందించాలి. అజ్ఞానము నంతమొందించే ముందు మాయా జనిత వికారము లన్నిటిని అదృశ్యం చేయాలి. రావణవధకు ముందు శ్రీరాముడు గావించిన రాక్షస సంహారము నందలి భావార్థ మిదియే.

వనే తస్మి న్నివసతా జనస్థాన నివాసినామ్

రక్షసాం నిహతా న్యాసన్ సహస్రాణి చతుర్దశ ॥

"దండ కారణ్యము నందు నివసించినపుడు శ్రీరాముడు జన స్థానములో నివసించు చుండిన పదునాలుగు వేలమంది రాక్షసులను సంహరించెను" యని శ్రీమద్రామాయణము నందున్నది. జ్ఞానేంద్రియ, కర్మేంద్రియ, అంతఃకరణ చతుష్టయ మనెడి పదునాలుగు ఇంద్రియములను జయించుటయే అందులోని అంతర్భావము.

సీతాపహరణము

ముక్కు చెవులను పోగొట్టుకొని పరాభవింపబడిన శూర్పణఖ రావణాసురుని రెచ్చగొడుతుంది. కామవాసనతో అజ్ఞానం రెచ్చిపోతుంది. రామునితో వైరము పెట్టు కోవాలని రావణుడు నిశ్చయించుకొనినాడు. మారీచుని సమీపించి సహకారము నర్థించగా, విశ్వామిత్ర యాగసంరక్షణ సమయాన రామబాణము యొక్క రుచి నెరిగిన మారీచుడు అందులకు అనంగీకారమును తెలుపుతాడు. రామునితో వైరము అనుచితమని చెబుతాడు. రావణుడు మారీచుని మాటల నాలకించడు. దుర్దశ ఎదురయ్యే సమయాన మంచి మాటలు రుచించవు. దుష్టకర్మల ఫలితాల ననుభవించక తప్పదు గదా! ఖరుని వధించబోయే ముందు శ్రీరాముడు ఈ సత్యమునే చెబుతాడు.

నచిరాత్ ప్రాప్యతే లోకే పాపానాం కర్మణా ఫలమ్

సవిషాణా మివాన్నానాం భుక్తానాం క్షణ దాచర ॥

"ఆహారము నందు విషము కలిసి యున్నచో, దానిని భుజించిన పిదప వెంటనే ఫలమును అనుభవించవలసి యుండును. అలాగునే ఈ లోకమున దుష్టకర్మల ఫలితములను అనుభవించవలసి యుండును."

తన చెల్లెలైన శూర్పణఖను కురూపిణిగా మార్చిన రాముని యొక్క భార్యను అపహరించి తెచ్చుట తక్షణ కర్తవ్యమని చెప్పెను. మరణించుటకు సిద్ధపడినవాడు

ఔషధమును నిరాకరించినట్లు, మారీచుని హిత వచనములను రావణుడు నిరాకరించెను. తనకు సహకరించనిచో మారీచుని వధించెదనని రావణుడు పలికెను. దుష్టుడైన రావణుని చేతిలో మరణించుటకన్నా శ్రీరాముని చేతిలో మరణించుటయే శ్రేయమని భావించి మారీచుడు రావణుని అనుసరించెను.

మారీచుడు జింక రూపమును ధరించెను. ఆ మృగ శరీరమంతయు బంగారు మణులు పొదిగి యున్నట్లు భాసించుచుండెను. సీత ఆ మృగమును చూసెను. దానిని వాంఛించెను. వద్దని రాముడు వారించినను సీత వినలేదు. లక్ష్మణుని కావలా వుంచి శ్రీరాముడు బంగారు జింకను తరుముతూ వెళ్ళెను. జింక రూపములో వున్న మారీచుడు వన మధ్యమునకు వెళ్ళెను. రాముడు బాణమును సంధించి మారీచుని వధించెను. రావణుడు తెలిపిన విధముగా **"హా! సీతా! హా లక్ష్మణా!"** యని మారీచుడు కేకలిడి మరణించెను.

రామునకు ప్రమాదము సంభవించినదని సీత భావించెను. లక్ష్మణుని రాముని కొఱకు వెళ్ళమని సీత చెప్పెను. లక్ష్మణుడు వెళ్ళుటకు నిరాకరించెను. రామునకు ఏ ఆపద వాటిల్లదని చెప్పెను. సీత వినలేదు. లక్ష్మణుని తీవ్ర పద జాలముతో దూషించెను. అనివార్య మైనందున అగ్రజుని అన్వేషిస్తూ సుమిత్రా నందనుడు వెడలెను.

మారీచుడు మోహమునకు ప్రతీకము. మోహము మనలను మోసగించి జీవితారణ్యము మధ్యకు గొనిపోవును. దానిని పట్టి నిలుపుట బహుకష్టము. రామ నామ మనెడి బాణమును సూటిగా గురి పెడితే చాలు. వదలబడిన బాణము దాని ప్రాణములను తప్పక హరిస్తుంది.

మనకు గోచరించి, మనలను భ్రాంతికి గురిచేయు ఈ దృశ్యమాన ప్రపంచ మోహమే బంగారు జింక. మనస్సు దానిని వాంఛించును. లక్ష్మణు డనెడి వివేకము చెప్పెడి వాక్యములను కూడా విస్మరించెను. పర్యవసానముగా శాంతిని పోగొట్టుకొని విలపించును.

రామలక్ష్మణులు ఆశ్రమంలో లేరని తెలిసి రావణుడు సాధు వేషంలో వచ్చి సీతమ్మ నపహరించెను. ఈ దృశ్యమును జటాయువనెడి పక్షి చూసెను. జటాయువు రావణునితో భయంకరముగ పోరాడెను. రావణుడు ఖడ్గముచే జటాయువు రెక్కలను, కాళ్ళను ఖండించెను. జటాయువు క్రింద పడిపోయెను.

రామలక్ష్మణులు తిరిగి ఆశ్రమమునకు వచ్చిరి. సీత కనిపించలేదు. ఆమె కొరకు అన్వేషణ ప్రారంభించారు. రాముడు దుఃఖించుచు అన్వేషింప సాగెను. విలపించుచు విలోకించుచుండెను. దారి తప్పిన భక్తుల నుద్ధరించుటకై ప్రేమ స్వరూపుడైన భగవానుడు ఎంతగానో తపించును.

సీతను వెదకుచూ వెడుతున్న రామలక్ష్మణులకు జటాయువు కన్పించెను. జటాయువు మరణదశలో నుండెను. రావణుడు తన రెక్కలను విరిచి, సీతను గొని పోయినాడని పలికి, నోటినుండి రక్తము స్రవించు చుండగా, జటాయువు రాముని ఒడిలో కన్ను మూసినది.

జటాయువు పక్షి. సీత యొక్క జాడను శ్రీరామునికి తెలుపవలెనని నిశ్చయించెడి ప్రాణమును బలవంతముగా నిలబెట్టుకొని యుండినది. రామునికి విషయమును తెలిపి శ్రీరాముని పవిత్ర హస్తములలో మరణించినది. రాముని చేత కర్మ క్రియలను చేయించుకొని తరించినది. దశరథునికి లేని దివ్యావకాశమును పొందగలిగినది. జటాయువు యొక్క మరణమును గాంచి శ్రీరాముడు మిక్కిలి వ్యథ చెందెను.

రాజ్యాద్భ్రంశః వనేవాసః సీతా నష్టః హతో ద్విజః
ఈ దృశీయం మమాలక్ష్మీః నిర్దహే దపి పావకమ్ ॥

"రాజ్యము పోయినది. అరణ్య వాసము లభించినది. జటాయువు మరణించినది. నా దురదృష్టము వర్ణింప లేనిది. ఇది అగ్నిని కూడా దహించి వేయును" అని శ్రీరాముడు దుఃఖపడెను. పక్షి మరణమును కూడా తన దురదృష్టమే యని భావించు పుణ్యాత్ముడు శ్రీరాముడు.

శ్రీరాముడు జటాయువునకు స్వయముగా దహన సంస్కారము గావించెను. స్వర్గప్రాప్తిని కలిగించు పితృ సంబంధమైన మంత్రములను ఆ సమయమున శ్రీరాముడు శ్రద్ధతో పఠించెను. జటాయువు యొక్క అంత్యక్రియలను పూర్తిచేసిన పిదప శ్రీరాముడు లక్ష్మణునితో ఇలా పలికెను:

సర్వత్ర ఖలు దృశ్యన్తే సాధవో ధర్మ చారిణః
శ్శూరా శ్శరణ్యా స్సౌమిత్రే తిర్యగ్యోని గతేష్వపి ॥

"లక్ష్మణా! సాధువులు, ధర్మాత్ములు, శూరులు, శరణాగతులైన భక్తులు అన్ని చోట్ల కనిపింతురు. పశు పక్ష్యాదుల యందును ఉందురు" యనెను.

భక్త శబరి

రామలక్ష్మణులు తిరుగుతూ పంపాసరోవరము వద్దకు వస్తారు. దానికి సమీపంలో మతంగ మహర్షి ఆశ్రమము కలదు. అక్కడే శబరి నివసించుచుండును.

పవిత్రమైన భారతావనిలో ఐదు సరోవరా లున్నట్లు చెబుతుంటారు. గుజరాత్‌లో **బిందు సరోవరము** కలదు. ఇక్కడే కర్దమ మహర్షి ఆశ్రమముంది. దీనిని మాతృగయ అని కూడా అంటారు.

హిమాలయంలోని **మానస సరోవరం** రెండవది. కచ్ఛలో యున్న **నారాయణ సరోవరం** మూడవది. రాజస్థాన్ లోని **పుష్కర సరోవరం** నాల్గవది. దక్షిణ దేశంలోని **పంపా సరోవరం** ఐదవది. పంపా సరోవరమునకు సమీపమున శబరి ఆశ్రమము కలదు.

శబరి మహా భక్తురాలు. శ్రీరాముని సందర్శనమునకై నిరీక్షించినది. నిరాశలేని నిరీక్షణను సాగించినది. రామదర్శనము పొందినది. రామ సేవలో తరించినది. రామునికి భక్తితో ఫలముల నొసగినది. రామకృపకు పాత్రురాలైనది. తాను తరించి అన్యులకు

ఆదర్శమై నిలిచింది. పరమాత్మ కొఱకు చేయు నిరీక్షణ నిరాశను మిగల్చదని ఋజువు చేసింది. రామానుగ్రహమునకు పాత్రురాలై ముక్తి ధామ మలంకరించినది. శబరి భిల్లు జాతికి సంబంధించినది. కానీ సర్వ సంపూజ్య రాలైనది.

భగవచ్చరణ ద్వంద్వ ధ్యానం నిర్ద్వన్ద్వ మీరితమ్
పాపినోపి ప్రసంగేన విహితం సుహితం పరమ్.

"పరమాత్ముని పాద ద్వంద్వములను ధ్యానించువారు ద్వంద్వాతీతు లగుదురు. పాపియైనను తరించును. ఇదియే పరమోత్కృష్టము" యని నారసింహ పురాణము.

రామ సుగ్రీవ మైత్రి

హనుమంతుడు మహాభక్తుడు. నవవ్యాకరణములను హృదయమున నిలుపుకొనిన ధీశాలి. రామపాదములను సేవించిన ధన్యాత్ముడు. రామకార్యము నందు సాహసోపేతమైన కార్యముల నాచరించిన ధీరపురుషుడు. రామానుగ్రహమునకు పాత్రుడైన పురాణ పురుషుడు. హనుమంతుని వంటి లక్షణములు గల వారే రామకార్యమునకు ఉపయోగ పడగలరు.

రామలక్ష్మణులు ఋష్యమూక పర్వతము వద్దకు వచ్చిరి. హనుమంతుని ప్రథమంగా చూచిరి. హనుమంతుడు రామలక్ష్మణులకు నమస్కరించెను. ఆంజనేయుడు చక్కని వాక్పటిమ గలవాడు. ప్రథమ పరిచయములోనే హనుమంతుడు గొప్ప వేదవిదుడని రాముడు లక్ష్మణునితో చెప్పెను. హనుమంతుడు సుగ్రీవునకు మంత్రి. సుగ్రీవు డనగా మంచి కంఠము గల వాడని భావము. అనగా శ్రోత్రియుడు అని అర్థము. మొదట వేద స్వరూపమైన ఆంజనేయునితో పరిచయము కలిగినచో ఆ తరువాత శ్రోత్రియుడగు సుగ్రీవునితో సఖ్యము కుదురును. హనుమంతుని ద్వారా రామ సుగ్రీవులకు సమాగమ మాయెను.

సుగ్రీవుడు వాలి యొక్క సోదరుడు. వాలి సుగ్రీవుని భార్య నపహరించి అతనిని రాజ్యము నుండి బహిష్కరించెను. సుగ్రీవుడు ఋష్యమూక పర్వతమున నివసించుచుండెను. సుగ్రీవుని దీనావస్థను జూచి రాముడు కలత చెందెను.

శ్రీరాముడు తన వృత్తాంతమును సుగ్రీవునకు తెలిపెను. తనవలె రాముడు కూడా దుఃఖితుడై యున్నాడని సుగ్రీవుడు గ్రహించెను. ఇరువురి బాధలు ఒకేవిధంగా ఉన్నాయని భావించెను. తాను భార్యావియోగంతో బాధ పడుతున్నట్లే రాముడు కూడా బాధపడుచున్నాడు. తాను రాజ్యమును కోల్పోయినట్లే శ్రీరాముడు కూడా రాజ్యమును కోల్పోయినాడు. వాలిని వధిస్తే గాని తన సమస్యకు పరిష్కారం లభించదు. రావణుని వధిస్తే గాని రాముని సమస్యకు పరిష్కారం కుదరదు. ఇలా ఇరువురి సమస్యలు ఒకేవిధంగా యున్నందున సమానశీలము గలవారి మధ్య సఖ్యము ఏర్పడును గనుక రామునితో తన మైత్రి అనివార్యమని గ్రహించిన సుగ్రీవుడు అగ్ని సాక్షిగ మైత్రి చేసికొనెను.

సుగ్రీవుని దుఃఖమును జూచి రాముడు కలత చెందెను. జాలిపడెను. వాలిని వధించి సుగ్రీవుని సంతోషపెట్టుటకు నిర్ణయించు కొనెను. వాలిని వధింతునని ప్రతిజ్ఞ చేసెను. కానీ సుగ్రీవుడు సంతోష పడలేదు. వాలి యొక్క బల పరాక్రమము లెరుగకుండా రాముడు ప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాడని భావించెను. రాముడు తన బలమును ప్రదర్శించి సుగ్రీవునకు విశ్వాసమును కల్పించెను. సుగ్రీవుడు రామపాదముల నాశ్రయించెను. ఎవరయితే సుగ్రీవునివలె శ్రీరామ పాదముల నాశ్రయింతురో అట్టి వారికి ఎదురునిలిచి యున్న అడ్డంకులను శ్రీరాముడు తొలగించును.

శ్రీరాముని వెంట నిడుకొని వాలిని సంహరించుటకై సుగ్రీవుడు గుహవలెనున్న కిష్కింధా పట్టణము చేరెను. వాలిలోపల యుండెను. వాలిని బయటికి లాగుటకు సుగ్రీవుడు ప్రయత్నించెను. సుగ్రీవుడు బిగ్గరగా గర్జించెను.

ప్రతి మానవ హృదయము కామ పూర్ణమై, వ్యసన పంకిలమై యుండును. కామమును బహిర్గత మొనర్పవలె ననిన భగవన్నామమును ఎలుగెత్తి గానం చేయుటయే ఏకైక మార్గము. భగవన్నామము నుచ్చరింపగనే, సింహ గర్జనము నాలకించగనే గజము పరుగిడునట్లు, అంతవరకు హృదయంలో తిష్ఠవేసి యున్న కామము అదృశ్యమగును.

వాలి యనగా కామము అని అర్థము. భగవన్నామ సంకీర్తనమే సుగ్రీవుని గర్జనము. గుహవలె నున్న కిష్కింధాపురియే హృదయ గుహ. భగవన్నామము శ్రవణ పుటములలో ప్రవేశింపగనే కామము హృదయము నుండి బహిర్గత మగును.

సుగ్రీవుని గర్జనము వినగానే వాలి పైకి లేచెను. సుగ్రీవుని వధించుటకు బయలు దేరెను. భార్య యగు తార వాలిని వారించెను. భీరుడైన సుగ్రీవుడు ధైర్యోత్సాహములతో గర్జించుచున్నాడు. దీని వెనుక ఏదియో రహస్యముండి తీరవలెను. ఆలోచించుట మంచిదని వాలికి చెప్పెను. ఏ అండ లేనిదే సుగ్రీవునకు ఈ ధైర్యమెక్కడిది? యని ప్రశ్నించెను. వాలి ఆవేశపడుచుండెను. ఆవేశమును ఆపుకొని, ఆలోచనలను కదలించమని తార చెప్పెను.

సాధుః క్రోధమిమం వీర నదీ వేగ మివా గతమ్
శయనా దుత్థితః కాల్యం త్యజ భుక్తా మివ గతమ్ స్రజమ్

"ఓ వీరుడా! నదివలె పారలుచున్న ఆవేశ ప్రవాహము నడ్డగింపుము. రాత్రి ధరించిన పూలమాలను తెల్లవారగనే తీసివేయునట్లు ఈ కోపమును త్యజింపుము. నా మంచి మాటను హృదయమున ధరింపుము" అనెను.

"నాథా! నేను అంగదుని ద్వారా ఒక విషయము నాలకించితిని. ధర్మాత్ములు, దశరథాత్మజులైన రామలక్ష్మణులతో సుగ్రీవునకు సఖ్యము కుదిరినదట. ఆవేశ పడకుము. ఆలోచింపుము. వారి అండను జూపికొనియే సుగ్రీవుడు గర్జించుచున్నాడని నా యభిప్రాయము" అని తార చెప్పెను. వినాశకాలము ప్రాప్తించునపుడు హిత వచనములు స్థిమితమును కలిగించవు.

మనస్సులో వాలి యనెడి కామము ఆవేశమునకు గురియైనపుడు తార యనెడి బుద్ధి హితము చెప్పుచునే యుండును. తార మాటలను వాలి వినడు. మంచి మాటను మనస్సు వినదు.

వాలి సుగ్రీవుని తీవ్రముగా కొట్టెను. ఆ భయంకర ఘాతమునకు సెలయేళ్ళు పారినట్లు సుగ్రీవుని నోటి గుండా, ముక్కు గుండా రక్తము ప్రవహించసాగెను. సుగ్రీవుడు భయపడి, దీనుడై రాముని జూచెను. రాముడు బాణమును వదలి వాలిని సంహరించెను.

కామము జీవునిపై విరుచుక పడును. అట్టి విషమ పరిస్థితులలో సుగ్రీవుడు రాముని జూచినట్లు, జీవులు పరమాత్మ వైపు దృష్టిసారించాలి. దైవస్మరణ బ్రతుకులకు ధన్యతను చేకూర్చును. రాముని అనుగ్రహ బాణము సారించబడును. వెంటనే కామము హత మగును.

వాలి నేల రాలెను. రాముని కార్యము నాక్షేపించెను. రాముడు వాలికి ధర్మ సూక్ష్మములను తెలిపెను. వాలికి కనువిప్పు కలిగెను. రాజ్యము నుండి తరిమి గొట్టినను, భార్య నపహరించినను, మనస్సులో నుంచుకొనక శ్రీరాముని చేతిలో మరణించే భాగ్యమును కల్గించినందులకు వాలి సుగ్రీవునికి కృతజ్ఞతలను తెలిపెను. "అగ్రజా! నీవు కిష్కింధ నుండి నన్ను వెడల గొట్టనిచో నాకు రామ దర్శనమే గాకుండెడిది. దైవమును జూపు వారెవరైనను గురువులే. నీ మేలు ఎన్ని జన్మలకైనా తీర్చలేనిది" యని సుగ్రీవుడు వాలి పాదములపై బడెను. వాలి మరణించెను. ధర్మాచరణ గల వారికి క్షీణదశ రాదనియు, అధర్మపరులు క్షీణింపక తప్పదనియు రాముడు పలికెను.

రామాజ్ఞచే సుగ్రీవుడు కిష్కింధకు రాజయ్యెను. అంగదుడు యువరాజయ్యెను. "కార్తీకమాసము నందు రావణ సంహార విషయమును గూర్చి ఆలోచింపుము" యని రాముడు సుగ్రీవునితో పలికి లక్ష్మణునితో గూడి ప్రస్రవణగిరిమీది కెళ్ళెను.

సీతాన్వేషణము

సుందర కాండము ప్రారంభ మగుచున్నది. మనిషికి గుండె ఎంత ప్రధానమో, ఆలయానికి గర్భగుడి ఎంత ప్రధానమో, శ్రీమద్రామాయణమున సుందరకాండ అంత ప్రధానమైనది. అన్ని కాండలలోను ఇది అత్యంత అందమైన కాండమై యున్నది. రాముని బాల్యమును వర్ణించుటచేత మొదటి కాండమునకు బాలకాండము అను నామము కలిగెను. అయోధ్యాపురిలో జరిగిన విషయములను వివరించుటచేత రెండవ కాండము అయోధ్య కాండ యైనది. రాముని యొక్క అరణ్య వాసమును, అరణ్యములో జరిగిన విషయములను వివరించుటచేత మూడవ కాండము అరణ్యకాండ మాయెను. కిష్కింధా పురిలో జరిగిన విషయములను వివరించుట వలన నాల్గవ కాండము కిష్కింధాకాండ మాయెను. రామ రావణ యుద్ధమును వర్ణించుట చేత ఆరవ కాండము యుద్ధ కాండమైనది. మరి ఐదవ కాండమైన సుందరకాండ ఒక్కటియే అనూహ్యమైన రీతిలో నామమును ధరించినది. ఈ కాండమంతయు సౌందర్యవిలసితమే గనుక ఇది సుందరకాండ యని పిలువబడినది.

సీతమ్మ జాడను తెలిసికొని రమ్మని సుగ్రీవుడు వానరులకు ఆజ్ఞ యిచ్చెను. వానరులందరూ సముద్ర తీరమును చేరిరి. రావణు డెక్కడ యుండునో తెలియక ఆలోచించు చుండిరి. ఈలోగా జటాయువు యొక్క సోదరుడైన సంపాతి వచ్చెను. అతని ద్వారా రావణుని ఉనికిని వానరులు తెలిసికొనిరి. లంకను చేరుటకు ఉద్యుక్తులైరి. ఉత్సాహపడిరి. కానీ భయంకరమైన అలలతో గూడిన సాగరమును వీక్షింపగనే విఫల మనోరథులై నిలబడి పోయిరి. అప్పుడు జ్ఞానవృద్ధుడు, వయోవృద్ధుడైన జాంబవంతుడు హనుమంతుని సమీపించి, "ఆంజనేయా! నీవు బలవంతుడవు. బుద్ధిమంతుడవు. పరాక్రమశాలివి. సాగరమును దాటుటకు ఎందులకు సంశయించు చున్నావు? నీవు సునాయాసంగా సముద్రమును లంఘించగలవు. లెమ్ము, బయలుదేరుము.

ఋషీణాంచ ప్రసాదేన కపివృద్ధే మతేన చ
గురూణాం చ ప్రసాదేన సంప్లవత్వం మహార్ణవమ్

"ఋషుల యొక్క, వృద్ధులైన వానర శ్రేష్ఠుల యొక్క, గురువుల యొక్క దివ్యానుగ్రహముచేత ఈ సాగరమును నీవు అవలీలగ దాటగలవు" యని జాంబవంతుడు హనుమన్నతో పలికెను.

హనుమంతుడు బయలుదేరెను. మహేంద్ర పర్వతము నెక్కెను. తన దేహమును అమాంతంపెంచెను. తూర్పుదిక్కు తిరిగి తన తండ్రి యగు వాయుదేవునకు నమస్కరించెను. పెద్దల అనుమతితో, ఆశీస్సులతో చేసేకార్య క్రమాలు ఎప్పుడూ శుభమునే చేకూరుస్తాయి. ఎగురుటకు సిద్ధపడెను. తన పాదములతో కొండను నొక్కి పట్టెను. అలా నొక్కుట వలన గిరి చలించగా కొండపై పూచిన పూలు చెట్టునుండి రాలి కొండను చక్కగా అలంకరించెను. ఆ దృశ్యము చూచుటకు అతి సుందరముగా కన్పట్టసాగెను. అది పుష్పగిరియా అన్నట్లుండెను.

హనుమంతుడు ఎగురుటకు సిద్ధపడి వానర వీరులతో "రామబాణము ఎట్లు వాయు వేగముతో ముందుకు చనునో అదే వేగముతో నేను లంకనుజేరి తిరిగి వచ్చెదను" అనెను. ఇదియే హనుమంతుని శరణాగతి యందలి సౌందర్య విశేషము. రామబాణమునకు ఎదురులేదు. కారణమేమిటి? అది శరము యొక్క వైభవము కాదు. దాశరథి వైభవము. అలాగే తాను చేయు ఈ బృహత్కార్యము తన శక్తికి సంబంధించినది కాదనియు అది కేవలం రాముని యొక్క వైభవమే ననియు తెలిపినాడు. రామబాణమునకు వైఫల్యము లేనట్లు, తాను చేపట్టిన ఈ బృహత్కార్యము కూడా సఫలము గాక తప్పదని తెలుపు చున్నాడు. ఆధ్యాత్మిక మార్గంలో విశ్వాసమనేది చాలా అపూర్వమైన సుగుణము.

హనుమంతుడు ఎగిరెను. ఆంజనేయుని గమన వేగమునకు పెద్దపెద్ద చెట్లు కూలిపోయినవి. పక్షులు, జంతువులు నేల రాలినవి. హనుమంతుడు సముద్రమును దాటెను. ఇంతటి గొప్ప కర్మ నాచరించినను, శ్రమ ప్రయాసలకు ఓర్చి ఎగిరినను హనుమంతుడు ఇసుమంతైనను అలసిపోలేదు..

యోజనానాం శతం శ్రీ మాం స్తీర్త్వా ప్యుత్తమ విక్రమః
అనిః శ్వసన్ కపిస్తత్ర న గ్లాని మధిగచ్ఛతి

"శత యోజనముల వెడల్పుగల సాగరమును దాటినను మహాబలవంతుడగు ఆంజనేయుడు దీర్ఘశ్వాసను తీసికొనలేదు" యని సుందరకాండము తెలుపుచున్నది.

ఆంజనేయుడు సాగరమును దాటి లంకాపురి చేరెను. హనుమంతుడు రామాయణంలో ఆచార్యుడుగా తెలియబడుతాడు. జీవుని దేవునితో కలిపే ప్రయత్నము చేయు ఆచార్యుడే ఆంజనేయుడు. అతడు భవసాగరమును అనాయాసముగా దాటును. ఆంజనేయుడు లంకను జేరెను. కట్టుదిట్టమైన లంకానగరమును గాంచి వానరులు ఈ లంకను జయించగలరా? దేవతలకు సైతము ఇది సులభసాధ్యమైన పని కాదు యని తలచెను.

సాయంత్రము చీకట్లు ముసిరెను. హనుమంతుడు లంకలో ప్రవేశించెను. రావణుని సౌధమంతట తిరిగి సీతను వెదకెను. కానీ సీత జాడ తెలియలేదు. అయినను హనుమంతుడు నిరాశచెందలేదు. ఇదియే సాధకునికి ఉండవలసిన ఉత్తమ లక్షణము.

అజ్ఞాన దశయే నిశాసమయము. అట్టి దశలో జీవులందరు సుప్తులై ఉందురు. నిజమైన ముని అప్పుడే సత్యాన్వేషణమును సాగించును. ధ్యానమును కొనసాగించును.

యా నిశా సర్వభూతానాం తస్యాం జాగర్తి సంయమీ

"ఏదయితే జీవులకు రాత్రియో, అది సంయమ యోగికి పట్టపగలు వంటిది" యని గీతాచార్యుడు స్థితప్రజ్ఞ లక్షణములలో తెలిపియున్నాడు.

సీత జాడ తెలియలేదు. కానీ హనుమంతుడు నిరాశచెందలేదు. ద్విగుణీకృతమైన ఉత్సాహముతో సీతను అన్వేషింతును అని నిర్ణయించుకొనెను. సాధకుడైన వాడు ఎన్నడూ నిరాశావాది కాకూడదు.

తస్మా దనిర్వేదకరం యత్నం చేష్టేऽహ ముత్తమమ్
అదృష్టాంశ్చ విచేష్యామి దేశాన్ రావణ పాలితాన్

"నేను అధికోత్సాహముతో ఇంకనూ గొప్పదియైన ప్రయత్నమును చేయుదును. రావణుని ఈ లంకలో రహస్య ప్రదేశములను, ఇంత వరకు చూడని ప్రదేశములను, కూడా చూసెదను" అని ఆంజనేయుడు తనలో తాను చర్చించుకొనెను. సత్యాన్వేషణలో నిరాశ పనికిరాదు. సాధన ఫలప్రదము కానపుడు ప్రయత్నమును ఉత్సాహ పూరితంగా సాధకుడు తీవ్రతరం చేయాలి.

ఆంజనేయుడు సీతను అన్వేషించుచు అశోకవనమును చేరెను. అచ్చట రాక్షస స్త్రీల మధ్య ఆసీనురాలైయున్న ఒక సాధ్విని గాంచెను. నిరంతర ఉపవాసముల వలన ఆమె చాలా కృశించి యుండెను. ఆమెను చూడగనే ఈ సాధ్వియే సీతమ్మ అయి ఉండవచ్చునని హనుమంతుడు భావించెను. ఆమె రామ ధ్యానములో మునిగి యుండెను.

ఇంతలో రావణుడు అక్కడికి ఏతెంచుటను ఆంజనేయుడు గాంచెను. చెట్ల ఆకుల మధ్య దాగెను. రావణుడు సీతమ్మతో పలికిన కఠోర వాక్యములను ఆలకించెను. రావణుడు వెడలిన పిదప మధురమైన పలుకులతో శ్రీరామచరితమును హనుమంతుడు గాన మొనరించెను. సీతమ్మ తలనెత్తి భక్తి ప్రపత్తులతో కదలిపోవుచున్న హనుమంతుని జూచెను. రాముని కుశలమును హనుమంతునిద్వారా విని సీత ఎంతగానో సంతసించెను.

శ్రీరాము డొసగిన ఉంగరమును హనుమంతుడు సీత కిచ్చెను. దానిని గాంచి రాముని దర్శించినట్లే సీతమ్మ పరవశించెను. "తల్లీ! నీవు ధైర్యముగా యుండుము. శ్రీరాముడు గొప్ప వానర సైన్యమును వెంట బెట్టుకొని అతి శీఘ్రముగా ఇక్కడికి వచ్చి, రావణుని వధించి నీకు ఆనందమును కలిగించగలడు" అని పలికెను.

"హనుమా! నేను స్వతంత్రము లేని దానను. రామునికి సంపూర్ణ శరణాగతు రాలను. రాముని యాజ్ఞ లేనిదే ప్రాణమును కూడా విడిచే హక్కు నాకు లేదు. అందుచేత బ్రతికియున్నానే గాని బ్రతుకులో రుచి గోచరించి కాదు" అని సీతమ్మ బాధా పూరిత విషయమును వివరించెను.

ఆంజనేయుని హృదయము మిగుల దుఃఖము నొందెను. పుత్ర సమానుడైన తన భుజముపై ఆసీనమైనచో జానకిని రాముని సన్నిధికి చేర్చగలనని హనుమంతుడు చెప్పెను. సీతమ్మ అందులకు అంగీకరించలేదు. అది రాముని కార్యమని పలికెను.

హనుమంతుడు జానకి నుండి సెలవు గైకొనుటకు సిద్ధపడి "అమ్మా! రామలక్ష్మణులకు ఏమి తెలియ జేయమందువో! తెలుపుము" అనెను. సీత దుఃఖము కట్టలు త్రెంచుకొని ప్రవహించుచుండ

కౌసల్యా లోక భర్తారం సుషువేయం మనస్వినీ
తం మమార్థే సుఖం పృచ్ఛ శిరసా చాభివాదయ

"సుమనస్విని యగు కౌసల్యాదేవి జగత్ప్రభువగు ఏ శ్రీరాముని గనెనో ఆ రాముడు సుఖముగా నున్నాడా? యని నేనడిగినట్లు చెప్పుము" అని జానకి పలికెను.

రాముని సన్నిధి కేగుచున్న హనుమంతునకు జానకి చూడామణిని అందించి దానిని గుర్తుగా ఇవ్వమనెను. ఆంజనేయుడు దానిని గ్రహించి బయలుదేరి, సీతమ్మకు తన పరాక్రమమును చూపి ఓదార్పు నందించుటకు గాను అశోకవనము యొక్క బహిర్ద్వారమును పిండి గావించెను.

సీతాదేవి హనుమంతుని ద్వారా చూడామణిని పంపుటలో విశేషార్థమున్నది. చూడామణిని తలయందు ధరించుచుందురు. అట్టి చూడామణిని రామునకు పంపెను. ఆమె మస్తిష్కము నుండి కదలే ప్రతిసంకల్పము రామునిదై యున్నదని తెలుపుటయే అందులోని అంతర్భావము. ఇదియే అనన్య చింతనము. సంపూర్ణ శరణాగత భావము.

హనుమంతుడు అశోక వనమును ధ్వంస మొనర్పసాగెను. రావణునికి ఈ విషయము తెలిసెను. అనేక మంది రాక్షసులను పంపి హనుమంతుని పట్టి తెండని యాజ్ఞాపించెను. వారందరు హనుమంతుని చేత హతులైనారు. అప్పుడు తన చెంతనున్న ఐదుగురు సేనాధిపతులను పంపినాడు. వారే విరూపాక్షుడు, యూపాక్షుడు, దుర్ధరుడు, ప్రఘనుడు, భాసకర్ణుడు. ఈ ఐదుగురు సేనాధిపతులను కూడా హనుమంతుడు వధించెను. ఆ తరువాత ఏడుగురు మంత్రి కుమారులను పంపగా వారిని కూడా ఆంజనేయుడు సంహరించెను. రావణుని కుమారుడగు అక్షుడు తండ్రి ఆజ్ఞను గైకొని, రథమునెక్కి యుద్ధమునకు బయలుదేరెను. హనుమంతుడు అక్షకుమారుని పట్టుకొని, గరుత్మంతుడు గొప్ప సర్పములను త్రిప్పినట్లు, అతనిని త్రిప్పి, భూమిపై పడవేయగా అక్ష కుమారుడు మరణించెను.

ఈవార్త రావణుని కందెను. రావణుడు తీవ్రముగా కలత చెందెను. గొప్ప అస్త్రములను ప్రయోగించి హనుమంతుని పట్టితెమ్మని ఇంద్రజిత్తును పంపెను. ఇంద్రజిత్తు వెళ్ళి బ్రహ్మాస్త్రమును ప్రయోగించెను. బ్రహ్మాస్త్రమునకు నమస్కరించి హనుమంతుడు లొంగిపోయెను. హనుమంతుని పట్టుకొని వచ్చి రావణుని ముందు నిలబెట్టిరి. హనుమంతుని బ్రహ్మాస్త్రము కూడా ఏమిచేయలేదు. వాస్తవానికి తన ఇష్టాను సారమే హనుమంతుడు పట్టుబడెను. రావణుని చూచుటకొరకే హనుమంతుడు ప్రవర్తించెను. హనమంతుని బంధించి రావణుని ముందు నిలబెట్టిరి. హనుమంతుడు రాముని యొక్క పరాక్రమ వైభవమును రావణుని ఎదుట గానమొనరించెను. రావణుని దూషించెను. రాముని ఎదుర్కొనుశక్తి దేవతలకు కూడా లేదని నిర్ధారణ చేసెను.

అపకుర్వన్ హి రామస్య సాక్షాదపి పురందరః
న సుఖం ప్రాప్నుయా దన్యః కిం పునస్త్వ ద్విధోజనః

"రామునకు కీడు చేసిన సాక్షాత్తు దేవేంద్రుడు కూడా సుఖమును పొందలేడు. ఇక నీలాంటి అన్యుల, సామాన్యుల విషయమును వేరుగా చెప్పవలెనా?" యని హనుమంతుడు పలికెను.

హనుమంతుని వాక్యములు రావణునకు బాధను కలిగింపగా "ఈ వానరుని వధింపుడు" యని రావణుడు బిగ్గరగా కేకవేసెను. ఆ మాటల నాలకించి విభీషణుడు కలతచెంది, "సోదరా! రాక్షసరాజా! హనుమంతుడు తాను రామదూతనని చెప్పుకొనినాడు. దూతను వధించుట పాడిగాదు. ఇది నీ కీర్తిని భంగ మొనర్చును" అని చెప్పగానే విభీషణుని హితవచనములు రావణునికి ప్రియముగా గన్పట్టెను. "అట్లయినచో కపివరులకు అత్యంత ప్రీతికరమైన వాలమునకు నిప్పంటించుము" అని రావణుడు పలికెను.

రాక్షసులు ఆంజనేయుని తోకకు గుడ్డలు చుట్టి నిప్పంటించిరి. ఈ విషయమును విని జానకి శోకవదనురాలై తన బిడ్డడైన హనుమంతునికి ఏవిధమైన అపకారము జరుగకూడదని అగ్నిదేవుని ప్రార్థించెను. హనుమంతుడు పై కెగిరెను. మండుతున్న తోకను త్రిప్పుచూ లంకా నగరము నంతటిని దగ్ధమొనర్చెను. ఆ తరువాత సీతమ్మకు ప్రత్యక్షముగా ప్రణామము లర్పించి, శ్రీరాముని దర్శించుటకు ఆకాశమార్గాన ఉత్తర దిక్కుగా వాయు వేగముతో హనుమంతుడు బయలుదేరెను. హనుమంతుడు శ్రీరాముని సమీపించెను.

"దృష్టా సీతా" "సీత చూడబడెను"

అని ముక్తసరిగ చెప్పి సర్వులను ఆనందపరచెను. సీతమ్మ ఇచ్చిన చూడామణిని రామున కందించెను. రాముడు ఆ చూడామణిని హృదయానికి హత్తుకొని పిల్లవానివలె రోదించెను. ఈ చూడామణిని మహేంద్రుడు జనకమహారాజున కివ్వగా, దానిని వివాహ సందర్భమున సీతకు జనకమహారాజు ఇచ్చెను అని శ్రీరాముడు సుగ్రీవునితో చెప్పెను. "హనుమా! జానకి మృదు వచనములు ఇంకా ఏమి పలికినది?" అని శ్రీరాముడు ఆంజనేయుని ప్రశ్నించెను.

"రాఘవా! సర్వదా సర్వకాలముల యందును వైదేహి మీ నామమునే నాలుకపై ధరించి యున్నది. తాను నెలరోజుల కన్నను ఎక్కువ కాలము బ్రతుకలేననియు, మిమ్ములను శీఘ్రముగా లంకాపురికి బయలుదేరి రమ్మని చెప్పినది;" అని హనుమంతుడనెను.

చిరంజీవతి వైదేహీ యది మాసం ధరిష్యతి
క్షణం సౌమ్య న జీవేయం వినా తా మసి తేక్షణాం

"హనుమా! సీత మాసము రోజులు జీవించ గలుగునా? అయితే ఆమె చిరంజీవినియే. నేను సీతను చూడకుండా క్షణకాలము బ్రతుకలేను" అని రాముడు బిగ్గరగా రోదించెను.

సాగరుని శరణాగతి

సుగ్రీవునితో కలిసి శ్రీరాముడు సాగర తీరమును చేరెను. సముద్ర తీరమున మూడు రాత్రులు వసించి సాగరుని ధ్యానించెను. మూర్ఖత్వమును జోడించుకొనిన సాగరుడు రాముని ఎదుట ప్రత్యక్షము కాలేదు. సాగరుని ప్రవర్తన రాముని హృదయమును గాయపరచెను.

రాముడు తమ్ముడైన లక్ష్మణునితో "లక్ష్మణా! గర్వాతిశయముచే ఈ సాగరుడు మతిభ్రష్టుని వలె ప్రవర్తించుచున్నాడు. ఇతడు మన మంచితనమును బలహీనముగా భావించినాడు. గుణహీనులు ఎప్పుడూ మంచితనమును అసమర్థతగానే భావింతురు.

ప్రశమశ్చ క్షమా చైవ ఆర్జవం ప్రియ వాదితా
అసామర్థ్య ఫలా హ్యేతే నిర్గుణేషు సతాం గుణాః

"లక్ష్మణా! ప్రశమనము, క్షమ, ఆర్జవము, ప్రియ భాషణము అను ఈ నాలుగు సుగుణములను దుర్జనుల ఎదుట ప్రదర్శించినచో వారు అట్టి ప్రదర్శకుని అసమర్థునిగ గుర్తింతురు."

శ్రీరాముడు ఈవిధముగా పలికి కోదండమును ఎక్కుపెట్టెను. సూర్యుని వలె తీక్షణమైన శరమును ధనుస్సుపై నుంచి గురిచూసి లాగెను. వెంటనే సముద్రుడు వ్యక్తరూపుడాయెను. రామునిముందు ప్రత్యక్షమాయెను. రామునకు నమస్కరించెను. క్షమాపణమును కోరి, తరువాత తక్షణ కర్తవ్యమును రామునకు తెలియజేసెను.

"రామభద్రా! విశ్వకర్మ కుమారుడు నలుడనువాడు మీ సైన్యమునందు గలడు. అతడు నాపై వారధిని నిర్మించగలడు. నేను ఆ వారధిని ధరించి భరింతును" అనెను. రాముని శరణు జొచ్చెను. శ్రీరాముడు సాగరునకు అభయ మొసగెను. నలుడు వానరుల సహాయముతో వారధిని చక్కగా నిర్మించెను. శ్రీరాముడు లంకాపురి చేరెను.

విభీషణుని శరణాగతి

రాముడు సాగరతీరం చేరాడు. రావణుడు లంకలో సభ నేర్పాటుచేశాడు. మంత్రులను సలహా అడిగినాడు. రాముని సైన్యాన్ని క్షణంలో మట్టుపెట్ట గలమని రాక్షసులు అతి భాషణము చేసినారు. విభీషణుడు లేచి నిలబడి "సోదరా! లంకాధీశా! మీరు శ్రద్ధతో నాలకింపుడు. రామునితో శత్రుత్వం వాంఛనీయము కాదు. రాముని ఎదిరించుట సాధ్యమైన పనికాదు. అతని భృత్యు డొక్కడు వచ్చి లంక నంతటిని చిందర వందర గావించెను. కుంభకర్ణుడు గాని, ఇంద్రజిత్తు గాని ఎవ్వరూ రాముని ఎదుట నిలువలేరు. జరిగిన తప్పిదమును గుర్తించి, పశ్చాత్తాపముతో రాముని శరణువేడుటయే తక్షణ కర్తవ్యమని నా అభిప్రాయము" అని పలికెను.

"దుష్టుడా! నా ఎదుట నా శత్రువైన రాముని శ్లాఘిస్తావా? నీవు ద్రోహివి. వంచకుడవు. నిన్ను క్షమించకూడదు" అంటూ ఆగ్రహోదగ్రుడైన రావణుడు విభీషణుని బలంగా తన్నెను.

"సోదరా! నీవు జ్యేష్ఠభ్రాతవు. పితృ సమానుడవు. నీవు తన్నినందుకు బాధలేదు. భగవానుడగు రామునితో వైరము మంచిది కాదు. లంకాపురినంతటిని నాశమొనర్చే ఈ శత్రుత్వమును త్యజింపుము" అని విభీషణుడు పలికెను.

విభీషణుని వచనములు రావణునికి రుచింపలేదు. రావణుడు విభీషణుని అవమానించి లంక నుండి తరిమిగొట్టెను. లంకాపురి పతనము ప్రారంభమాయెను.

పుణ్యాత్ముడైన వానిని ఇంటి నుండి వెడల గొట్టిన వారికి శుభము లంతరించును. విదురుని దూరం చేసికొని దుర్యోధనుడు పతన మయ్యెను. విభీషణుని పోగొట్టుకొని రావణుడు మృతి చెందును. భక్తులను బాధించేవారి బ్రతుకులు శూన్యమై పోతాయి.

విభీషణుడు శరణార్థియై రాముని సమీపించెను. "రాముడు నన్ను భక్తునిగా అనుగ్రహించునా? రావణుని సోదరుడనని శంకించునా? రాక్షసుడని నిరాకరించునా? రాముడు సర్వసాక్షి. సర్వాంతర్యామి. అతడు నా మనోభావముల నెరుగును. నన్ను అనుగ్రహించును" అని భావిస్తూ సాగరతీరమున కరుదెంచెను.

సుగ్రీవుడు విభీషణుని శంకిస్తాడు. ఆంజనేయుడు విశ్వాసాన్ని ప్రకటిస్తాడు. ఆశ్రయించిన వానిని తిరస్కరించడం నా ధర్మం కాదంటాడు శ్రీరాముడు. శ్రీరాముని కళ్యాణ గుణములలో ఆశ్రితజన రక్షణము అత్యుత్తమమైనది.

సకృ దేవ ప్రపన్నాయ తవాస్మీతి చ యాచతే
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదామ్యేత ద్వ్రతం మమ

"ఎవడు నన్ను శరణు బొందినవాడై "నేను నీ వాడను" అని నన్ను రక్షణ కోరునో, అట్టి వానిని సర్వప్రాణుల నుండి అభయమును అనుగ్రహింతును" అని శ్రీరాముడు సుగ్రీవునితో చెప్పెను.

విభీషణుడు ధర్మాత్ముడు. భక్తుడు. అందుచేత ఎంతమంది వలదన్నను వినకుండా శ్రీరాముడు విభీషణునికి అభయ మొసంగెను.

భగవానుడు అంతర్యామి. మన మనస్సులో జరుగు ప్రతివిషయము ఆయనకు తెలియును. ప్రపంచము త్యజించినను భక్తులను పరమాత్మ కనికరించును. ఆశీర్వదించును. విభీషణుని వంటి ఉత్తమభక్తిని ఎవరు కల్గియుందురో వారు రామానుగ్రహమునకు పాత్రులై తరింతురు.

రామ రావణ సంగ్రామము

రామాజ్ఞచే అంగదుడు రావణుని వద్దకు రాయబారిగా వెళ్ళెను. రాముని శరణు వేడుటయో, లేక రాక్షస సమూహ వినాశమో, ఈ రెండింటిలో ఏది శ్రేయమో నిర్ణయించు కొనుమని అంగదుడు చెప్పెను. దుర్బుద్ధి యగు రావణుడు అంగదుని వధించమనెను. అంగదుడు వారికి దొరకకుండా పక్షివలె ఎగిరివచ్చి శ్రీరాముని వద్ద నిలిచెను.

రామ రావణ సంగ్రామము ప్రారంభమాయెను. రావణుని సైన్యంలో అనేకమంది రాక్షసులు వధించబడిరి. ఇంద్రజిత్తు రథమును అంగదుడు శిథిల మొనర్చెను. ఇంద్రజిత్తు గొప్పవిద్యైన శరములను ప్రయోగించి రామలక్ష్మణులను గాయపరచెను.

కుంభకర్ణుడు రావణుని సోదరుడు. దీర్ఘతపస్సు చేసి బ్రహ్మదేవుని సాక్షాత్క రించుకొనెను. దీర్ఘనిద్ర ననుభవించునట్లు వరమును పొందెను. దురదృష్ట వంతుల కోర్కెలు బహు విచిత్రముగా యుండును.

మనలోని తమోగుణమే కుంభకర్ణుడు. తమోగుణ ప్రేరితుడు సదా నిద్రించుచునే యుండును. శ్రీరాముడు కుంభకర్ణుని వధించెను. శుద్ధసత్త్వ మనెడి రామునిచే తమోగుణ మనెడి కుంభకర్ణుడు వధింప బడవలెను.

కుంభకర్ణునితో పాటు ఇంద్రజిత్తు కూడా మరణించెను. ఇంద్రజిత్తు గొప్పవీరుడు. అట్టి వీరుని ఇంద్రియజిత్తుయైన లక్ష్మణుడు సంహరించెను. సంయమిముందు యముడుకూడా తలవంచక తప్పదు.

రామ రావణ యుద్ధము ప్రారంభమాయెను. రావణుని వధించుటకు రాముడు విర్ణయించు కొనెను. పరమాత్మ విర్ణయము చేసిన తరువాత ఆదుకొనే వారెవరుంటారు?

య దీంద్ర వైవస్వత భాస్కరాన్ వా స్వయంభు వైశ్వానర శంకరాన్ వా
గమిష్యసి త్వం దశధా దిశోవా తథాసి మే నాద్యగతో విమోక్ష్యసే

“రావణా! నీవు మహేంద్రుడు, యముడు, ఆదిత్యుని వద్ద కెళ్ళినను, లేదా బ్రహ్మదేవుడు, వైశ్వానరుడు, శంకరాదుల సమీపమునకు వెళ్ళినను, లేక ఏ దిక్కునకు పారిపోయినను నా నుండి నిన్ను ఎవ్వరూ కాపాడలేరు” అని రాముడు పలికెను.

రాముడు రావణునిపై బాణవర్షమును కురిపించెను. రావణుని రథమును కుప్పగూల్చెను. గుఱ్ఱములు క్రిందపడి పోయెను. ధ్వజము నేల కొరిగెను. రావణుని

రథము కూలిపోగా అతని బాణము కూడా ముక్కలై క్రిందపడెను. రావణుని కిరీటము క్రిందపడెను. ఆ సమయమున రావణుడు వాడిన సుమమువలె, అస్తమించు సూర్యునివలె గోచరించెను. నిస్సహాయ స్థితిలో నిలబడియున్న రావణుని జూచి రాముడిట్లు పలికెను.

“రావణా!నీవు యుద్ధమున అలసిపోయితివి. కనుక లంకాపురికెళ్ళి విశ్రాంతి తీసికొనుము. నూతన రథమును, ధనుస్సును తీసికొని రేపు రమ్ము. నా యొక్క పరాక్రమమును తిరిగి వీక్షింపుము” అని పలికెను.

ఆహా! ఏమి ఔదార్యము! ఇది రాముని యొక్క శీలవైభవమును చాటుతున్నది. ఇచ్చట రాముడు ఆదర్శ శత్రువుగా తెలియబడుచున్నాడు.

మరునాడు యుద్ధము ప్రారంభమాయెను. రావణుడు బాణములను తీవ్రముగా వదలెను. అయినా రాముడు చలించలేదు. రావణునిపై శర పరంపరలను గురిపించుచు రాముడు అలసి పోవుచుండుటను అగస్త్యమహర్షి గాంచెను. రాముని సమీపించెను. “రామా! అతి రహస్యమైనదియు, వైభవోపేతమైనదియు నగు స్తోత్రమును నీకు వినిపించెదను. ఆలకింపుము. ఈ స్తోత్రము శత్రువులను సంహరించుటకు ఉపయోగ పడును. అదియే ఆదిత్య హృదయము” అని చెప్పి శ్రీరామునకు ఆ స్తోత్రమును వినిపించెను.

ఆదిత్య హృదయమును పఠించగనే అలసట అదృశ్యమాయెను. ఉత్సాహము ఇనుమడించెను. సూర్యభగవానుడు శ్రీరాముని ఆశీర్వదించెను.

రామ రావణులు భయంకరముగ శరములను ప్రయోగించసాగిరి. ఇంతలో మాతలి శ్రీరాముని సమీపించెను. బ్రహ్మాస్త్రమును ప్రయోగింపుమని తెలిపెను. శ్రీరాముడు బ్రహ్మాస్త్రమును ప్రయోగించెను. అది భయంకరమైన రీతిలో ముందుకు దూసుకువెళ్ళి దశకంఠుని వధించి, తిరిగి వచ్చి అమ్ముల పొదిలో చేరెను. రావణుడు మరణించెను. దేవతలు పుష్ప వృష్టిని కురిపించిరి. రావణునికి ప్రేతకర్మమును చేయుటకు విభీషణుడు నిరాకరించెను. శ్రీరాముడు విభీషణునికి నచ్చజెప్పి అతనిచేత ప్రేతకర్మ జరిపించెను.

సీత రాముని వద్దకు గొని రాబడెను. రాముడు సీతను చూడలేదు. రావణుని రాజ్యంలో ఇంతకాలము వసించిన సీతను గ్రహించుట జనులకు సమ్మతము కాదేమోనని భావించెను. శ్రీరాముని విముఖతను గాంచి వైదేహి విలపించెను. ఆమెకు తరుణోపాయము తెలిసి రాదాయెను. “లక్ష్మణా! చితి రగిలింపుము” యని సీత పలికెను. పెద్దల మాటను నిరాకరించలేని లక్ష్మణుడు చితిని రగిలించెను. సీత చేతులు జోడించి అగ్నిదేవునకు నమస్కరించెను.

యథా మే హృదయం నిత్యం నాప సర్పతి రాఘవాత్
తథా లోకస్య సాక్షీ మాం సర్వతః పాతు పావకః

“నా హృదయము శ్రీరాముని నుండి క్షణమైనను దూరము గాకుండా యుండినది సత్యమైనచో లోక సాక్షియగు అగ్నిదేవుడు నన్ను అన్నివిధముల రక్షించుగాక!” యని అగ్నికి

ప్రవేశించెను. చూస్తుండగనే అగ్నిదేవుడు నమస్కరించుచు సీతమ్మ ప్రశాంతముగ అగ్నిలో ప్రవేశించెను. చూస్తుండగనే అగ్నిదేవుడు
నమస్కరించుచు సీతమ్మ ప్రశాంతముగ అగ్నిలో ముందు వ్యక్త మయ్యెను.
సీతమ్మను తన ఒడిలో కూర్చుండ బెట్టుకొని రాముని ముందు వ్యక్త మయ్యెను.

అబ్రవీత్ తు తదా రామం సాక్షీ లోకస్య పావకః
ఏషాతే రామ వైదేహీ పాపమస్యాం న విద్యతే

సర్వలోకసాక్షియగు అగ్నిదేవుడు శ్రీరామునితో ఇలాపలికెను: "రామచంద్రా! ఈమె నీ భార్యయు, జనక పుత్రిక యగు సీతాదేవి. ఏ పాపము తెలియని పుణ్యశీల" యనెను.

వెంటనే శ్రీరాముడు అమితానందభరితుడై, "సీత యొక్క మనస్సు సదా నాయందే యుండును" అని అప్రయత్నముగా అనెను.

అనన్య హృదయాం సీతాం మచ్చిత్త పరిరక్షణీమ్
అహమప్య వ గచ్ఛామి మైథిలీం జనకాత్మజామ్

"విదేహ రాజకుమారియగు సీత హృదయము సదా నా యందే యుండునని నాకు తెలియును. ఆమె అన్యవిషయ చింతనము నెరుగదని నాకు తెలియును. నా మాట ననుసరించియే జీవించుచుండును" అని రాముడు పలికెను.

సీత యొక్క శీలమును రాముడు శంకించలేదు. ఇతరులను దృష్టిలో ఉంచుకొని, సీతాదేవి ఖ్యాతిని ఇనుమడింప జేయుటకే రాముడలా ప్రవర్తించెను.

రావణుడు మరణించెను. ఇచ్చిన మాటను నిలబెట్టుకొనుచు విభీషణుని శ్రీరాముడు అభిషిక్తుని గావించెను. కుబేర వాహనమైన పుష్పక విమానముపై సుగ్రీవ విభీషణులతో కూడి రాముడు బయలు దేరెను. మార్గమధ్యమున భరద్వాజ మహర్షి ఆశ్రమమును సందర్శించెను.

సోదరుని వియోగ బాధను భరించలేక, కృశించిన దేహముతో భరతుడు దుఃఖించు చుండెను. శ్రీరాముడు సకాలమునకు విచ్చేసి, భరతుని ప్రాణములను కాపాడెను. తన నాశ్రయించు వారలను రాముడు సదా కాపాడుచునే యుండును.

అయోధ్యాపురిలో రత్నఖచిత సింహాసనముపై శ్రీరాముడు ఆసీనుడై యుండెను. భక్తుల హృదయమే అయోధ్య. సత్యము, అహింస, బ్రహ్మచర్యాది రత్నములతో ఏ భక్తుని హృదయము శోభించుచుండునో అదియే శ్రీరామచంద్రుని సింహాసనము. ప్రతి హృదయము రామునికి సింహాసనము కావాలి. సీత యనెడి మనస్సు రాము డనెడి పరమాత్మతో అయోధ్య యనెడి హృదయములో కలసి కరిగి పోవుటయే పట్టాభిషేకము.

రామ రాజ్యములో ప్రజలు ఆనందయాత్ర గడుపు చుండిరి. పంటలు సమృద్ధిగ యుండెను. వర్షములు సకాలమునకు గురియుచుండెను. అనారోగ్యముతో, రోగములతో బాధపడువారు లేకుండిరి. ధర్మము చతుష్పాదములతో చరించుచుండెను. వైధవ్యము తెలియకుండెను. సర్పభయము లేకుండెను. చోరభయము తెలియదాయెను. బాలురకు మృత్యువు ప్రాప్తించకుండెను. దీర్ఘ ఆయువుతో, సంతృప్తికరమైన సంతానముతో ప్రజలు ఆనంద యాత్రను గడుపసాగిరి.

పరశురాముని చరిత్రము

రాముని చరిత్రము ముగిసిన పిమ్మట శుకబ్రహ్మ వంశానువర్ణనము గావించి ఇప్పుడు పరశురాముని జన్మ వృత్తాంతము నెరింగించుచున్నాడు.

జమదగ్ని రేణుకల కనిష్ఠ పుత్రుడు పరశురాముడు. ఇతడు ఇరువది యొక్క సార్లు క్షత్రియ శూన్యము చేసెను. రజస్తమో గుణములతో కూడినవారు, గర్వితులు యైన క్షత్రియరాజులను పరశురాముడు వధించెను.

"మహాత్మా! క్షత్రియులను ఆ విధంగా సంహరించుటకు వారు అతనికి చేసిన అపరాధమేమి?" యని పరీక్షిత్తుడు శుకబ్రహ్మ నడిగెను. శుకబ్రహ్మ కారణమును చెప్పెను.

ఒకనాడు కార్తవీర్యార్జునుడు అరణ్యములో వేటాడుతూ జమదగ్ని ఆశ్రమమునకు వచ్చెను. జమదగ్ని చతురంగ బలముతో వచ్చిన కార్తవీర్యార్జునునికి కామధేనువు ద్వారా ఆతిథ్యము నొసగెను. తన సంపద కంటెను శ్రేష్ఠమైన ఈ కామధేనువును కార్తవీర్యార్జునుడు వాంఛించెను. గర్వితుడైన రాజు అనుచరుల ద్వారా దాని నపహరించుటకు యత్నించెను. వారు బలవంతముగా దూడతో కూడిన ధేనువును మహిష్మతీ పురమునకు తీసికొని పోయిరి.

పరశురాముడు ఆశ్రమమునకు వచ్చెను. జరిగిన విషయమును గ్రహించెను. దెబ్బ తినిన పామువలె క్రుద్ధుడయ్యెను. భయంకరమగు గొడ్డలిని, కవచమును, ధనుర్బాణములను చేబూని అర్జునుని వెంట బడెను. అర్జునుడు రాముని ఓడించుటకు పదునే డక్షౌహిణుల సేనను పంపెను. రాముడు తన దైవబలముచే ఖండించెను. క్రుద్ధుడైన అర్జునుడు తానే యుద్ధమునకు వచ్చెను. పరశురాముడు పరశువును చేబూని కార్తవీర్యార్జునుని భుజములను ఖండించెను. బాహువులు తెగి కొండ శిఖరమువలె నున్న కార్తవీర్యార్జునుని తలను ఖండించెను. ధేనువును తీసికొని పరశురాముడు ఆశ్రమమున కరుదెంచెను. జరిగిన విషయము నెరిగిన జమదగ్ని పశ్చాత్తాప హృదయుడై, "కుమారా! చాలాపొరపాటు చేసితివి. మనము క్షమాగుణము చూపవలసిన బ్రాహ్మణులము. ఇలా వధించుట సముచితము కాదు. రాజును వధించుట పాపము. ఈ పాపమును తీర్థాటనము ద్వారా, అచ్యుతుని భజించుట ద్వారా పోగొట్టుకొనుము" యని తెలిపెను.

పరశురాముడు సంవత్సరకాలము తీర్థాటన గావించి తిరిగి వచ్చెను. ఒకనాడు జమదగ్ని పత్నియగు రేణుక జలమును తెచ్చుటకై గంగకు వెడలెను. అచ్చట అప్సరసలతో జలకమాడు గంధర్వరాజగు పద్మమాలిని గాంచి మోహవశురాలయ్యెను. ఆలస్యముగా ఆశ్రమమునకు వచ్చెను. తన భార్య యొక్క పతనావస్థను గ్రహించిన జమదగ్ని క్రుద్ధుడై కుమారులను పిలిచి రేణుకను వధింపుమనెను. కానీ వారు అలా చేయలేక పోయిరి.

జమదగ్ని పరశురాముని పిలిచెను. పతితయైన తల్లిని, తన యాజ్ఞ నుల్లంఘించిన సోదరులను వధింపుమని చెప్పెను. తండ్రి యొక్క కోప, శాప వైభవముల నెఱిగిన పరశురాముడు రేణుకతో పాటు తన సోదరులను గూడా వధించెను. తనయుని కార్యమును గాంచి తృప్తిచెందిన జమదగ్ని వరమును కోరుకొమ్మని చెప్పెను. పరశురాముడు ఈ అవకాశమును వినియోగించు కొనెను. హతులైన తల్లి, సోదరులు పునర్జీవితులు కావలె ననియు, జీవించిన పిదప తాను సంహరించిన విషయము వారికి విస్మృతి కలుగవలె ననియు ప్రార్థించెను. అలాగే జరిగెను.

కార్తవీర్యార్జునుని పుత్రులు అశాంతితో అలమటించసాగిరి. తమ తండ్రి మరణము వారిని కృంగదీయుచుండెను. ఒకనాడు పరశురాముడు సోదరులతో కలసి అరణ్యమునకు వెడలి యుండెను. అర్జునుని పుత్రులు ఇది సదవకాశమని భావించి ఆశ్రమమునకు వచ్చిరి. అగ్నిహోత్రుని ముందు ఆసీనుడై యున్న ఉత్తమ శ్లోకుడగు జమదగ్నిని వధించిరి. రేణుక వారించుచున్నను వారు వినలేదు. రేణుక ఆర్తనాదము చేయుచు విలపించెను.

అర్జునుని పుత్రులు పారిపోయిరి. తండ్రి దేహమును పరశురాముడు సోదరుల కప్పగించి పరశువును చేబూని క్షత్రియులను వధించుటకు బయలుదేరెను. అర్జున పుత్రుల మస్తకములను ప్రోగు వేసెను.

పరశురాముడు ఆశ్రమమునకు తిరిగి వచ్చెను. తన తండ్రి తలను మొండెమునకు జత చేసెను. దర్భలపై నుంచి వాయుదేవుని పూజించెను. ఇలా పరశురామునిచే పూజింపబడిన జమదగ్ని సప్తర్షి మండలమున ఋషియై వర్ధిల్లెను.

శ్రీరాముడు శివధనుస్సును ఎక్కుపెట్టి జానకిని పరిణయ మాడెను. అది తెలిసి జమదగ్ని కుమారుడైన పరశురాముడు శ్రీరామునికి ఎదురు వచ్చి నిలచెను. తన ధనుస్సును ఎక్కుపెట్ట మనెను. రామచంద్రుడు దానిని కూడా అతి తేలికగా ఎక్కుపెట్ట గలిగెను. దానితో పరశురాముడు నిర్వీర్యుడాయెను. రాముని అనంత పరాక్రమమును వీక్షించి అచ్చెరు వొందిన పరశురాముడు శ్రీరాముని స్తుతించెను.

అక్షయ్యం మధుహన్తారం జానామి త్వాం సురేశ్వరమ్
ధనుషోఽస్య పరామర్శాత్ స్వస్తి తేఽస్తు పరంతప

"రామచంద్రా! ఈ ధనుస్సును ఎక్కుపెట్టుట వలన నీవు సురేశ్వరుడవని, అవ్యయుడవని, మధుసూదనుడవని, శ్రీమహావిష్ణువని గ్రహించితిని. శత్రువులను సంహరించు ఓ రామా! నీకు నమస్కారము" యనెను.

యయాతి చరిత్రము

ఆవేశము అనర్థదాయకము. పాముకు రెండు కోఱలుండును. ఆ కోఱల యందే విషముండును. అనర్థదాయకమైన ఆవేశ సర్పమునకు కామము, క్రోధ మనెడి రెండు కోఱలుండును. ఈ రెండింటి విషయములో సాధకుడు జాగరూకుడై మెలగాలి.

క్రోధావేశమున నిహతులైన దురదృష్ట వంతులను పరశురాముని చరిత్రములో జూచితిమి. కామావేశమునకు బలైన వారిని ఈ యయాతి చరిత్రములో చూడగలము.

వృషపర్వునికి శర్మిష్ఠ యను పుత్రిక గలదు. ఆమె వేయిమంది చెలికత్తెలతో గూడి ఉద్యానవనమున విహరించు చుండెను. అచ్చట ఒక జలాశయ ముండెను. శర్మిష్ఠ చెలులతో ఆనందముగా జలకమాడుచుండెను. వీరితోపాటు గురుపుత్రిక యగు దేవయాని కూడా యుండెను. దేవయాని శుక్రాచార్యుని దుహిత.

పరస్పరము జలమును చల్లుకొనుచు వారు విహరించు చుండిరి. అదే సమయానికి పరమేశ్వరుడు పార్వతితో గూడి వృషభారూఢుడై గగనమున విహరించు చుండుటను గాంచి సిగ్గుతో భీతిచెందిన కన్యలు గట్టుమీదికి వచ్చి తొందరగా వస్త్రములను ధరించిరి.

తొందరలో దేవయాని వస్త్రములను శర్మిష్ఠ ధరించెను. దేవయానికి కోపము వచ్చెను. "యజ్ఞహవిస్సును కుక్క స్పృశించినట్లు నీవు నా వస్త్రములను స్పృశించితివి. మేము బ్రాహ్మణులము. పైగా భృగు వంశమునకు చెందినవారము. మీ తండ్రియగు వృషపర్వుడు మాకు శిష్యుడు. అయినను దుష్టబుద్ధి గలదానవై నా వస్త్రములను ధరించితివి" యని నిందించెను.

దేవయాని మాటలకు శర్మిష్ఠ క్రుద్ధురాలయ్యెను. "నీవు బిచ్చగత్తెవు. అనవసరముగా వాగకు. నీవు కుక్కవలె మా ఇంటి నాశ్రయించి బ్రతుకుచున్నావు" యని పలికి క్రోధావేశంలో ఆమె వస్త్రములను లాగికొని, దేవయానిని బావిలో పడవేసెను. శర్మిష్ఠ ఇంటికి వెళ్ళెను.

వేటకై వచ్చిన యయాతి దప్పికగొన్నవాడై బావివద్దకు వచ్చెను. దేవయాని నగ్నముగా బావిలోపడి యుండుటను గాంచి, కృపావశుడై ఆమెకు తన ఉత్తరీయము నొసగి, చేయి నందించి బావినుండి పైకి దీసెను.

"రాజా! కృతజ్ఞురాలను. నీవు నన్ను రక్షించితివి. పైగా నా చేయిని పట్టుకొంటివి. నీవు పట్టుకొనిన నా చేయి వేరే పురుషుని హస్తమును పట్టుకోదు. నన్ను అర్ధాంగిగా స్వీకరింపుము. ఇది ఈశ్వర సంకల్పము" అని దేవయాని పలికెను. యయాతి ఆమె కోర్కె నంగీకరించెను.

దేవయాని ఇంటికి వెడలెను. తనకు జరిగిన ఘోరవిపత్తును గూర్చి తండ్రి కెరిగించెను. శుక్రాచార్యుడు కోపోద్రిక్తు డయ్యెను. ఈ విషయమును తెలిసికొనిన వృషపర్వుడు శుక్రాచార్యుని పాదములపైబడి క్షమాభిక్ష నర్థించెను. దేవయాని కోర్కె నమసరించి శర్మిష్ఠ తన వేయిమంది సఖులతో దేవయానికి దాసిగా యుండునట్లు వృషపర్వుడు అంగీకరించెను.

దేవయానీ యయాతి మహారాజుల వివాహము వైభవముగా జరిగెను. శుక్రాచార్యుడు యయాతితో "నీవు శర్మిష్ఠతో సఖ్యము చేయరా" దని చెప్పెను.

దేవయానికి సంతానము కలిగెను. తాను సంతానవతి కావలెనని శర్మిష్ఠకు కోరిక కలిగెను. యయాతిని సమీపించెను. తన మనోరథమును తీర్చుమని అడిగెను.

శుక్రాచార్యుని మాట స్మృతిలో మెదలుచున్నను యయాతి శర్మిష్ఠను నిరాకరించలేదు. శర్మిష్ఠ కూడా సంతానవతి ఆయెను.

ఈ విషయము నెరిగిన దేవయాని భర్తపై కోపించి పుట్టినింటికి వెళ్ళెను. శుక్రాచార్యుడు క్రుద్ధుడాయెను. అన్యాయముగా వర్తించిన యయాతికి ముసలితనము ప్రాప్తించునట్లు శపించెను. యయాతి గురువును ప్రార్థించగా, "ఎవరైనను నీ జరను గ్రహించి వారి యౌవనమును నీకివ్వ గలిగినచో నీవు యౌవనమును పొందెదవు" అని శుక్రాచార్యుడు పలికెను.

యయాతి తన పుత్రులగు యదువు, తుర్వసుడు, ద్రుహ్యుడు, అనువును సమీపించి తన వార్థక్యమును స్వీకరించి, వారి యౌవనము నివ్వమని కోరెను. అలా ఇచ్చుటకు వారు నిరాకరించిరి.

యయాతి తన కుమారులలో చిన్నవాడు, బుద్ధిలో పెద్దవాడునగు పూరునితో తన అభీష్టమును చెప్పెను. పూరుడు ఇలా పలికెను:

"నరశ్రేష్ఠుడా! పరమేశ్వరుని పొందుటకు సాధనమైన ఈ దేహము ఎవరి వలన లభించెనో, అట్టి తండ్రికి ప్రత్యుపకారమును చేయుటకన్నా శ్రేష్ఠమైన విషయము మరియొకటుండునా? మీ కోర్కెను నా భాగ్యముగా తలచెదను. ఈ అవకాశమును వినియోగించుకొందును.

ఉత్తమ శ్చిన్తితం కుర్యాత్ ప్రోక్తకారీ తు మధ్యమః
అధమోఽశ్రద్ధయా కుర్యాదకర్తో చ్చరితం పితుః

"తండ్రి యొక్క మనోభిప్రాయమును తీర్చు పుత్రుడు ఉత్తముడు. తండ్రి మాటను పాలించు పుత్రుడు మధ్యముడు. తండ్రి మాటను అశ్రద్ధ చేయువాడు అధముడు. పాలించని వాడు తండ్రి యొక్క పురీషము వంటివాడు" అని పలికిన పూరుడు ఆనంద పూర్ణ చిత్తుడై తండ్రి యొక్క ముసలితనమును స్వీకరించెను.

పూరువు యొక్క యౌవనమును గ్రహించిన యయాతి కొన్ని వేల సంవత్సరములు విచిత్ర భోగముల ననుభవించెను. కానీ తృప్తి తీరలేదు. హృదయం శాంతించ లేదు. కామము అతి భయంకరమైనది. కామ వాంఛలు తృప్తి పడవు. కామమును నిగ్రహించుట యనునది నేయిద్వారా అగ్నిని ఆర్పుటకు చేయు ప్రయత్నము వంటిది. కామముద్వారా తృప్తి చెంద యత్నించువాడు నరకద్వారము వైపు నడచువాడే కాగలడు.

మాంసా సృక్పూయ విణ్మూత్ర స్నాయు మజ్జాస్థి సంహతౌ
దేహే చేత్ప్రీతిమా న్మూఢో భవితా నరకేఽ పి సః

"మాంసము, రక్తము, మల మూత్రములు, నరములు, మజ్జ, శల్యములు మొదలైన వాటితో గూడిన దేహము నందు ప్రీతిగల మనుజుడు నరకము నందు ప్రీతి గలవాడే యగుచున్నాడు" యని నారద పరివ్రాజకోపనిషత్తు ప్రవచించినది.

యయాతి భార్యను సమీపించి విరాగముతో ఇలా పలికెను: "దేవీ! వేయి సంవత్సరములు విషయముల ననుభవించినను నాకు తృప్తి తీరుట లేదు. తృష్ణ ప్రతి దిన

వర్ధమానమగు చున్నది. కాముకుడైన వానికి ప్రపంచములో మరి యొకటి రుచింపదు. ఇంద్రియములు ప్రమాదకరములు. అవి విపరీతముగ మోసగించును.

మాత్రా స్వస్రా దుహిత్రా వా నావివిక్తాసనో భవేత్
బలవా నిన్ద్రియ గ్రామో విద్వాంస మపి కర్షతి

"తల్లితోను, సోదరితోను, కుమార్తెతోను కలసి ఒకే ఆసనముపై కూర్చుండ రాదు. బలవంతములైన ఇంద్రియములు విద్వాంసుడైన వానిని గూడా ఆకర్షించును.

"దేవీ! అనిత్యములైన భోగములను త్యజించుటయే ఉత్తమము. అట్టివారే ఆత్మను దర్శింతురు" అని పలికి యౌవనమును తిరిగి బిడ్డడైన పూరున కిచ్చి, అతని నుండి తన ముసలితనమును గ్రహించెను. పూరుని అభిషేకించి తాను తపస్సుకై వనముల కేగెను.

ఆసేవితం వర్ష పూగాన్ షడ్వర్గం విషయేషు సః
క్షణేన ముముచే నీడం జాత పక్ష ఇవ ద్విజః

"పరీక్షిన్మహారాజా! యయాతి బహు వత్సరములు విషయముల ననుభవించెను. రెక్కలు రాగానే పక్షిపిల్ల గూడును విడచునట్లు యయాతి మహారాజు ఇంద్రియ సుఖములను క్షణములో విడచెను.

"యయాతి వనములలో చరిస్తూ, పరమాత్మను ధ్యానిస్తూ, ఆత్మైక్యము నొందెను. దేవయాని కూడా ఆలోచించెను. ఇచ్చట కుటుంబము తోడి స్నేహము అనిత్య మైనదని గ్రహించెను. భర్తతో, పుత్రులతోడి సంబంధము మాయారూపమని భావించెను. చలివేంద్రం వద్ద బాటసారులు కలియుట వంటిదని చింతించెను. తాను సర్వమును త్యజించెను. శ్రీహరి యందే మనస్సు నిలిపి తరించెను" అని పలికి శుకబ్రహ్మ రెండు నిముషములు అంతర్ముఖుడై, అటు పిమ్మట కళ్ళు తెరచి వాసుదేవ పరబ్రహ్మమును స్తుతించెను.

నమస్తుభ్యం భగవతే వాసుదేవాయ వేధసే
సర్వ భూతాధి వాసాయ శాంతాయ బృహతే నమః

"సర్వ భూతములందు వసించువాడును, శాంతుడును, పురాతనుడును, బ్రహ్మమైన వాడు నగు వాసుదేవునకు నమస్కరించుచున్నాను" యనెను.

రంతిదేవుని చరిత్రము

రంతిదేవు డొక మహారాజు. ఆయన సర్వ సంపదలను ఇతరులకు దానము చేసెను. తనకంటూ ఏమి మిగలకుండా చేసికొనెను. ధైర్యవంతుడై లభించిన దానితో తృప్తిచెందుచుండెను. వరించి వచ్చిన సంపదలను విడచి ఆపదలను వరించిన మహిమాన్వితుడు.

ఒకసారి ఆ దేశంలో తీవ్రమైన క్షామం సంభవించింది. నలభై యెనిమిది రోజుల పాటు రంతిదేవునికి ఆహారము లభించలేదు. అయినను ఆయనకు భగవంతునిపై యుండెడి అకుంఠిత విశ్వాసము సన్నగిల్లలేదు.

ఒకనాడు అనుకోకుండా ఆ దివ్యాత్మునకు నేయి, పాయసము, జలము లభించినవి. అవి గ్రహించి ప్రాణాన్ని నిలుపుకుందామని రంతిదేవుడు ఆలోచించుచుండగా ఆయన ఇంటికి ఒక అతిథి వచ్చెను.

అతిథిని నారాయణ స్వరూపముగ భావించు రంతిదేవుడు తన ఆహారములో సగ భాగమును అతనికి సమర్పించెను. అతడు భుజించి వెళ్ళెను. ఇంతలో మరియొక సేవకు డరుదెంచెను. ఆకలిగా యున్నదని పలుకగా మిగిలిన ఆహారములో సగ భాగమును రంతిదేవుడు ఆ సేవకున కొసగెను.

అతి స్వల్పంగా మిగిలి యున్న ఆహారము భుజించెదమని భార్యా పుత్రులతో కలిసి రంతిదేవుడు ఆసీను డయ్యెను. ఇంతలో కొన్ని కుక్కలను వెంట బెట్టుకొని ఒకవ్యక్తి వచ్చి ఆకలి దీర్పుమని అర్థించెను. ఆ మిగిలిన ఆహారమును కుక్కలతో కూడియున్న వ్యక్తి కొసగెను. ఇక జలము మాత్రమే మిగిలి యుండెను. ఆ జలమునే పానం చేసి తృప్తి చెందుటకు రంతిదేవుడు ఉద్యుక్తుడయ్యెను.

ఇంతలో చండాలు డొకడరుదెంచెను. ఆ పానీయము నిచ్చి ప్రాణములను కాపాడుమని ప్రార్థించెను. రంతిదేవుడు ఆ జలమును కూడా సమర్పించెను.

ఉ॥ అన్నములేదు కొన్నిమధురాంబువు లున్నవి, త్రావు మన్న రా
వన్న! శరీరధారులకు నాపదవచ్చిన వారియాపదల్
గ్రన్నన మాన్చి వారికి సుఖంబులు సేయుటకన్న నొండు మే
లున్నదె నాకు దిక్కు పురుషోత్తముడొక్క(డచుమ్ము పుల్కసా!

"నాయనా! ఇటురమ్ము! నాకు అష్టసిద్ధులు అవసరము లేదు. ఆత్మజ్ఞానము అవసరము లేదు. సర్వ ప్రాణుల దుఃఖమును భరించుట యందే నాకు ఆనందము కలదు. సర్వులు సుఖించుటయే నా ఏకైక మనోరథము" అని పలికి, ఆదరముతో పుల్కసుని దగ్గరకు తీసికొని అతనిచేత మంచి నీటిని త్రాగించెను. సంతుష్ట చిత్తుడాయెను.

బ్రహ్మాదిదేవతలు ప్రత్యక్షమైనారు. రంతిదేవుడు నమస్కరించాడు. తమ పరీక్షలకు నెగ్గిన రంతిదేవుని ఆశీర్వదించారు. పరమ పదమును ప్రసాదించారు.

ఆ తరువాత యదువంశమును గూర్చి శుకుడు వర్ణించెను. యదువంశము మహత్తరమైనది. గొప్ప ప్రాభవము గలది. ఈ వంశమునందే భగవానుడగు శ్రీమన్నా రాయణుడు పదునారు కళలతో శ్రీకృష్ణుడుగా అవతరించును.

క॥ దుష్టజననిగ్రహంబును శిష్టజనానుగ్రహంబు సేయుటకొఱకై
యష్టమగర్భమున గుణో త్కృష్టు(డు దేవకికి విష్ణుదేవు(డు పుట్టెన్.

నవమ స్కంధము సమాప్తము

.... ఓం ....

జ్ఞానబ్రహ్మ, స్వామి సుందర చైతన్యా నందుల వారు తెలుగువారికి తెలియని వారు కారు. వక్తగా, రచయితగా, గాయకుడుగా, బోధకుడుగా, బహుముఖ ప్రజ్ఞాశాలియని భక్తుల చేత, పండితుల చేత కీర్తింపబడి, అఖిలాంధ్ర దేశములోని అనేక ముఖ్య పట్టణాలలో 125 జ్ఞాన యజ్ఞములను నిర్వహించి ఆధ్యాత్మిక చైతన్యాన్ని కలిగించారు.

స్వామీజీ ని[illegible]న యజ్ఞాలు అనన్య సామాన్యమైన రీతిలో కొనసాగి లక్షలాది మందికి జ్ఞానభిక్ష నందించ గలిగినవి. వారిచేత స్థాపింప బడిన సత్సంగశాఖలు ఆరని విజ్ఞాన జ్యోతులై వెలుగుచున్నవి. **'గిరిధారి'** మాసపత్రిక ద్వారా పూజ్య స్వామీజీ ప్రతిమాసము వేలాది మంది భక్తులకు వారి విశిష్ట సేవ నందించుచున్నారు. వారి అమృత గళం నుండి వెలువడిన క్యాసెట్లు ఎన్నో హృదయాలకు ఊరటను కల్పించినవి. వారి కమనీయ కలం నుండి కరగిన అసంఖ్యాకమైన గ్రంథములు మోక్షమార్గమున పయనించు ముముక్షు వులకు మార్గగాములై యున్నాయి. ఎన్నో వెలువడినవి. ఇంకెన్నో వెలువడ నున్నవి. అన్నిటినీ మరపించే రీతిలో వెలువడుతున్న అపూర్వ గ్రంథ రాజమే, ఈ

చైతన్య భాగవతము.

భాగవతము కథల సంపుటి గాదనియు, శ్రీకృష్ణుడు మానవ మాత్రుడు గాడనియు, విద్వాంసులకు పరీక్షాగ్రంథ మనబడిన ఈ భాగవత ములోని ఇతి వృత్తము లన్నియు ఉపనిష త్ప్రతిపాదిత[illegible]జ్ఞానమణులనియు శ్రీ స్వామీజీ ఈ గ్రంథమున నిరూపించినారు.

